

T.C.
GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TARIM EKONOMİSİ ANABİLİM DALI

MALATYA İLİ MERKEZ İLÇEDE KAYISI YETİŞTİRİCİLİĞİ
YAPAN TARIM İŞLETMELERİNİN EKONOMİK ANALİZİ,
ÜRETİM VE PAZARLAMA SORUNLARI

123472

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan : Orhan GÜNDÜZ
Danışman : Yrd. Doç. Dr. Metin AKAY

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

TOKAT -2002

**MALATYA İLİ MERKEZ İLÇEDE KAYISI YETİŞTİRİCİLİĞİ
YAPAN TARIM İŞLETMELERİNİN EKONOMİK ANALİZİ,
ÜRETİM VE PAZARLAMA SORUNLARI**

Orhan GÜNDÜZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TARIM EKONOMİSİ ANABİLİM DALI

TOKAT- 2002

23472

T.C.
GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

MALATYA İLİ MERKEZ İLÇEDE KAYISI YETİŞTİRİCİLİĞİ YAPAN TARIM
İŞLETMELERİNİN EKONOMİK ANALİZİ, ÜRETİM VE PAZARLAMA
SORUNLARI

Orhan GÜNDÜZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
TARIM EKONOMİSİ ANABİLİM DALI

Bu tez, 03/10/2002, tarihinde aşağıda belirtilen jüri tarafından Oybirliği/Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı ve Soyadı

imza

Başkan : Prof. Dr. Kemal ESENGÜN

Üye : Yrd. Doç. Dr. Metin AKAY

Üye : Yrd. Doç. Dr. Yemliha EDİZER

ONAY:

Bu tez, 03/10/2002 tarih ve 119.... sayılı Enstitü Yönetim Kurulu tarafından belirlenen jüri üyelerince kabul edilmiştir.

06.11.2002
Prof. Dr. Ercan Demir
Fen Bilimleri Enstitü Müdürü U.

ÖZET

MALATYA İLİ MERKEZ İLÇEDE KAYISI YETİŞTİRİCİLİĞİ YAPAN TARIM İŞLETMELERİNİN EKONOMİK ANALİZİ, ÜRETİM VE PAZARLAMA SORUNLARI

Orhan GÜNDÜZ

Gaziosmanpaşa Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi
2002, 131 sayfa

Danışman : Yrd. Doç. Dr. Metin AKAY
Jüri : Prof. Dr. Kemal ESENGÜN
Jüri : Yrd. Doç. Dr. Metin AKAY
Jüri : Yrd. Doç. Dr. Yemliha EDİZER

Bu araştırma Malatya ili Merkez ilçede kayısı yetiştiriciliği yapan tarım işletmelerini kapsamaktadır. Araştırmanın amaçları; işletmelerin yapısal özelliklerinin belirlenmesi ve işletme sonuçlarının ortaya konulmasıdır.

İşletmeler oransal olmayan tabakalı tesadüfi örnekleme yöntemi ile belirlenmiş ve veriler direkt mülakat (personal interview) yöntemi ile sağlanmıştır.

İncelenen işletmelerde işletmeler ortalaması dikkate alındığında brüt hasıla 6 253,85 milyon TL, net hasıla 1 170,42 milyon TL, tarımsal gelir 2 075,09 milyon TL, toplam aile geliri 4 641,70 milyon TL bulunmuştur.

Ayrıca araştırmada kayıscılığın üretim ve pazarlama sorunlarına değinilmiş ve neticede yörede etkili bir pazar sisteminin olmadığı saptanmıştır.

Elde edilen verilerden hareketle üretim ve pazarlamaya yönelik çalışmalarla üretici gelirlerinin artırılabilceği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler : Kayısı Yetiştiriciliği, Ekonomik Analiz, Pazarlama

ABSTRACT**PRODUCTION AND MARKETING PROBLEMS AND ECONOMIC ANALYSIS
OF APRICOT FARMS IN THE CENTER COUNTY OF MALATYA PROVINCE****Orhan GÜNDÜZ****Gaziosmanpaşa University
Graduate School of Natural and Applied Sciences
Department of Agricultural Economics****Master Thesis****2002, 131 page****Supervisor : Asst. Prof. Dr. Metin AKAY
Jury : Prof. Dr. Kemal ESENGÜN
Jury : Asst. Prof. Dr. Metin AKAY
Jury : Asst. Prof. Dr. Yemliha EDİZER**

This study was performed using the data obtained from apricot growing farms located in the center county of Malatya province. The objectives of the study were to (i) determine the structural features of the farms, and (ii) find out the results of economic activities performed in the farms. The farms were chosen by non-proportionate stratified random sampling and the data were obtained by personal interviews.

Based on the average of the farms, gross margin was 6253,85 millions TL, net profit was 1170,42 millions TL, farm income was 2075,09 millions TL, and total family income was 4641,70 millions TL in the studied farms.

Apricot production and marketing were also evaluated for the Malatya province. The results showed that the strategy to evaluate the produced apricot in the region.

Therefore, it is highly recommended that establishing a strong marketing and production strategies will increase the income of apricot growing farmers.

Key words: Apricot Growing, Economic Analysis, Marketing

TEŞEKKÜR

Tez konumun belirlenmesinden tezimin son aşamasına gelinceye kadar geçen zaman içerisinde, araştırmanın gerçekleşmesini mümkün kılan, sayın hocam ve danışmanım Yrd. Doç Dr. Metin AKAY'a, bilgi, deneyim ve eserlerinden yararlandığım Prof. Dr. Kemal ESENGÜN, Prof.Dr. Osman KARKACIER, Doç. Dr. Adnan ÇİÇEK, Doç.Dr. Yaşar AKÇAY ve diğer bütün hocalarıma teşekkürü bir borç bilirim.

Araştırma boyunca yardımlarını gördüğüm tüm asistan arkadaşlarıma ve özellikle literatür ve değerlendirme açısından büyük katkı sağlayan Arş. Gör. Z.Gökalp GÖKTOLGA, Arş. Gör. Dr. Murat SAYILI ve Arş. Gör. Hasan AKÇA'ya ve diğer asistan arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Anket aşamasında yardımlarını esirgemeyen değerli arkadaşım Zir. Müh. M. Furkan ÇOBANOĞLU ve çalışma sırasında bilgilerinden faydalandığım değerli yöre çiftçilerine teşekkürlerimi sunarım.

Bugünlere gelmemde en büyük desteğim olan sevgili aileme ve nişanlıma beni çalışmalarımnda yalnız bırakmadıkları için teşekkür ve minnetlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	I
ABSTRACT.....	II
TEŞEKKÜR.....	III
İÇİNDEKİLER	IV
ÇİZELGELER LİSTESİ.....	IX
ARAŞTIRMA BÖLGESİ HARİTASI.....	XVIII
1. GİRİŞ	1
1.1 Konunun Önemi.....	1
1.2 Araştırmanın Önemi.....	4
1.3 Araştırmanın Amacı	5
1.4 Araştırmanın Kapsamı	5
2. LİTERATÜR ÖZETLERİ	7
3. MATERYAL ve YÖNTEM	10
3.1. Materyal	10
3.2. Yöntem	10
3.2.1. Örneklem Aşamasında Uygulanan Yöntemler	10
3.2.1.1. Örneğe Giren Köylerin Seçiminde Uygulanan Yöntem	10
3.2.1.2. Örneğe Giren İşletmelerin Seçiminde Uygulanan Yöntem	11
3.2.2. Anket Aşamasında Uygulanan Yöntem	12
3.2.3. Analiz Aşamasında Uygulanan Yöntem.....	13
3.2.3.1. İncelenen İşletmelerin Sosyo-Ekonomik Yapılarının Ortaya Konulmasında Uygulanan Yöntemler.....	14
4. ARAŞTIRMA BÖLGESİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER.....	20
4.1. Araştırma Bölgesinin Doğal Yapısı.....	20
4.1.1. Araştırma Bölgesinin Coğrafi Konumu	20
4.1.2. Araştırma Bölgesinin İklim ve Toprak Özellikleri	20
4.2. Araştırma Bölgesinin Sosyal Yapısı	22

4.2.1. Nüfus.....	22
4.2.2. Eğitim Durumu.....	23
4.3. Araştırma Bölgesinin Ulaşım Durumu	24
4.4. Araştırma Bölgesinin Tarımsal Yapısı.....	24
4.4.1. Arazi Varlığı ve Dağılımı.....	24
4.4.2. Bitkisel ve Hayvansal Üretim Durumu.....	25
4.4.3. Tarımsal Mekanizasyon.....	30
4.4.4. Araştırma Bölgesinde Tarıma Dayalı Sanayinin Durumu.....	31
4.4.5. Araştırma Bölgesinde Üretici Organizasyonları	31
5. ARAŞTIRMA BULGULARI VE TARTIŞMA.....	32
5.1. İNCELENEN İŞLETMELERİN SOSYAL VE EKONOMİK DURUMU.....	32
5.1.1. Nüfus ve İşgücü Durumu	32
5.1.1.1. Nüfus ve Eğitim Durumu.....	32
5.1.1.2. İşletme Yöneticisinin Yaşı ve Öğrenim Durumu.....	34
5.1.1.3. İşgücü Mevcudu ve Kullanım Durumu.....	34
5.1.2. Sermaye Miktarı ve Bileşimi.....	36
5.1.2.1. Aktif Sermaye.....	37
5.1.2.1.1. Arazi Sermayesi	37
5.1.2.1.1.1. Toprak Varlığı	37
5.1.2.1.1.2. Arazi Islahı Varlığı	39
5.1.2.1.1.3. Bina Varlığı	40
5.1.2.1.1.4. Nebat Varlığı ve Tarla Demirbaşı	42
5.1.2.1.1.5. Arazi Sermayesinin Toplu Olarak İncelenmesi	43
5.1.2.1.2. İşletme Sermayesi	43
5.1.2.1.2.1. Sabit İşletme Sermayesi	44
5.1.2.1.2.1.1. Alet – Makine Varlığı	44
5.1.2.1.2.1.2. Hayvan Varlığı	44
5.1.2.1.2.2. Döner İşletme Sermayesi	45
5.1.2.1.2.2.1. Malzeme – Mühimmat Varlığı	45
5.1.2.1.2.2.2. Para Mevcudu ve Alacaklar	46

5.1.2.1.2.2.3. İşletme Sermayesinin Toplu Olarak İncelenmesi	47
5.1.2.1.3. Aktif Sermayenin Toplu Olarak İncelenmesi	47
5.1.2.2. Pasif Sermaye	49
5.1.2.2.1. Yabancı Sermaye	49
5.1.2.2.1.1. Borçlar	49
5.1.2.2.1.2. Kiraya ve Ortağa Tutulan Toprak Değeri	50
5.1.2.2.2. Özsermaye	50
5.1.3. İncelenen İşletmelerde Arazi Mevcudu	52
5.1.3.1. İşletmelerin Arazi Varlığı, Tasarruf Şekli ve Arazinin Parçalılık Durumu	52
5.1.3.2. İşletmelerin Arazi Nev'ileri ve Dağılımı	53
5.1.3.3. İşletme Arazisinin Kullanışı Şekli	54
5.1.4. İncelenen İşletmelerde Bitkisel ve Hayvansal Ürünler Üretim, Verim Durumu ve Kullanılış (Değerlendiriliş) Şekli.....	58
5.1.4.1. Bitkisel Üretim Verim Durumu ve Kullanılış Şekli.....	59
5.1.4.1.1. Kayısı, Diğer Meyve ve Bağ Üretimi, Verim Durumu ve Kullanılış Şekli	59
5.1.4.1.2. Tarla Ürünleri Üretim, Verim Durumu ve Kullanılış Şekli	61
5.1.4.1.3. Sebze Üretimi, Verim Durumu ve Kullanılış Şekli	63
5.1.4.2. Hayvansal Ürünler Üretim, Verim Durumu ve Kullanılış Şekli....	64
5.1.4.2.1. Hayvan Varlığı.....	65
5.1.4.2.2. Hayvansal Ürünler Verim Durumu ve Kullanılış Şekli.....	66
5.1.5. İncelenen İşletmelerde Yıllık Faaliyet Sonuçları.....	68
5.1.5.1. Üretim Dalları İtibariyle Faaliyet Sonuçları.....	68
5.1.5.1.1. Bitkisel Üretim Dallarının Brüt Üretim Değerleri, Değişen Masrafları ve Brüt Marj'ları	69
5.1.5.1.1.1. Kayısı ve Diğer Meyve Üretim Dallarının Brüt Üretim Değeri, Değişen Masrafları ve Brüt Marj'ı	69
5.1.5.1.1.2. Tarla Ürünleri Üretim Dalları Brüt Üretim Değerleri, Değişen Masrafları ve Brüt Marj'ları.....	74
5.1.5.1.1.3. Sebzeler Brüt Üretim Değerleri, Değişen Masrafları ve Brüt Marj'ları.....	79

5.1.5.1.1.4. Kavak Üretim Dalı Brüt Üretim Değeri, Değişen Masrafı ve Brüt Marj'ı	81
5.1.5.1.2. Hayvancılık Üretim Dalı Brüt Üretim Değeri, Değişen Masrafı ve Brüt Marj'ı	82
5.1.5.2. İşletmelerin Bir Bütün Olarak Yıllık Faaliyet Sonuçları.....	83
5.1.5.2.1. Brüt Hasıla (Gayrisafi Hasıla)	83
5.1.5.2.2. İşletme Masrafları	87
5.1.5.2.3. Gerçek Masraflar	90
5.1.5.2.4. Net Hasıla	91
5.1.5.2.5. Net Çiftlik Geliri (Tarımsal Gelir)	93
5.1.5.2.6. Toplam Aile Geliri	95
6. İNCELENEN İŞLETMELERDE KAYISI ÜRETİCİLERİNİN KARŞILAŞTIKLARI ÜRETİM VE PAZARLAMA SORUNLARI.....	97
6.1. Üretim Sorunları	97
6.1.1. Teknik Sorunlar	97
6.1.1.1. Toprak Yapısı	97
6.1.1.2. Fidan Seçimi	99
6.1.1.3. Gübreleme İle İlgili Bulgular	101
6.1.1.4. Kayısı Bahçesinde Yıllık Bakım İşleri İle İlgili Bulgular.....	103
6.1.1.4.1. Toprak İşleme.....	103
6.1.1.4.2. Sulama İle İlgili Bulgular.....	104
6.1.1.4.3. Budama İle İlgili Bulgular.....	105
6.1.1.4.4. Seyreltme İle İlgili Bulgular.....	106
6.1.1.4.5. Zirai Mücadele İle İlgili Bulgular	107
6.1.2. Kredi Sorunları	110
6.1.2.1. Kredi Kullanma Durumu.....	111
6.2. Pazarlama Sorunları	113
6.2.1. Pazar Araştırması.....	113
6.2.2. Pazar ve Ulaşım Durumu.....	113
6.2.3. Depolama.....	114
6.2.4. Boylama	116
6.2.5. Ambalajlama	116
6.2.6. Ürünlerin Satışı	117

6.2.7. Pazarlama Kanalları	118
7. SONUÇ VE ÖNERİLER	121
KAYNAKLAR.....	126
EK ÇİZELGELER.....	130
ÖZGEÇMİŞ	

ÇİZELGELER LİSTESİ

Çizelge No		Sayfa No
Çizelge 1.	Populasyonu Oluşturan İşletmelerin Tabakalara Göre Dağılımı ve Her Tabakadan Örneğe Seçilen İşletme Sayısı	12
Çizelge 2.	Erkek İşgücü Biriminin Hesaplanmasında Kullanılan Emsaller.....	14
Çizelge 3.	2000 Yılı Genel Nüfus Tespitlerine Göre Malatya İli ve İlçelerinin Nüfusu.....	23
Çizelge 4.	Malatya İli Arazi Varlığı ve Dağılımı (2001 yılı).....	25
Çizelge 5.	Malatya İlinde Yetiştirilen Tarla Ürünlerinin Ekiliş Alanları, Üretim Miktarları (2001 yılı).....	26
Çizelge 6.	Malatya İlinde Yetiştirilen Sebzelerin Ekiliş Alanları, Üretim Miktarları (2001 yılı).....	27
Çizelge 7.	Malatya İlinde Yetiştirilen Meyvelerin Üretim Miktarları ve Ağaç Sayıları (2001 yılı).....	28
Çizelge 8.	Malatya İli Hayvan Varlığı (2001 yılı).....	29
Çizelge 9.	Malatya İli Hayvansal Üretimi (2001 yılı).....	29
Çizelge 10.	Malatya İlinde Tarımsal Alet-Makine Varlığı (2001 yılı).....	30
Çizelge 11.	İncelenen İşletmelerde Yaş Grupları ve Cinsiyete Göre Nüfus Durumu (Ortalama Kişi ve %).....	32
Çizelge 12.	İncelenen İşletmelerde Nüfusun Cinsiyete Göre Dağılımı (Ortalama ve % Olarak) ve Faal Nüfus Oranı.....	33
Çizelge 13.	İncelenen İşletmelerde Yedi ve Daha Yukarı Yaştaki Nüfusun Okur Yazarlık Oranı (%).....	33
Çizelge 14.	İncelenen İşletmelerde İşletme Yöneticilerinin Yaşı ve Öğrenim Süresi	34
Çizelge 15.	İncelenen İşletmelerde İşgücü Mevcudu ve Kullanım Durumu (Ortalama Erkek İşgünü).....	35

Çizelge 16.	İncelenen İşletmelerde İşgücü Mevcudu ve Kullanım Durumu (%).....	36
Çizelge 17.	İncelenen İşletmelerde Toprak Varlığı (Ortalama Olarak Milyon TL) ve Dağılımı (%).....	38
Çizelge 18.	İncelenen İşletmelerde Arazi Islahı (Meliorasyon) Sermayesi (Milyon TL) ve Dağılımı (%).....	39
Çizelge 19.	İncelenen İşletmelerde Mevcut Bina Çeşitleri İle Ortalama Bina Varlığı (Milyon TL) ve Dağılımı (%).....	41
Çizelge 20.	İncelenen İşletmelerde Nebat (Bitki) Varlığı (Milyon TL) ve Tarla Demirbaşı Varlığı (Milyon TL) (Ortalama ve % Olarak).....	42
Çizelge 21.	İncelenen İşletmelerde Ortalama Arazi Sermayesi (Milyon TL) ve Dağılımı (%).....	43
Çizelge 22.	İncelenen İşletmelerde Ortalama Alet – Makine Varlığı (Milyon TL) ve Dağılımı (%).....	44
Çizelge 23.	İncelenen İşletmelerde Ortalama Hayvan Varlığı (Milyon TL) ve Dağılımı (%).....	45
Çizelge 24.	İncelenen İşletmelerde Ortalama Malzeme - Mühimmat Varlığı (Milyon TL) ve Dağılımı (%).....	46
Çizelge 25.	İncelenen İşletmelerde Ortalama Para Mevcudu ve Alacaklar (Milyon TL) ve Dağılımı (%).....	46
Çizelge 26.	İncelenen İşletmelerde Ortalama İşletme Sermayesi (Milyon TL) ve Dağılımı (%).....	47
Çizelge 27.	İncelenen İşletmelerde İşletme Başına Düşen Aktif Sermaye (Milyon TL) ve Dağılımı (%).....	48
Çizelge 28.	İncelenen İşletmelerde İşletme Başına Düşen Borç Miktarı (Milyon TL) ve Dağılımı (%).....	49
Çizelge 29.	İncelenen İşletmelerde Kiraya ve Ortağa Tutulan Toprak Kıymeti (Milyon TL) ve Dağılımı (%).....	50
Çizelge 30.	İncelenen İşletmelerde Özsermaye (Milyon TL) ve Aktif Sermayeye Oranı (%).....	50
Çizelge 31.	İncelenen İşletmelere Ait İşletme Bilançosu (Milyon TL)	51

Çizelge 32.	İncelenen İşletmelerde Ortalama Arazi Mevcudu ve Tasarruf Şekli (Da ve %)	52
Çizelge 33.	İncelenen İşletmelerde İşletme Arazisinin Parçalılık Durumu (Ortalama Olarak)	53
Çizelge 34.	İncelenen İşletmelerde Arazi Nev'ileri (Da) ve İşletme Arazisi İçerisindeki Dağılımı (%)	54
Çizelge 35.	İncelenen İşletmelerde Tarla Arazisinin Kullanılış Şekli (Da ve %)	54
Çizelge 36.	İncelenen İşletmelerde Çeşitli Ürün Gruplarının Ekiliş-Dikiliş Alanları (Da) ve Toplam Ekiliş-Dikiliş Alanı İçerisindeki Dağılımı (%)	54
Çizelge 37.	İncelenen İşletmelerde Yetiştirilen Kayısı ve Diğer Meyvelerin Ortalama Dikiliş Alanları (Da) ve Toplam Meyve Dikiliş Alanı İçerisindeki Dağılımı (%)	55
Çizelge 38.	İncelenen İşletmelerde Yetiştirilen Kayısı ve Diğer Meyvelerin Ortalama Ağaç Sayıları (Adet) ve Toplam Meyve Ağacı İçerisindeki Dağılımı (%)	56
Çizelge 39.	İncelenen İşletmelerde Tarla Ürünlerinin Ürün Grupları İtibariyle Ortalama Ekiliş Alanları (Da)	56
Çizelge 40.	İncelenen İşletmelerde Tarla Ürün Grupları Ekiliş Alanlarının Tarla Ekiliş Alanı ile Toplam Ekiliş-Dikiliş Alanı İçerisindeki Dağılımı (%)	57
Çizelge 41.	İncelenen İşletmelerde Sebze Bahçesinde Yetiştirilen Sebzelerin Ekiliş Alanları (Da) ile Toplam Ekiliş-Dikiliş Alanı İçerisindeki Dağılımı (%)	57
Çizelge 42.	İncelenen İşletmelerde Ağaçlık Arazide Dikilen Ağaçların Ortalama Dikiliş Alanı (Da)	58
Çizelge 43.	İncelenen İşletmelerde Meyve Üretim Miktarları (Kg)	59
Çizelge 44.	İncelenen İşletmelerde Yetiştirilen Meyvelerin Ortalama Ağaç Sayıları (Adet), Ağaçların Yaşları ve Verim Durumları (Kg/Da)	60

Çizelge 45.	İncelenen İşletmelerde Meyve Ağaçlarının Ortalama Yaşları ile Ağaç Başına Ortalama Verim Durumları (Kg/Ağaç)	60
Çizelge 46.	İncelenen İşletmelerde Meyvelerin Kullanılış Şekli (Milyon TL ve % Olarak)	61
Çizelge 47.	İncelenen İşletmelerde Tarla Ürünleri Üretim Miktarları (Ortalama Olarak Kg)	61
Çizelge 48.	İncelenen İşletmelerde Tarla Ürünlerinin Dekara Verimleri(Kg/Da).....	62
Çizelge 49.	İncelenen İşletmelerde Tarla Ürünlerinin Kullanılış Şekli (Milyon TL ve % Olarak)	62
Çizelge 50.	İncelenen İşletmelerde Sebzelik Arazide Ortalama Sebze Üretimi (Kg).	63
Çizelge 51.	İncelenen İşletmelerde Sebzelik Arazide Yetiştirilen Sebzelerin Dekara Verimleri (kg/Da)	63
Çizelge 52.	İncelenen İşletmelerde Sebzelerin Kullanılış Şekli (Milyon TL ve % Olarak)	64
Çizelge 53.	İncelenen İşletmelerde Mevcut Hayvanların BBHB'ne Çevrilmesinde Kullanılan Emsaller.....	64
Çizelge 54.	İncelenen İşletmelerde Ortalama Hayvan Sayısı(Adet ve BBHB Olarak)	65
Çizelge 55.	İncelenen İşletmelerde Ortalama Hayvansal Ürünler Üretimi (Kg).....	66
Çizelge 56.	İncelenen İşletmelerde Hayvansal Ürünler Verim Durumu (Kg/Baş)....	66
Çizelge 57.	İncelenen İşletmelerde Hayvansal Ürünlerin Değerlendirilme Durumu(Ortalama Kg)	67
Çizelge 58.	İncelenen İşletmelerde Üretilen Hayvansal Ürünlerin Kullanılış Şekli (Ortalama Milyon TL ve %).	67
Çizelge 59.	İncelenen İşletmelerde Yetiştirilen Meyvelerin Brüt Üretim Değeri (Ortalama Milyon TL)	69
Çizelge 60.	İncelenen İşletmelerde Yetiştirilen Meyvelerin Dikiliş Alanı Dekarına Düşen Brüt Üretim Değeri (Ortalama Milyon TL/Da)	70

Çizelge 61.	İncelenen İşletmelerde Yetiştirilen Meyvelerin Ağaç Başına Düşen Brüt Üretim Değeri (Ortalama Milyon TL/Ağaç)	70
Çizelge 62.	İncelenen İşletmelerde Yetiştirilen Meyvelerin Değişen Masrafları (Ortalama Milyon TL)	71
Çizelge 63.	İncelenen İşletmelerde Yetiştirilen Meyvelerin Dikiliş Alanlarına Düşen Değişen Masrafları (Ortalama Milyon TL/Da).....	71
Çizelge 64.	İncelenen İşletmelerde Yetiştirilen Meyvelerin Ağaç Başına Düşen Değişen Masrafları (Ortalama Milyon TL/Ağaç)	72
Çizelge 65.	İncelenen İşletmelerde Yetiştirilen Meyvelerin Brüt Marj'ı (Ortalama Milyon TL)	72
Çizelge 66.	İncelenen İşletmelerde Yetiştirilen Meyvelerin Dikiliş Alanlarına Düşen Brüt Marj'ı (Ortalama Milyon TL/Da)	73
Çizelge 67.	İncelenen İşletmelerde Yetiştirilen Meyvelerin Ağaç Başına Düşen Brüt Marj'ı (Ortalama Milyon TL/Ağaç)	73
Çizelge 68.	İncelenen İşletmelerde İşletme Başına Düşen Tarla Ürünleri Brüt Üretim Değerleri (Milyon TL)	74
Çizelge 69.	İncelenen İşletmelerde Tarla Ürünlerinin Ekiliş Alanları Dekarına Düşen Brüt Üretim Değerleri (Milyon TL/Da)	75
Çizelge 70.	İncelenen İşletmelerde İşletme Başına Düşen Tarla Ürünleri Değişen Masrafları (Milyon TL)	76
Çizelge 71.	İncelenen İşletmelerde Tarla Ürünlerinin Ekiliş Alanı Dekarına Düşen Değişen Masrafları (Milyon TL)	77
Çizelge 72.	İncelenen İşletmelerde İşletme Başına Düşen Tarla Ürünleri Brüt Marj'ı (Milyon TL)	78
Çizelge 73.	İncelenen İşletmelerde Tarla Ürünlerinin Ekiliş Alanı Dekarına Düşen Brüt Marj'ı (Milyon TL/Da)	78
Çizelge 74.	İncelenen İşletmelerde Sebze Bahçesinde Yetiştirilen Sebzelerin Brüt Üretim Değeri (Ortalama Milyon TL)	79
Çizelge 75.	İncelenen İşletmelerde Sebze Bahçesinde Yetiştirilen Sebzelerin Ekiliş Alanı Dekarına Düşen Brüt Üretim Değeri (Ortalama Milyon TL/Da)..	79

Çizelge 76.	İncelenen İşletmelerde Sebze Bahçesinde Yetiştirilen Sebzelerin Değişen Masrafı (Ortalama Milyon TL)	80
Çizelge 77.	İncelenen İşletmelerde Sebze Bahçesinde Yetiştirilen Sebzelerin Ekiliş Alanı Dekarına Düşen Değişen Masrafı (Ortalama Milyon TL/Da).....	80
Çizelge 78.	İncelenen İşletmelerde Sebze Bahçesinde Yetiştirilen Sebzelerin Brüt Marj'ı (Milyon TL)	80
Çizelge 79.	İncelenen İşletmelerde Sebze Bahçesinde Yetiştirilen Sebzelerin Ekiliş Alanı Dekarına Düşen Brüt Marj'ı (Milyon TL)	81
Çizelge 80.	İncelenen İşletmelerde Kavak Üretim Dalının Brüt Üretim Değeri, Değişen Masrafı, Brüt Marj'ı (Milyon TL)	81
Çizelge 81.	İncelenen İşletmelerde Kavak Üretim Dalının Dikiliş Alanı Dekarına Düşen Brüt Üretim Değeri, Değişen Masrafı, Brüt Marj'ı (Milyon TL/Da).	82
Çizelge 82.	İncelenen İşletmelerde Hayvancılık Üretim Dalı Brüt Üretim Değeri, Değişen Masrafı ve Brüt Marj'ı (Milyon TL)	82
Çizelge 83.	İncelenen İşletmelerde İrat Hayvanı BBHB'ne Düşen Brüt Üretim Değeri, Değişen Masrafı ve Brüt Marj'ı (Milyon TL)	83
Çizelge 84.	İncelenen İşletmelerde Brüt Hasıla (Milyon TL) ve Oransal Dağılımı (%).	84
Çizelge 85.	İncelenen İşletmelerde Brüt Hasılayı Oluşturan Unsurların İşletme Arazisi Dekarına Düşen Değerleri (Milyon TL)	85
Çizelge 86.	İncelenen İşletmelerde Brüt Hasılanın Farklı Birimlere Düşen Miktarları (Milyon TL) ve Aktif Sermayeye Oranı (%).	86
Çizelge 87.	İncelenen İşletmelerde İşletme Masrafları (Milyon TL) ve Oransal Dağılımı (%).	87
Çizelge 88.	İncelenen İşletmelerde İşletme Masraflarının İşletme Arazisi Dekarına Düşen Değerleri (Milyon TL)	89
Çizelge 89.	İncelenen İşletmelerde İşletme Masraflarının Farklı Birimlere Düşen Miktarları (Milyon TL) ve Aktif Sermayeye Oranı (%).	89
Çizelge 90.	İncelenen İşletmelerde Gerçek Masraflar (Milyon TL ve % Olarak).....	90

Çizelge 91.	İncelenen İşletmelerde Gerçek Masrafların Farklı Birimlere Düşen Miktarları (Milyon TL) ve Aktif Sermayeye Oranı (%).....	91
Çizelge 92.	İncelenen İşletmelerde Net Hasıla ve Net Hasılanın Farklı Birimlere Düşen Miktarları (Milyon TL) ve Aktif Sermayeye Oranı (%).....	92
Çizelge 93.	İncelenen İşletmelerde Tarımsal Gelir ve Tarımsal Gelirin Farklı Birimlere Düşen Miktarları (Milyon TL)	93
Çizelge 94.	İncelenen İşletmelerde Tarımsal Gelirin Yeterlilik Durumu (Milyon TL)	94
Çizelge 95.	İncelenen İşletmelerde Harcanabilir Tarımsal Gelir (Milyon TL ve % Olarak) ve İşletme Arazisi Dekarına Düşen Harcanabilir Tarımsal Gelir (Milyon TL/Da)	95
Çizelge 96.	İncelenen İşletmelerde Toplam Aile Geliri (Milyon TL ve %) ve Kişi Başına Düşen Aile Geliri (Milyon TL)	96
Çizelge 97.	İncelenen İşletmelerde Kayısı Yetiştirilen Toprakların Verim Durumu.	97
Çizelge 98.	İncelenen İşletmelerde Kayısıcılık İle Birlikte Yürütülen Üretim Faaliyetlerinin Dağılımı.....	98
Çizelge 99.	İncelenen İşletmelerde Üreticilerin Kayısıcılık Yapmayı Gerektiren Nedenlere Göre Dağılımı.....	98
Çizelge 100.	İşletmelerin Yetiştiricilikte Karşılaştıkları Güçlüklere Göre Dağılımı...	99
Çizelge 101.	Üreticilerin Sorunların Çözümünde Yararlandığı Kaynaklar.....	99
Çizelge 102.	İşletmelerin Fidanlarını Tercih Ettikleri Kaynaklara Göre Dağılımı.....	100
Çizelge 103.	Üreticilerin Fidan Alırken Dikkat Ettikleri Kriterler.....	100
Çizelge 104.	Üreticilerin Fidan Temininde Karşılaştıkları Sorunlar.....	101
Çizelge 105.	İşletmelerin Kayısı Üretiminde Kullandıkları Gübre Türlerine Göre Dağılımı.....	101
Çizelge 106.	İşletmelerin Gübre Temin Ettikleri Kaynaklara Göre Dağılımı.....	102
Çizelge 107.	Üreticilerin Gübre Miktarını ve Türünü Uygulamada Yararlandıkları Kaynaklar.....	102
Çizelge 108.	İşletmelerde Sürüm İşleminin Uygulama Durumu.....	103
Çizelge 109.	İşletmelerde Çapalama İşleminin Uygulama Durumu.....	104

Çizelge 110. İşletmelerin Sulama Suyunu Temin Ettikleri Kaynaklara Göre Dağılımı.....	104
Çizelge 111. İşletmelerin Sulama Suyu İle İlgili Sorunları.....	105
Çizelge 112. İşletmelerin Üretim Yılında Yaptıkları Sulama Adedi.....	105
Çizelge 113. İşletmelerde Budama Yapılma Durumu.....	106
Çizelge 114. İşletmelerde Uygulanan Budama Türleri.....	106
Çizelge 115. Üreticilerin Budama İle İlgili Sorunları.....	106
Çizelge 116. İşletmelerde Seyreltme Uygulama Durumu.....	107
Çizelge 117. Kayısı Yetiştiriciliğinde En Fazla Karşılaşılan Hastalık ve Zararlılar İle Bunlara Karşı Kullanılan Mücadele İlaçları ve Zamanları.....	108
Çizelge 118. Kuru Kayısıda Görülen Önemli Ambar Zararlıları ve Mücadeleleri.....	109
Çizelge 119. İşletmelerin Zirai Mücadele Yapıp-Yapmama Durumlarına Göre Dağılımı.....	109
Çizelge 120. Üreticilerin Zirai Mücadele Konusunda Yararlandıkları Kaynaklara Göre Dağılımı.....	109
Çizelge 121. İlaçlama Öncesi Kalibrasyon Yapılma Durumu.....	110
Çizelge 122. Üreticilerin İlaç Temini ve İlaçlamada Karşılaştıkları Sorunların Dağılımı.....	110
Çizelge 123. İşletmelerin Krediyeye Olan İhtiyaç Durumları.....	111
Çizelge 124. Üreticilerin Kredi Kullanıp-Kullanmama Durumları.....	111
Çizelge 125. Kredi Kullanan Üreticilerin Krediyi Hangi Amaçla Kullandıkları.....	111
Çizelge 126. İşletmelerde Kredi Temin Edilen Kaynaklar.....	112
Çizelge 127. Üreticilerin Kredi Kaynaklarından Faydalanabilme Durumu.....	112
Çizelge 128. Üreticilerin Kredi Kaynaklarından Faydalanamama Nedenlerine Göre Dağılımı.....	112
Çizelge 129. Üreticilerin Pazar Araştırması Yapıp-Yapmama Durumlarına Göre Dağılımı.....	113
Çizelge 130. Üreticilerin Pazar Durumu Hakkındaki Görüşleri.....	114
Çizelge 131. İncelenen İşletmelerin Pazara Ulaşım Durumu.....	114
Çizelge 132. Üreticilerin Elde Ettikleri Kayısı Tane veya Kuru Olarak Satma Durumu.....	114

Çizelge 133. Hasat Sonrası Taze Kayısının Soğuk Hava Deposunda Bekletilme Durumu.....	115
Çizelge 134. İşletmelerde Hasat Sonrası Ürün Kaybının Olup-Olmadığı Durumu.....	115
Çizelge 135. İşletmelerin Kayısında Kullandıkları Kurutma Yöntemleri.....	115
Çizelge 136. İşletmelerin Kayısında Boylama Yapıp Yapmama Durumlarına Göre Dağılımı.....	116
Çizelge 137. İşletmelerin Boylama Yapmasını Gerektiren Nedenler.....	116
Çizelge 138. İşletmelerin Kullandıkları Ambalaj Materyalleri.....	117
Çizelge 139. İşletmelerin Ürünlerini Pazarladıkları Yerlere Göre Dağılımı.....	117
Çizelge 140. İşletmelerin Ürünlerini Pazarlama Noktalarına Göre Dağılımı.....	117
Çizelge 141. İşletmelerin Ürünlerini Satım Şekilleri.....	118
Çizelge 142. Vadeli Satılan Ürünlerin Bedellerinin Alınma Süresi.....	118
Çizelge 143. Üreticilerin Tercih Ettikleri Pazarlama Kanalları.....	118
Çizelge 144. Üreticilerin Kayısbirlik'e Üye Olup Olmama Durumu.....	119
Çizelge 145. Üreticilerin Kayısbirlik'e Verdikleri Ürün Miktarına Göre Dağılımı....	119
Çizelge 146. Üreticilerin Kayısbirlik'e Ürün Vermeme Nedenlerine Göre Dağılımı.	120
Çizelge 147. Üreticilerin Pazarlama İle İlgili Sorunları.....	120
Ek Çizelge 1. İncelenen İşletmelerde Brüt hasılayı Oluşturan Unsurlar İtibarı ile Brüt Hasıla (Milyon TL) ve Oransal Dağılımı (%).....	130
Ek Çizelge 2. İncelenen İşletmelerde İşletme Masraflarını Oluşturan Unsurlar İtibarı ile İşletme Masrafları (Milyon TL) ve Oransal Dağılımı (%).....	131
Harita 1. Malatya İli Merkez İlçeyi Gösterir Harita.....	XVIII

1. GİRİŞ

1.1. Konunun Önemi

Tarım sektörü; milli gelir, istihdam, dış ticaret, tarıma bağlı ve tarıma dayalı sanayiler, desteklemeler ve tüketim harcamalarındaki payı ile insanların zorunlu gereksinim maddelerini üreten bir sektör olarak ekonomilerde önemli bir yere sahiptir.

Günümüzde tarım sektörünün boyutları ülkelerin gelişmişlik düzeyine bağlı olarak farklılık göstermektedir. Gelişmiş ülkeler ticari tarım olgusuna ulaşmış olmalarına rağmen, az gelişmiş yada gelişmekte olan ülkelerde tarımsal faaliyetler öz tüketime yönelik yada ticari tarımın başlangıcı aşamalarındadır.

Türkiye’de meyve üretimi halkın beslenmesi, meyve işleyen sanayilere hammadde temin etmesi ve dış ticarete konu olması yönünden önemli bir faaliyet durumundadır.

Türkiye’de değişik iklim bölgelerinin varlığı, çeşitli bağ-bahçe ürünlerinin yetişmesine imkan vermektedir. Bağ-bahçe ziraatının çeşitli kolları içerisinde meyvecilik en başta gelenidir. Türkiye’nin birçok yörelerinde meyvecilik tek geçim kaynağı durumundadır. Karadeniz sahilleri, Ege Bölgesi, Akdeniz kıyıları, Niğde, Malatya, Erzincan, Gaziantep, Amasya, Gümüşhane ve Tokat gibi birçok ilde meyvecilik birinci derecede önemlidir.

Dünya’da yetişen 140 çeşit bahçe türünün 80’den fazlası Türkiye’de yetiştirilmektedir. Aşma dahil meyve türünün gen merkezi olan Türkiye meyvecilik kültürünün anavatanıdır (Anameriç, 1986).

Türkiye’de 1999 yılı verilerine göre yaklaşık 26 665 bin hektar tarım arazisi mevcut olup bunun 1 404 bin hektarlık kısmını meyve, 600 bin hektarlık kısmını zeytinlik, 790 bin hektarlık kısmını sebze ve 530 bin hektarlık kısmını bağ alanları oluşturmaktadır. Toplam tarım alanlarının içerisinde meyve bahçelerinin payı %5.27, zeytinliklerin payı %2.25, bağ alanlarının payı %1.99, sebze alanlarının payı %2.96’dır (Anonim, 1999b).

1999 yılı istatistiklerine göre Türkiye’nin tarım ürünleri ihracatı 2 592 milyon dolardır. (Anonim, 1999b).

Nüfusunun %38.1'nin kırsal alanda yaşadığı Malatya ilinin toplam nüfusu 2000 yılı nüfus sayımına göre 853 658'dir.Köyden kente göç hızı %4.46 ve okur-yazarlık oranı %92'dir **(Anonim , 2001b)**.

Malatya ilinde tarıma elverişli 425 045 hektar alanın 86 278 hektar alanında meyvecilik yapılmaktadır.Bunun 62 278 hektarı kayısı bahçesidir.Meyve alanlarının %74'ünü kayısı bahçeleri oluşturmaktadır. Dikili toplam kayısı ağacı sayısı 6 661 839 adet olup, bunların 5 643 558 adedi verim çağındadır **(Anonim , 2001a)**.

Dünya taze kayısı üretimi 1998 yılında 2 670 000 ton olarak gerçekleşmiş, bunun 1 470 000 tonu Akdeniz'e kayısı olan ülkelerde üretilmiştir. Türkiye'nin bu yıldaki kayısı üretimi 490 000 tondur.Bu rakamla Türkiye Dünya kayısı üretiminde ilk sırada bulunmaktadır.Dünya'da başlıca kayısı üreticisi ülkeler sırasıyla Türkiye, Bağımsız Devletler Topluluğu, İran, Pakistan, İtalya, Fransa ve İspanya'dır **(Anonim , 2001a)**.

Türkiye'de üretilen kayısının %60'ı kurutulmakta, az bir miktarı işlenerek değerlendirilmekte, geriye kalan kısmı genel olarak yurt içinde taze olarak tüketilmektedir. Kuru kayısı, kuru ihraç ürünleri arasında kuru üzümünden sonra ikinci önemli ürün konumundadır.Türkiye'de üretilen kuru kayısının %90'ı ihraç edilmektedir. 1998 yılı ihracat rakamlarına göre taze kayısı ihracatından sağlanan gelir 1 878 516 dolar, kuru kayısı ihracatından sağlanan gelir 119 824 425 dolar'dır **(Anonim , 2001a)**.

Malatya ilinde 50 bin'in üstünde aile ve yaklaşık 250 bin kişi geçimini kayısı üretiminden sağlamaktadır.2001 yılında Malatya ilinde kuru kayısı üretimi 58 980 ton olup bunun yaklaşık 52 000 ton'u ihraç edilmiştir.Bu miktarın toplam ihraç getirisi 89 522 741 dolar'dır **(Anonim , 2001c)**.

Kayısının insan sağlığı ve beslenmesi açısından da önemli bir ürün olması değişik şekillerde işlenerek günlük hayata girmesine neden olmuştur. Son yıllarda Dünya pazarlarında taze konserve olarak da satılmaya başlanan kayısı, Türkiye'de meyve ve sebze değerlendirme işletmelerinin sayısının gün geçtikçe artması ve piyasaya kayısı suyu ve pulp'u, kayısı reçeli, marmelat v.b ürünler halinde arzı nedeniyle daha çok önem kazanmıştır.

Kayısının bu derece önemli duruma gelmesi neticesinde Malatya ilinde kayısıya bağlı olarak üretim gerçekleştiren ve ticaretini yapan işletme sayısı gün geçtikçe artmaktadır.Halen

Malatya'da yaklaşık olarak 46 tane kayısı işleme ve değerlendirme fabrikası bulunmaktadır .
(Anonim , 2002c).

Kayısıcılık yaygın bir iş olmasına rağmen, gerek üretimde ve gerekse pazarlamadaki şartlar karşısında üreticilerin yeterli bilgiye sahip olmadıkları ve gerekli organizasyonu sağlayamadıkları, bunun yanısıra talep yetersizliğiyle ürünlerini düşük fiyatlarla komisyonculara sattıkları, ürünlerinin bedellerini peşin alamadıkları ifade edilmektedir.

Üreticilerin bu sorunlarını çözümlenebilmek için kayısı üreticilerinin birlik beraberliğini temin etmek amacıyla ve üretimi planlı bir hale getirmek için mikro bazda birtakım çalışmalara gereksinim duyulmaktadır.

Kayısı üretimi yapan üreticiler kayısının şehir içi ve şehir dışında rahatlıkla pazarlanabilmesi için maliyetinin ve satış fiyatının yüksek olmaması gerekir.Kaliteli kayısı üretimi için daha fazla ve daha ucuza üretmenin yolları aramalı ve bunun tedbirlerini almaları gerekir.

Tarım kesiminde üreticiler her zaman fiyat dalgalanmaları ile karşı karşıyadır ve piyasada oluşan fiyatı baz alırlar.Böyle bir ortamda işletmelerin varlıklarını sürdürebilmesi ve gelişebilmesi için gelirlerinin artırılması gerekir.İşletme gelirlerini arttırmak ve bu yolla sermaye birikimini harekete geçirmek bir takım sorunlar dizisinin çözümü ile mümkündür.Ancak bu sorunların çözümü, belli bir zaman süreci gerektirdiğinden, kısa vadede başlıca çözüm yolu, mevcut kaynaklarla en yüksek geliri sağlayacak işletme organizasyonlarını gerçekleştirmektir (Sivashgil , 1990).

Bu çalışmada aynı düşünce ile yola çıkarak kayısıcılık potansiyeli çok büyük olan Malatya ili Merkez ilçede, kayısıcılık işletmelerinde yapılacak planlama çalışmalarına ilişkin önemli bulgular (Brüt Marj , Değişken Masraflar , v.b) belirlenmiş olacaktır. Araştırmadan elde edilecek bulgular neticesinde bu konu üzerindeki çalışmalar ve çabaların yoğunluğu oranında üreticilerin gelirlerinde bir artış sağlanabileceği ve mevcut kaynakların daha ekonomik bir şekilde kullanılabilceği söylenebilir.

Ayrıca işletmelerin ekonomik yapılarını ve faaliyet sonuçlarını ortaya koyacak olan veriler bölge için orijinal olma özelliği gösterecek ve makro planlar ve politikalar saptanırken karar aşamasında araştırma sonuçlarından yararlanılacaktır.

Sonuç olarak; bu çalışmadan elde edilecek sonuçlardan çıkarılacak önerilerin Malatya ili Merkez ilçede kayısı üretimine ilişkin sorunların çözümüne katkıda bulunması beklenmektedir.

1.2. Araştırmanın Önemi

Günümüzde dünyanın bir çok yerinde pek çok insan açlık ve kıtlık içerisinde yaşamaktadır. Bunun yanında dünya nüfusunun hızlı bir artış içerisinde olması, yeni tarım alanları açılması veya birim alandan daha çok ürün almayı zorunlu kılmaktadır. Yeni tarım alanlarının açılması çeşitli nedenlerden dolayı zor olmakta bu yüzden insanoğlu birim alandan daha fazla ürün alma alternatifine doğru yönelmektedir. Verimi artırmanın bilinen belli başlı yöntemleri vardır Bu yöntemler kısaca, fiziki girdi kullanımını artırmak, mekanizasyonu geliştirmek, ıslah metoduyla uygun tohumlar geliştirmek gibi sıralanabilir. Bu teknik gelişmelerin yanı sıra işletmelerin sosyo ekonomik yapısının ortaya konulması, gerçekleştirilen üretimin kârlılığının ve kullanılan girdi miktarlarının üretime katkısının belirlenmesi verimi artıran diğer faktörler olarak ortaya çıkmaktadır.

Türkiye tarımında birim alandan sağlanan ürün miktarının büyük ölçüde doğa koşullarına bağlı olması ve ürünlerin fiyatlarındaki dalgalanmalar, üreticinin gelirini belirsiz kılmaktadır. Bu yüzden tarım sektörü hem teknik konularda ilerleyebilmeli hem de işletmecilik yönünde gelişme gösterebilmelidir. Aksi takdirde ülke ekonomisine yaptığı katkılar azalmakta veya etkin olamamaktadır.

Bu çalışmada kayısı yetiştiriciliği potansiyeli yüksek olan Malatya ili Merkez ilçede ki tarım işletmelerine ait veriler sağlanmaya çalışılmıştır.

Araştırmadan elde edilen bulguların il tarım kuruluşları ve araştırma kuruluşları tarafından değerlendirilerek bir bütün halinde sorunların çözümüne yönelik girişim ve düzenlemelerde kullanılması durumunda yörede yapılacak çalışmaların gerçekçilik ya da etkinlik kazanmasına imkan sağlayabilecektir.

Sonuç olarak; bu çalışmadan elde edilen sonuçlardan çıkarılacak önerilerin Malatya ili Merkez ilçede kayısı üretimi ve pazarlamasına ilişkin sorunların çözümüne katkıda bulunabileceği söylenebilir.

1.3. Araştırmanın Amacı

Türkiye’de kayısı denilince Malatya ilinin ilk olarak akla gelmesi bu bölgedeki iklim, coğrafik özellikler, toprak yapısı, tarım arazisi, sulama gibi faktörlerin kayısı için çok elverişli olmasındandır. Bu nedenle Türkiye kayısı üretiminin %50’si bu ilde gerçekleştirilmektedir.

Malatya ekonomisi ağırlıklı olarak tarıma dayalı bir yapıya sahiptir. İktisaden faal nüfusun yaklaşık %64’ü tarım sektöründe çalışmaktadır. Tüm Türkiye’de olduğu gibi tarımsal üretim geleneksellikten kurtularak hızla modernleşmektedir. Son yıllarda yapılan barajların da etkisiyle yumuşayan iklim ve sulanabilir arazinin artması nedeniyle zaten verimli olan topraklarda tropik ve subtropik bitkiler hariç her türlü bitki yetişmektedir. Özellikle kayısı üretiminde Dünya piyasasında önemli bir yere sahiptir. Üretilen kuru kayısının %90’ı ihraç edilmektedir. Diğer önemli tarımsal ürünler ise hububat, şeker pancarı, tütün, yaş sebze ve meyvedir (Anonim , 2001a).

Geniş bir kayısı yetiştiriciliği potansiyeline sahip olan Malatya ili Merkez ilçede kayısı üretiminde gerek üretim ve gerekse pazarlama sürecinde bir takım ekonomik ve teknik sorunların olduğu bilinmektedir. Araştırmadan elde edilecek bulgulara dayanarak mevcut sorunların belirlenmesine ve bunlara uygun çözümler getirilmesine gereksinim duyulmaktadır. Bu görüşten hareketle araştırmanın genel amacı; sözü edilen yörede kayısı üretimi ve pazarlanmasındaki mevcut durumun incelenmesi, pazarlama şekilleri ve özelliklerinin belirlenmesi, kayıscılık işletmelerinin yapısal özelliklerinin belirlenmesi, üretim yılında gerçekleştirilen faaliyet sonuçlarının bulunmasıdır.

1.4. Araştırmanın Kapsamı

Bu çalışma konu ve alan yönlerinden sınırlandırılarak “Malatya İli Merkez İlçede Kayısı Yetiştiriciliği Yapan Tarım İşletmelerinin Ekonomik Analizi, Üretim ve Pazarlama Sorunları” biçiminde saptanmıştır. Bu sınırlamalar çerçevesinde araştırmanın içeriği kısaca şöyle özetlenebilir. Araştırma kapsam bakımından altı bölümden oluşmaktadır.

Giriş başlığını taşıyan ilk bölümde sırası ile; araştırmanın amacı, önemi, dayandığı gerekçeler, kapsamı ile ilgili genel bilgiler yer almıştır.

İkinci bölümde; çeşitli bölgelerde yapılmış konu ile ilgili araştırmaların bir kısmına , değinilmiş ve bu bölümde bir anlamda literatür bildirişleri biçiminde çalışma özetleri yer almıştır.

Üçüncü bölümde; araştırmada kullanılan materyal kaynakları ve kullanılan yöntemler ayrıntılarıyla verilmiştir.

Dördüncü bölüm; Araştırma bölgesinin genel çizgileriyle tanıtıldığı yörenin doğal, ekonomik ve sosyal niteliklerinin özetlendiği bölümdür.

Beşinci bölümde; araştırma bulguları yer almaktadır. Bu bölümde incelenen işletmelerin yapısal özellikleri ve yıllık faaliyet sonuçları, üretim ve pazarlama sorunlarına ilişkin bilgiler yer almıştır.

Altıncı ve son bölümde ise; araştırma bulgularının genel bir değerlendirmesi ve önerilerin bulunduğu sonuç ve öneriler kısmı yer almaktadır.

2. LİTERATÜR ÖZETLERİ

1. **KARALAR (1966)**, yaptığı çalışmada Aydın İlinde, İncir işletmelerinin ekonomik analizini yaparak, mevcut problemleri incelemiş ve incir ile bölgedeki diğer ürünler arasındaki masraf-gelir ilişkilerini ortaya koyarak üretim dallarını birbirleriyle karşılaştırmıştır.

2. **MANİSALI (1974)**, Türkiye sofralık ve kuru kayısı dış satımının geliştirilmesine ilişkin raporunda kayısı yetiştiriciliğinde karşılaşılan sorunlara değinmiş ve çeşit, hastalık ve zararlılarla mücadeleye önem verilmesi gerektiğini ifade etmiştir.

3. **YÜCEL (1974)**, Türkiye’de ve dünyada taze erik üretimi ve pazarlamasını incelediği çalışmasında eski ve modern sistemlerle kurulmuş erik bahçelerinde üretim giderlerini bütçeleme yöntemiyle hesaplamıştır. Araştırma sonucunda standart erik çeşitlerinin üretimine ağırlık verilmesi, modern kapama erik bahçelerinin tesis edilmesi, ithalatçı ülkelerin istekleri gözönünde bulundurularak erkenci çeşitlerin üretilmesi, endüstri çeşitlerinin üretimine yönelmesi ve iç pazarda erik standardizasyonunun zorunlu kılınması gerekliliği vurgulanmıştır.

4. **DİLMEN (1976)**, Gaziantep ili Merkez ilçede antepfıstığı üretimi yapan işletmelerden anket yoluyla topladığı verileri değerlendirerek bu işletmelerin sosyoekonomik yapılarını ortaya koymuştur. Çalışmada antepfıstığı üretimini işletme seviyesinde, dönüm başına ve işletme büyüklüklerine göre fonksiyonel olarak analiz etmiştir. Cobb- Douglas tipi üretim fonksiyonu kullanılarak üretim elastikiyetleri, marjinal gelirleri ve marjinal teknik ikame oranları hesaplanmıştır.

5. **ERTÜRK (1976)**, Yalova ilçesinde yaptığı bir çalışmada, elma işletmelerinin ekonomik analizini yaparak, yıllık faaliyet sonuçlarını ortaya koymuştur. İncelenen işletmelerde net hasıla I. Grup işletmelerde 2 560.62 TL, II. Grupta 17 669.38 TL, III. Grupta 27 889.19 TL ve işletmeler ortalamasında 14 055.62 TL bulunmuştur. Ayrıca işletmelerde yabancı sermaye

kullanımının az olduğu, elma üretiminin yetersiz olduğu, üretim tekniğinin iyi bilinmediğı saptanmıştır. Üretim tekniğı ve çeşitleri, budama v.b konularda ilgili kurumlarca kurslar ve seminerler düzenlenmesi ve işletmelerde planlamaya önem verilmesi gerektiğı vurgulanmıştır. Yine yörede hayvancılığın yeterli gelişmeyi göstermediğı, bu nedenle bu faaliyetin teşvik edilmesi gerektiğı belirtilmiştir.

6. YAKUT (1979), yaptığı bir çalışmada Giresun ili Bulancak ilçesi fındık işletmelerini yapısal özelliklerini ortaya koyarak ekonomik analizini yapmış, daha sonra bu işletmelerin kredi kullanım durumlarını incelemiştir.

7. KARACAN (1980), Satsuma mandarini yetiştiren işletmelerin ekonomik analizini yaparak yıllık faaliyet sonuçlarını ortaya koymuştur. Ayrıca çalışmada ürünün pazarlama ve ihracat sorunlarını incelemiş ve buna yönelik öneriler geliştirmiştir.

8. ŞAFAK (1983), Bursa yöresinde yaptığı bir çalışmada şeftali üreticisi 56 işletmeden topladığı verilerden yararlanarak yörede şeftali üretim ve pazarlama sorunlarını incelemiştir ve pazarlama masraflarının analiz edildiğı bu araştırmada üreticilerin teknik bilgi yetersizliğinin önemli bir sorun olduğı belirtilmiştir.

9. ARTUKOĞLU (1986), Kemalpaşa ilçesine bağılı bir grup köydeki bağılı işletmelerinin sosyo-ekonomik yapısını ortaya koyarak, işletme sonuçlarını analiz etmiştir.

10. DİZDAROĞLU (1987), İzmir ili Menemen ilçesinde yaptığı bir çalışmada, erkenci şeftali, kayısı ve erik üretim dallarının karlılığını belirleyerek, yetiştiriciler tarafından uygulanan üretim tekniklerini önerilen üretim teknikleri ile karşılaştırmıştır.

11. ESENGÜN (1990), tarafından yapılan çalışmada, Tokat ilinde meyve yetiştiriciliğı yapan tarım işletmelerinin yapısal özellikleri belirlenmiş, işletme sonuçları ortaya konularak bu sonuçları etkileyen faktörler ekonomik bir yaklaşımla değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgular neticesinde işletmelerde verimliliğın artırılmasına yönelik çalışmalarla işletme gelirlerinin arttırılacağı ve bu amaçla planlamaya önem verilmesi gerektiğı vurgulanmıştır.

12. **ATALAN (1995)**, Malatya ilindeki kuru kayısının ihracatı ve pazarlamasına yönelik olarak yapılan çalışmaları, kayısının hasadından depolanmasına ve nihai tüketiciye ulaşıncaya kadar ki işlemlerin kayısının ihracatı ve pazarlamasında büyük önem taşıdığını ve bunun için gerekli standartların ortaya konulması gerektiğini vurgulamıştır.

13. **SESLİ (1996)**, çalışmasında kayısının ulusal ve uluslar arası pazarlamadaki sorunları; Malatya ilindeki pazar yapısı, Türkiye'deki Pazar yapısı ve başta A.B.D. olmak üzere diğer uluslar arası pazar yapıları irdelenerek kayısının Pazar payının artması için ne tür planlar geliştirilebilir şeklinde ele alınmıştır.

14. **KARAKAYIŞ (1998)**, yaptığı çalışmada dünyada ve Türkiye'de en çok kayısı yetiştiriciliği ile tanınan Malatya ili ve Malatya'da kayısıcılık konusunda geniş bilgilere yer vermiştir. Malatya ilinin tarımsal yapısı, kayısı alanları, kayısı üretimi ve pazarlaması, kayısıcılığı etkileyen faktörleri, kayısıcılığı etkileyen problemler çalışmada yer almıştır. Bu problemlerin başında ilkbahar geç donları ve üretim ve pazarlama aşamasında kullanılan bazı metotlar gelmektedir.

15. **İNCE (1999)**, Türkiye kayısı üretiminin dünyada ilk sırada olduğu ve milli ekonomiye önemli ölçüde katkı sağladığının üzerinde önemle durulduğu bu çalışmada, özellikle Malatya ilinde kuru kayısıda gerçekleştirilen TSE 485 standartlarına uyulması gerektiği ve bu ürünle geçimini sağlayan ailelerin daha çok önem vermesi gerektiği belirtilmiştir.

16. **DEMİRTAŞ (2000)**, İçel ilindeki önemli taze kayısı üretim yerlerinden Mut ve Gülnar ilçelerinde bulunan tarım işletmelerinin kayısı üretimi ve pazarlama yapıları ile kayısı üretimindeki bazı faktörlerin kullanım düzeyleri incelenerek bu üretim dalının sorunları ve gelişimi için alınabilecek önlemleri ortaya koymuştur. Çalışma sonucunda yörede kayısı üretimindeki ortalama net karın 19 441 014 TL/Da olduğu ve nisbi karlılıkların ise %99 ile %200 arasında değiştiği belirlenmiştir.

3.MATERYAL VE YÖNTEM

3.1. Materyal

Malatya İli Merkez İlçede kayısı yetiştiriciliğinin yapıldığı 54 köyden basit tesadüfi örnekleme yöntemi ile belirlenen 10 köyde faaliyet gösteren 1 600 adet tarım işletmesi araştırmanın populasyonunu oluşturmuştur.

Bu populasyondan oransal olmayan tabakalı tesadüfi örnekleme yöntemi ile belirlenen 88 adet tarım işletmesinden anket yoluyla sağlanan bilgiler ise araştırmada analiz edilen ana materyali meydana getirmiştir.

Bu materyalin yanısıra, araştırmanın yorumu ve yazımı aşamasında Türkiye'nin değişik yörelerinde yapılmış araştırma ve incelemelerin sonuçları ile istatistiki verilerden de yararlanılmıştır.

Araştırma bölgesinde tarım işletmelerinin muhasebe kayıtlarının olmayışı sebebiyle çiftçilerin beyanına dayalı bilgiler önceden geliştirilmiş anket formlarına işlenmiş ve bu anket formları çalışmanın ana materyalini oluşturmuştur.

Araştırma yöresine ilişkin genel bilgiler, Malatya Valiliği, Malatya Tarım İl Müdürlüğü, İl Meteoroloji Müdürlüğü, Köy Hizmetleri Bölge Müdürlüğü, Malatya Ticaret ve Sanayi Odası, Devlet İstatistik Enstitüsü kayıtlarından temin edilmiş ve araştırmada kullanılmıştır.

Anketler bizzat araştırmacı tarafından yapılmış olup 2001-2002 üretim yılı verilerini içermektedir.

3.2. Yöntem

3.2.1. Örnekleme Aşamasında Uygulanan Yöntemler

3.2.1.1. Örneğe Giren Köylerin Seçiminde Uygulanan Yöntem

Bu aşamada öncelikle Malatya İli Merkez İlçe haritası ele alınmış ve köyler tek tek tespit edilmiştir. Buna göre araştırma bölgesinde yer alan toplam 54 köyün tamamında kayısı yetiştiriciliğinin yoğun olarak yapıldığı tespit edilmiştir. Ancak 54 adet köyün kapladığı alandaki tüm tarım işletmeleri ile anket yapmak gerek zaman ve gerekse maddi imkanların

sınırlılığı nedeniyle mümkün olmadığından %20 oranında (10 Köy) araştırma alanını temsil edecek şekilde Gayeli Örnekleme Yöntemi ile belirlenmiştir.

3.2.1.2. Örneğe Giren İşletmelerin Seçiminde Uygulanan Yöntem

Bu aşamada da örneğe giren 10 köydeki tarım işletmelerinin kaç tanesine anket uygulanacağını ve bu işletmelerin hangileri olacağını belirlemesine çalışılmıştır.

Öncelikle, işletmelerin belirlenmesi amacıyla örneğe çıkan köyler ziyaret edilerek, köy muhtarı, köyün ileri gelenleri ile görüşmeler yapılmış ve köyde kayısı yetiştiriciliği yapan işletmelerin arazi büyüklükleri tespit edilmeye çalışılmış ve daha sonra Tarım il müdürlüğü ve Ziraat Odası bilgilerinden de faydalanılarak işletmelerin arazi büyüklükleri tespit edilmiştir. Sonuçta örneğe çıkan 10 köyde amaca uygun 1 600 adet tarım işletmesi belirlenmiştir. Bu işletmeler daha sonra arazi büyüklüğüne göre sıraya sokulmuş ve populasyon tespit çizelgesine yazılmıştır. Populasyon tespit çizelgesi incelendiğinde, populasyonu oluşturan işletmelerin sahip oldukları arazi büyüklüklerinin oldukça geniş sınırlar içerisinde değiştiği ve çarpık bir dağılım gösterdiği belirlenmiştir. Bu nedenle oldukça heterojen bir dağılım gösteren populasyonun tümünün bir arada incelenmesi yerine benzer işletmelerin bir araya getirildiği homojen gruplar oluşturularak incelenmesinin daha uygun olacağı düşünülmüştür.

Bu itibarla populasyonun tabakalara ayrılması işleminde, işletmeler arazi büyüklüklerine göre sıralandırılmış olup, kartil hesabı ile tabakalandırma yapılmıştır. Böylece araştırma populasyonunu oluşturan işletmeler 1-15, 16-50, 51 dekar ve daha büyük olanlar olmak üzere üç tabakaya ayrılmıştır.

Tabakalandırma işleminden sonra her tabakadan örneğe çıkacak işletme sayısının yada örnek hacminin belirlenmesinde aşağıdaki uygun istatistiki formül kullanılmıştır.

$$n = \frac{N * t^2 * S^2}{(N-1) * E^2 + t^2 * S^2}$$

(Wilfrid, Massey, 1969)

Eşitlikte n ; ait olduğu tabakadaki örneğe çıkacak işletme sayısını, N ; ; ait olduğu tabakadaki toplam işletme sayısını, S^2 ; ; ait olduğu tabakanın varyansını, t ; standart normal dağılım değerini, E ; ; ait olduğu tabakaya ait hata terimini ifade etmektedir. Araştırmada örnek hacminin belirlenmesinde %10 hata ve %95 güvenilirlik ($t=1.96$) sınırları içerisinde çalışılmıştır.

Populasyonu oluşturan işletmelerin tabakalara göre dağılımı ve her tabakadan örneğe seçilen işletme sayısı çizelge 1'de verilmiştir.

Çizelge1: Populasyonu Oluşturan İşletmelerin Tabakalara Göre Dağılımı ve Her Tabakadan Örneğe Seçilen İşletme Sayısı

Tabaka No	Tabaka Genişliği (da)	Toplam Arazi (da)	Tabakadaki İşletme Sayısı(adet)	X	S	S ²	DK (%)	Örneğe Çıkan İşletme Sayısı (adet)
1	1-15	4717	538	8.77	3.70	13.65	42.15	29
2	16-50	20137	706	28.52	9.79	95.90	34.33	20
3	51-+	57210	356	104.14	52.35	2740.65	50.27	39
TOPLAM		82064	1600	38.70	44.23	1956.43	114.28	88

Her tabakadan örneğe çıkacak işletme sayısı belirlendikten sonra hangi işletmelerle anket uygulanacağını tesbitinde basit tesadüfi örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bu arada örneğe çıkan işletmecilerin anket uygulaması esnasında bulunmaması ihtimali göz önüne alınarak her tabakadan % 20 yedek işletme de örneğe dahil edilmiştir.

3.2.2. Anket Aşamasında Uygulanan Yöntem

Tarım işletmeciliği alanında araştırma yapılırken materyalin toplanması aşamasında uygulanabilecek çeşitli yöntemler mevcuttur. Bunlar; muhasebe kayıtlarından yararlanma, direkt mülakat yöntemi ve posta surveyi olarak özetlenebilir (Çiçek ve Erkan, 1996). Tarım işletmelerinde muhasebe kayıtlarının mevcut olmadığı hallerde anket yolu ile toplanan verilerden yararlanılabilmektedir (Yang, 1964). Bu aşamada anketler yapılırken yüz yüze görüşme yöntemi kullanılmıştır.

Üreticilerle karşılıklı görüşme esnasında daha önceden hazırlanmış anket formları kullanılmıştır. Formlarda tekrarlı kontrollü sorulara da yer verilerek üretici beyanlarının doğruluğu sağlanmaya çalışılmıştır.

Tarımsal üretimin kendine has özeliği dikkate alındığında bir üretim dönemine ait faaliyet sonuçları yanıltıcı olabilmektedir. Bu itibarla araştırma sonuçları değerlendirilirken bir yıllık faaliyet dönemini kapsadığı göz önüne alınmalıdır.

Anket aşamasında envantere dahil unsurların kıymet taktirinde şu yöntemler kullanılmıştır.

* Toprak varlığının kıymet taktirinde; Araştırma bölgesinde geçerli alım satım değeri ortalaması esas alınmıştır.

* Arazi ıslahı varlığının değerinin belirlenmesinde; Yeni yapılar için maliyet bedeli, eski yapılar için yenileme değeri esas alınmıştır.

* Bina varlığı değerinin belirlenmesinde; Yeni yapılar için maliyet bedeli, eski yapılar için yenileme değeri esas alınmıştır.

* Bitki (nebat) varlığının değerinin belirlenmesinde; Bağ ve meyvelikler arazi ile birlikte tespit edilen kıymetten çıplak toprak değeri düşüldükten sonra bulunan değer, meyveli ağaçlarda ürün değeri ve işletmecinin beyanı ile bulunan değer, meyvesiz ağaçlarda yerindeki odun değeri ve genç plantasyonlarda tesis masrafı esas alınmıştır.

* Tarla demirbaşının kıymet taktirinde; Gelecek yılki üretim için yapılan faaliyetlerin maliyet bedeli esas alınmıştır.

* Alet makine kıymet taktirinde; Yeni satın alınanlar için maliyet bedeli, eski olanlar için emsal bedeli esas alınmıştır.

* Hayvan varlığı kıymet taktirinde; Yeni alınanlar maliyet bedeli, işletmede uzun süre bulunanlar veya yeni doğanlar için emsal bedeli esas alınmıştır.

* Malzeme mühimmat varlığının kıymet taktirinde; Yeni alınanlar maliyet bedeli, aile içinde, işletmede ve satılacak ürünlerde çiftlik avlusu fiyatı kullanılmıştır.

* Para mevcudu, alacaklar ve borçların belirlenmesinde; İşletmecilerin beyanları esas alınmıştır.

3.2.3. Analiz Aşamasında Uygulanan Yöntem

Yapılan anket formları dikkatli bir şekilde incelenerek bu bilgiler döküm kağıtlarına aktarılmıştır. Daha sonra bu bilgiler işletme büyüklük grupları ve işletmeler ortalaması

itibariyle özetlenerek ortalama değerler hesaplanmış böylece veriler analize değerlendirilmeye hazır hale getirilmiştir. Analize hazır olan bilgiler alınarak gerekli hesaplamalar yapılmıştır.

3.2.3.1. İncelenen İşletmelerin Sosyo-Ekonomik Yapısının Belirlenmesinde Uygulanan Yöntem

Bu aşamada işletmelerin nüfus, işgücü, eğitim durumu ve sermaye yapıları ortaya konulmuştur.

Nüfus durumu belirlenirken işletmelerde mevcut nüfus cinsiyete ve yaşlara göre belirlenmiştir. Nüfusun eğitim durumu cinsiyete ve eğitim süresine göre, eğitim düzeyi belirlenirken öğrenim süreleri yıl olarak dikkate alınmıştır.

Aile işgücü potansiyelinin belirlenmesinde erkek işgücü birimi(EİG) esas alınmıştır. Erkek işgücü birimi ergin (15-49 yaş arası) bir işçinin günde ortalama 10 saat çalışması ile ortaya koyduğu işgücüdür (İnan, 1994). İşletmelerde 7-65 yaş arası nüfusun fiilen çalışabilir nüfus olduğu ve bölgede çalışılabilir gün sayısının 300 gün olduğu kabul edilmiştir. Böylece işletmelerde aile işgücü potansiyeli (kullanılabilir işgücü) belirlenirken fiilen çalışabilir nüfustan devamlı hastalık, askerlik ve eğitim nedeniyle çalışmayan nüfus çıkartılarak, fiilen çalışabilir nüfus yaş ve cinsiyeti dikkate alınarak Çizelge 2'deki katsayılar kullanılarak erkek işgücü birimine çevrilmiştir.

Çizelge 2: Erkek İşgücü Biriminin Hesaplanmasında Kullanılan Emsaller

Yaş	Erkek	Kadın
0-6	--	--
7-14	0,50	0,50
15-49	1,00	0,75
50-64	0,75	0,50
65- +	--	--

Kaynak: Açı, F., 1956. Samsun İli Tütün İşletmelerinde Rantabilite, Ankara Üniversitesi Basımevi, s:19, Ankara.

İşletmelerin sermaye miktar ve bileşimlerinin ortaya konulmasında sermayenin fonksiyonlarına göre sınıflandırma şekli esas alınmıştır (Açı ve Demirci, 1984).

A. Aktif Sermaye;

I. Arazi sermayesi;

1. Toprak varlığı,
 2. Arazi ıslahı varlığı,
 3. Bina varlığı,
 4. Bitki varlığı,
 5. Tarla demirbaş varlığı,
- II. İşletme sermayesi;
1. Sabit işletme varlığı;
 - a. Hayvan varlığı,
 - b. Alet makine varlığı,
 2. Döner işletme varlığı;
 - a. Malzeme mühimmat varlığı,
 - b. Para mevcudu alacaklar,
 - c. Besi hayvanları,

B. Pasif Sermaye;

- I. Yabancı sermaye,
 - a. Borçlar,
 - b. Kiraya ve ortağa tutulan toprak kıymeti,
- II. Öz sermaye.

İşletmede yıllık faaliyet sonuçlarına ilişkin analizler iki aşamada yapılmıştır. İlkinde üretim dalları düzeyinde brüt marj analizleri yapılarak, üretim dalları arasında kısmi kârlılıkları karşılaştırılmıştır. İkinci aşama olarak işletme bir bütün halinde ele alınarak, işletmenin bir yıl boyunca yapmış olduğu faaliyetlerin sonucu ortaya konulmuştur.

Üretim dalları düzeyinde yapılan analizlerde brüt marj hesaplanmıştır. Her bir üretim dalı için hesaplanan brüt marj hesabında üretim dallarının brüt üretim değerinden değişken masrafların çıkartılmasıyla bulunmuştur.

Brüt üretim değeri hesabında; her bir üretim dalının üretim miktarı ile fiyatları çarpılmış ve bulunan değere ilgili üretim dalında yıl içerisinde meydana gelen üretimsel değer artışı (envanter kıymet artışı) eklenmiştir (Esengün ve Akay, 1998).

Değişken masraf üretim hacmine bağlı olan ve tek bir üretim dalını ilgilendiren masraftır. Bu araştırmada bitkisel üretim dallarına ait değişken masrafların hesabında aşağıdaki unsurlar yer almıştır (Esengün ve Akay, 1998).

- a. Dışarıdan satın alınan veya işletmeden temin edilen tohumluk,
- b. İlaç masrafı.
- c. Gübre masrafı
- d. Sulama suyu masrafı
- e. İlgili üretim dalı için işletme dışından tutulan geçici işçiye ödenen aynı ve nakdi ücret
- f. İlgili üretim dalı ile ilgili diğer değişken masraflar(ip, çuval, sandık ve taşıma masrafları gibi),
- g. İlgili üretim dalı için alet makine kirası.

Hayvancılık üretim dalına ilişkin değişken masraf unsurları şu şekildedir;

- a. İrat hayvanları için dışarıdan alınan ve işletmeden temin edilen yem masrafları,
- b. Veteriner, ilaç, aşı vb. gibi bakım masrafları,
- c. İrat hayvanları envanter kıymet eksilişleri.

Değişken masrafların belirlenmesinde: Dışarıdan sağlanan hammadde ve yardımcı maddeler maliyet bedeli üzerinden, işletme içerisinde sağlananlar için ise çiftlik avlusu emsal bedeli üzerinden hesaplanmıştır. Ayrıca işçilik masrafları hesaplanırken çiftçilerin beyanları esas alınmıştır. Böylece her bir üretim dalına ait brüt üretim değeri, değişken masrafı ve brüt marjı işletme ve teknik birim (dekar, baş veya BBHB) başına hesaplanmıştır.

İncelenen işletmeler daha sonra bir bütün olarak ele alınarak yıllık faaliyet sonuçları belirlenmiştir. Yıllık faaliyet sonuçları olarak gayri safi hasıla, işletme masrafları, gerçek masraflar, net hasıla (saf hasıla), tarımsal gelir (net çiftlik geliri) ve toplam aile geliri hesaplanmış ve yorumları yapılmıştır.

Brüt hasıla bir üretim dönemini kapsayan üretim faaliyeti sonunda yaratılan nihai mal ve hizmetlerin değer toplamı olarak tanımlanmaktadır (Aras, 1988). Brüt hasılayı gösteren gelir unsurları aşağıda verilmiştir.

- a) Satılan bitkisel ürünlerin satış tutarı,
- b) Satılan hayvansal ürünlerin satış tutarı,
- c) Ailede tüketilen çiftlik ürünlerinin değeri,
- d) İşçilere verilen çiftlik ürünlerinin değeri,
- e) Dönem başı ve dönem sonu envanter kıymet artışları,
- f) Hizmet gelirleri,
- Aile işgücünün başka işletmelerde çalışması ile sağlanan gelir,
- İşletmenin alet makinesini kiraya vermesi ile sağlanan gelir,
- g) İkametgah kira bedeli.

Brüt hasılayı oluşturan gelir unsurlarının belirlenmesinde şu şekilde hareket edilmiştir **(Esengün, 1990)**.

a) Satılan bitkisel ve hayvansal ürünler satış fiyatlarıyla, ailede tüketilen ve işçilere verilen ürünler çiftlik avlusu fiyatlarıyla değerlendirilmiştir. Satış fiyatlarında işletmecinin beyanı esas alınmıştır.

b) Envanter kıymet değişimlerinde, kıymet artışları brüt hasılaya dahil edilmiş, diğer taraftan envanter kıymet azalışları da işletme masraflarında gösterilmiştir.

c) Envanter kıymet değişimlerinde yılbaşı ve yıl sonu değerler dikkate alınarak hesaplamalar yapılmıştır. Bununla birlikte envanter kıymet artışlarında konjonktür değişmelerinin etkisi dikkate alınmamıştır **(Açıl ve Demirci, 1984)**.

Hayvan varlığında envanter kıymet değişimi;

$EKD = (Yıl\ sonu\ mevcudu + satılan) - (Yılbaşı\ mevcudu + satın\ alınan)$ formülünden **(Karkacier, 1991)** yararlanılarak hesaplanmıştır.

d) Hizmet gelirlerinin belirlenmesinde işletmecinin ifadesi esas alınmıştır.

e) İkametgah kira bedelinin belirlenmesinde bina kıymetinin %3'ü esas alınmıştır **(Esengün ve Akay, 1998)**.

İşletmelerde giderler, işletme giderleri ve gerçek giderler olarak iki şekilde incelenmiştir.

İşletme masrafları, işletmecinin brüt hasılayı elde etmek için işletmeye yatırılan aktifin faizi hariç, yapmış olduğu her türlü masrafların toplamı şeklinde tanımlanmaktadır **(Aras, 1988)**. Bu çalışmada işletmeleri birbiriyle karşılaştırmak için bütün işletmeler ekonomik

yönden bağımsız ya da borçsuz ve mülk arazilerini işleyen işletmeler olarak düşünülmüş ve borç faizleri ile arazi kirası giderleri işletme masraflarına dahil edilmemiştir. Ayrıca işletmede üretilip de tekrar üretimde kullanılan ürünlerin (çiftlik gübresi, hayvan yemleri gibi ara malların) bedelleri işletme masraflarına dahil edilmemiştir (Aras, 1988). Sonuçta, işletme giderleri şu masraf unsurlarından oluşmuştur:

1. İşçilik masrafları,
 - a) Yabancı işçi ücretleri,
 - b) İşletmeci ve işletmede çalışan aile bireylerinin ücret karşılığı,
2. Materyal masrafları,
 - a) Tohum fide masrafı,
 - b) İlaç masrafı,
 - c) Gübre masrafı,
 - d) Sulama suyu masrafı,
 - e) Yem masrafı,
 - f) Akaryakıt masrafı,
3. Pazarlama masrafları,
 - a) İp, çuval, sandık vb. masrafı,
 - b) Taşıma Masrafı,
4. Vergi, harç ve köy harcamalarına katılım masrafları,
 - a) Salma koruma masrafı,
5. Diğer cari masraflar,
 - a) Alet ve makine kirası,
 - b) Alet ve makine tamir bakım masrafı,
 - c) Bina yıllık normal tamir bakım masrafı,
 - d) Veteriner, aşı, bakım masrafı,
 - e) Diğer cari masraflar,
6. Amortismanlar,
 - a) Alet ve makine amortismanı,
 - b) Bina amortismanı,
 - c) Arazi ıslahı amortismanı,

7. Envanter kıymet eksilişleri,

- a) Nebat varlığı ve tarla demirbaşı envanterindeki eksilişler,
- b) Hayvan varlığı envanterindeki eksilişler,
- c) Malzeme ve mühimmat varlığı envanterindeki eksilişler.

Değişken masrafların unsurlarının belirlenmesinde şu şekilde hareket edilmiştir.

a) İşçilik masrafları gurubunda yer alan aile işgücü ücret karşılığının hesaplanmasında, aile fertlerinde çalışan nüfusun işletmede çalıştığı süre dikkate alınarak, aynı işin ücretli işçi tarafından yapılması halinde ödenecek ücret (günlük ücret üzerinden) esas alınmıştır.

b) Amortismanların hesabında amortisman oranları makine varlığı için %10, küçük el aletleri için %25, bina varlığı için ahşap ve kerpiç binalarda %4, beton binalarda %2, arazi ıslahı için de %5 alınmıştır (Esengün, 1990).

İşletme masraflarının hesaplanması bittikten sonra gerçek giderler hesaplanmaktadır. İşletmelerde bir üretim döneminde işletmeciler tarafından ödenen giderlere gerçek giderler denilmektedir (Aras, 1988). İşletme masrafları ile gerçek giderler arasındaki fark, işletme masraflarının içerisinde aile işgücü ücret karşılığının olması, buna karşılık ise gerçek giderlerde ödenen arazi kirası ve borç faizlerinin bulunmasıdır.

Gerçek Masraflar = (işletme masrafları- aile işgücü ücret karşılığı) + (ödenen arazi kirası ve ortakçı payı + borç faizleri)

Yıllık faaliyet sonuçları ortaya konurken diğer önemli bir kriter de net hasıladır. Brüt hasıladan işletme masrafları çıkartılarak bulunmuş ve böylece işletmeleri borçtan ve mülkiyet koşullarından arındırmış olarak, birbirleriyle karşılaştırma imkanı sağlanmış olmaktadır.

Yıllık faaliyet sonuçları ile ilgili bir diğer gösterge tarımsal gelirdir. Bu çalışmada tarımsal gelir, brüt hasıladan gerçek giderlerin çıkartılması ile elde edilmiştir.

Yıllık faaliyet sonuçlarının değerlendirilmesinde bir diğer kriter de toplam aile geliridir. Bu çalışmada toplam aile geliri, tarımsal gelire, aile işgücünün tarım sektörü dışında çalışmasından elde ettiği gelir, kiraya verilen arazi karşılığı sağlanan gelir ve diğer gelir servetleri (kira geliri, emekli maaşı vb.) eklenerek elde edilmiştir.

4. ARAŞTIRMA BÖLGESİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER

4.1. Araştırma Bölgesinin Doğal Yapısı

4.1.1. Araştırma Bölgesinin Coğrafi Konumu

Doğu Anadolu Bölgesinde yer alan Malatya ili; İç Anadolu, Akdeniz ve Güneydoğu Anadolu Bölgesine geçilen bir konumda olup, doğuda Elazığ, kuzeydoğusunda Erzincan, kuzeybatıda Sivas, güneyde Adıyaman, güneybatıda Kahramanmaraş ve güneydoğuda Diyarbakır ile çevrilidir. İlin; Merkez, Akçadağ, Arapkir, Arguvan, Battalgazi, Darende, Doğanşehir, Doğanyol, Hekimhan, Kale, Kuluncak, Pütürge, Yazıhan, Yeşilyurt olmak üzere 14 ilçesi, 54 beldesi, 494 köyü bulunmaktadır.

İlin yüzölçümü 12 313 km² olup, Malatya nüfusu ile Türkiye'nin 14. büyük kenti, Doğunun ise en kalabalık iki ilinden birisidir. İlin nüfus yoğunluğu 69 kişi/km²'dir. Denizden yükseltisi 964 metredir (Anonim, 2001b).

4.1.2. Araştırma Bölgesinin İklim ve Toprak Özellikleri

Doğu, Güney ve Akdeniz bölgesine geçit yerde bulunan Malatya ilinin iklim özellikleri de bu nedenle bir geçiş iklimi özelliği taşır. Genel olarak Malatya, kışları sert ve sürekli, yazları sıcak yağışları az, karasal bir iklim tipi gösteriyorsa da Akdeniz iklim özellikleri de yer yer görülmektedir. Bu durumda Malatya Bölgesi Güneydoğu Anadolu karasal – Akdeniz yağış rejimi ile Doğu Anadolu karasal – İç bölge yağış rejimi arasında bir geçiş alanıdır. Yıllık yağışın %38'i ilkbahar'da, %35'i kış aylarında düşer (Anonim, 2001a).

Malatya İl Meteoroloji Müdürlüğü'nün son yıllara ait istatistikleri göz önüne alındığında iklimle ilgili bazı özellikler şöyle özetlenebilir.

Ortalama sıcaklığın en yüksek olduğu ay 27,5 °C ile Ağustos, en düşük olduğu ay ise -0,9 °C ile Ocak ayıdır. Yüksek sıcaklık derecesinin 25,0 °C ve daha yukarı çıktığı yaz günleri sayısı 132,5 gündür. Yüksek sıcaklığın 0,1 °C ve daha aşağı olduğu kış günleri ortalama sayısı 16,5 gündür. Düşük sıcaklığın 0,1 °C ve daha aşağı olduğu donlu günler sayısı ortalama 74 gündür.

40 yıllık rasat değerlerine göre Malatya'da; ortalama sıcaklık 13,7 °C, en yüksek sıcaklık 41,8 °C, en düşük sıcaklık -25,1 °C, yıllık yağış miktarı 382,6 mm, hakim rüzgar yönü güneybatı, aylık güneşlenme müddeti 7.50 saattir.

En fazla yağış 144,2 mm ile ilkbahar, en düşük yağış ise 20,3 mm ile yaz aylarında görülür.

Yıllık ortalama nisbi nem %53'dür. Ortalama karın yerde kalma süresi 27,5 gündür.

Malatya ilinde bulunan büyük toprak grupları ve bunlardan önemli olan bazılarının özellikleri şöyle özetlenebilir (Anonim, 1983).

Alüviyal topraklar; genellikle taze tortul depozitler üzerinde genç toprak olarak tanımlanırlar, horizonları bulunmaz, buna karşın değişik özelliklerde mineral katlar, (A) C profili bulunur. Bu toprakları oluşturan materyaller akarsular tarafından askıda taşınmış ve depolanmıştır. Sürekli veya mevsimlik olarak yaşırlar. İl genelinde 14 158 hektar sulu, 2 850 hektar kuru alana sahiptir.

Kahverengi topraklar; çeşitli ara maddelerden kalsifikasyon sonucu oluştuğlarından profillerinde çok miktarda kalsiyum bulunur. Baz saturasyonları yüksek, doğal drenajları iyidir. ABC profilli topraklardır. İl bazında 75 761 hektar sulu, 267 784 hektarda kuru alana sahiptir.

Kırmızımsı kahverengi topraklar; solunum rengi hariç, hemen hemen diğer bütün özellikleri kahverengi toprakların benzeri veya aynıdır. Ana maddesi değişiktir. Oluşumlarında kalsifikasyon rol oynar. Doğal drenajları iyidir. Biyolojik etkinlikleri düşük, doğal verimlilikleri yüksektir. İl genelinde 27 059 hektar sulu, 92 761 hektar kuru alana sahiptir.

Kolüviyal topraklar; koliviyum denilen materyal üzerinde oluşmuş olan bu topraklar, genç (A) C profilli topraklardır. Rengi, oluştuğu materyale bağlıdır, bünyeleri kabadır, drenajları iyi, tuzluluk veya alkalilik göstermezler. İl genelinde 16 431 hektar sulu ve 6 361 hektar kuru alana sahiptir.

Kahverengi orman toprakları; yüksek kireç içeriğine sahip ana madde üzerinde oluşmuştur. Profili A (B) C şeklinde olup horizonlar birbirine tedricen geçer. İl bazında 670 hektar sulu, 1 598 hektar kuru alana sahiptir.

Kireçsiz kahverengi topraklar; bu toprakların ana maddesi değişiktir. Topraklar ana madde üzerinde olduğu kadar, kireç taşı üzerinde de oluşabilir. Doğal drenajları iyidir. İl genelinde 9 939 hektar sulu, 38 217 hektar kuru alana sahiptir.

Bazaltik topraklar; ağır killi topraklardır ve profilleri iyi gelişmiştir. Çoğunlukla kireç bulunmaz, organik maddece oldukça fakirdir. Verimliliği çoğunlukla düşüktür. İl bazında 8 909 hektar sulu ve 19 698 hektar kuru alana sahiptir.

4.2. Araştırma Bölgesinin Sosyal Yapısı

4.2.1. Nüfus

1990 yılında 702 055 olan Malatya ili nüfusu, 1997'de 815 105'e yükselmiştir. 2000 yılı nüfus tespit sonuçlarına göre (Anonim, 2002a) 853 658 olarak belirlenmiştir. Nüfus yoğunluğu itibari ile km²'ye 69 kişi düşmektedir.

İl toplam nüfusunun %53,60'ını Merkez ilçe nüfusu oluşturmaktadır. 2000 yılı nüfus tespit sonuçlarına göre toplam nüfusun %58,54'ünü şehir nüfusu, %41,46'sını köy nüfusu oluşturmaktadır.

Malatya ili ve ilçelerinin toplam şehir ve köy nüfusları çizelge 3'te verilmiştir.

Çizelge 3. 2000 Yılı Genel Nüfus Tespitlerine Göre Malatya İli ve İlçeleri Nüfus Dağılımı (Kişi)

	İKAMET EDİLEN YERE GÖRE NÜFUS		
	TOPLAM NÜFUS	ŞEHİR NÜFUSU	KÖY NÜFUSU
MERKEZ	457 566	381 081	76 485
AKÇADAĞ	48 670	13 432	35 238
ARAPGİR	16 625	10 180	6 445
ARGUVAN	10 594	2 730	7 864
BATTALGAZİ	28 085	15 154	12 931
DARENDE	54 438	13 908	40 530
DOĞANŞEHİR	60 708	13 517	47 191
DOĞANYOL	10 778	5 360	5 418
HEKİMHAN	42 515	13 206	29 309
KALE	9 569	3 966	5 603
KULUNCAK	20 882	6 101	14 781
PÜTÜRGE	28 382	4 795	23 587
YAZIHAN	19 295	4 285	15 010
YEŞİLYURT	45 551	11 998	33 553
TOPLAM	853 658	499 713	353 945

Kaynak: Anonim, 2002a. DİE Malatya İl Müdürlüğü kayıtları, Malatya

4.2.2. Eğitim Durumu

Malatya okuma yazma ve okullaşma oranı gibi eğitim göstergeleri açısından Türkiye ortalamasının üstündedir. Okuma yazma oranı son yıllarda %92'ye ulaşmıştır. İlde okullaşma oranı ilköğretim okullarında %77, genel ve mesleki liselerde ise %55'tir (Anonim, 2001b).

İl genelinde toplam 121 okul öncesi, 1 100 ilköğretim, 49 lise, 44 mesleki ve teknik lise, 2 adet çıraklık eğitim merkezi, 14 halk eğitim merkezi, 6 pratik kız sanat okulu mevcuttur (Anonim, 1999a).

İlde, ilköğretim okullarında 112 087, okulöncesi eğitim okullarında 1 510, liselerde 22 054, mesleki ve teknik okullarda 9 918, çıraklık eğitim merkezinde 1 404 öğrenci öğrenim görmektedir.

Malatya ilinde Yükseköğrenim kurumu olarak İnönü Üniversitesi 1975 yılından beri eğitim, öğretim ve araştırma hizmetleri vermektedir. Halen günümüzde Üniversiteye bağlı 6 fakülte, 6 yüksek okul, 3 enstitü, ve 8 araştırma ve uygulama merkezi bulunmaktadır. Üniversitede 17 500 öğrenci öğrenim görmektedir.

Ayrıca yakın zamanda kurulmuş olan Turgut Özal Tıp Merkezi bir Üniversite Araştırma ve Uygulama Hastahanesi olmasının yanı sıra bölgenin tümüne üst düzeyde tıp hizmeti verebilecek durumdadır.

4.3. Araştırma Bölgesinin Ulaşım Durumu

Malatya'nın Doğu illerinin akışının üzerinde bulunması ve Doğu Anadolu'dan Batı-Güney yönüne giden yollarında geçiş merkezi olması nedeniyle karayolları bakımından gelişmiş bir ildir. İldeki karayolu ağı 1 044 km olup, bunun 484 km'si devlet yolu, 560 km'si ise il yoludur. Karayollarının 904 km'si asfalt, 41 km'si stabilize ve 48 km'si geçit vermeyen yoldur. Devlet ve il yolları dışında 792 km'si asfalt, 2 487 km'si stabilize, 2 912 km'si tesviye ve 298 km'si de ham yol olmak üzere toplam 6 499 km köy yolu bulunmaktadır.

Malatya'da ki toplam demiryolu ağı 237 km olup, ülke genelindeki demiryolları ağının %3'ünü teşkil etmektedir. Bu yollar üzerinde 5 durak ve 15 istasyon bulunmaktadır.

Malatya-Ankara yolunun 35. km'sinde askeri ve sivil amaçlı hizmet veren Erhaç Askeri Havaalanı da Malatya ulaşım hizmetlerinden biridir (**Anonim, 2002b**).

4.4. Araştırma Bölgesinin Tarımsal Yapısı

4.4.1. Arazi Varlığı ve Dağılımı

Malatya ilinin arazi varlığı 1 231 306 ha'dır (**Anonim, 2001c**). Çizelge 4'de Malatya ili arazi varlığı ve dağılımı gösterilmektedir.

Çizelge 4. Malatya İli Arazi Varlığı ve Dağılımı (2001 yılı)

Faydalanma Durumu		Arazi Nev'i		Alan (ha)	Toplam alan içindeki %'si	Kendi grubu içindeki %'si
Verimli arazi 1 110 474 ha (%90,19)	Tarıma elverişli arazi 962 023 ha (%86,63)	Tarım arazisi 425 045 ha (%44,18)	Tarla arazisi %76,63	325 710	26,45	76,63
			Bahçe arazisi (%23,37)	99 330	8,07	23,37
	Çayır-mer'a arazisi (%55,82)		536 978	43,61	100,00	
	Tarıma elverişli olmayan arazi 148 456 ha (%13,37)	Ormanlık-Ağaçlık arazi		148 456	12,06	100,00
Verimsiz arazi (120 832 ha) %9,81				120 832	9,81	100,00
TOPLAM				1 231 306	100,00	

Kaynak: Anonim, 2001c. Malatya Tarım İl Müdürlüğü Proje ve İstatistik Şube Kayıtları.

Çizelgeden de görüleceği üzere toplam arazinin %90'ı verimli arazidir. Verimli arazinin %86,63'ü tarıma elverişli kültür arazisi, %13,37'si ise tarıma elverişli olmayan ormanlık ve ağaçlık arazidir. Tarıma elverişli arazinin %44,18'i tarım arazisi, %55,82'si çayır-mer'a arazisidir. Tarım yapılan kültür arazisinin ise %76,63'ü tarla arazisi, %23,37'si de bahçe arazisidir.

4.4.2. Bitkisel ve Hayvansal Üretim Durumu

Malatya ilinde 2001 yılı verilerine göre kültür bitkileri ekiliş alanı içerisinde %98,57 ile ilk sırayı hububat almaktadır. Bunu %0,84 ile baklagiller, %0,27 ile endüstri bitkileri, %0,26 ile yem bitkileri, %0,05 ile yumru bitkiler ve %0,01 ile yağlı tohumlar izlemektedir.

Çizelge 5. Malatya İlinde Yetiştirilen Tarla Ürünlerinin Ekiliş Alanları, Üretim Miktarları
(2001 yılı)

Ürünler	Ekiliş Alanları (da)	Kendi Grubu İçindeki %'si	Genel Toplam İçindeki %'si	Üretim (Ton)
Hububat	13 212 280	100,00	98,57	294 198
Buğday	1 289 310	97,58		222 906
Arpa	313 820	2,38		59 506
Çavdar	120	0,001		12
Yulaf	160	0,001		16
Çeltik	60	0,001		18
Mısır (Dane)	2 050	0,017		540
Mısır (Hasıl)	2 960	0,02		11 200
Endüstri Bitkileri	36 070	100,00	0,27	139 566
Şeker Pancarı	29 200	80,95		138 500
Tütün	6 870	19,05		1 066
Baklagiller	113 130	100,00	0,84	15 482
Fasulye (Kuru)	52 310	46,24		9 762
Nohut	56 500	49,94		5 342
Mercimek	4 320	3,82		378
Yağlı Tohumlar	500	100,00	0,01	85
Ayçiçeği	500	100,00		85
Yumru Bitkiler	7 130	100,00	0,05	11 090
Soğan	3 190	44,74		4 926
Sarımsak	250	3,51		130
Patates	3 690	51,75		6 034
Yem Bitkileri	34 250	100,00	0,26	11 678
Yonca	12 340	36,03		6 430
Korunga	2 540	7,42		477
Fiğ	19 370	56,55		4 771
TOPLAM	13 403 360	-	100,00	-

Kaynak: Anonim, 2001c. Tarım İl Müdürlüğü Proje ve İstatistik Şube Müdürlüğü Kayıtları.

İlde yetiştirilen sebzelerin önemli çoğunluğunu tarla sebzeleri olan kavun ve karpuz oluşturmaktadır. Sebzelerin ekiliş alanı içerisinde ilk sırayı %25,35 ile domates alırken, bunu %24,11 ile karpuz ve %23,03 ile kavun izlemektedir.

Çizelge 6. Malatya İlinde Yetiştirilen Sebzelerin Ekiliş Alanları, Üretim Miktarları (2001 yılı)

Ürünler	Ekiliş Alanı (da)	%	Üretim (Ton)
Lahana	600	1,08	1 353
Marul	150	0,27	150
Ispanak	1 580	2,84	1 732
Maydanoz	100	0,18	101
Taze Fasulye	1 120	2,01	673
Bamya	20	0,04	8
Domates	14 120	25,35	41 330
Biber	5 950	10,68	8 151
Patlıcan	1 740	3,13	2 096
Kabak	680	1,22	1 451
Kavun	12 830	23,03	19 359
Karpuz	13 430	24,11	45 362
Hıyar	2 770	4,97	5 613
Taze Soğan	420	0,75	548
Taze Sarımsak	50	0,09	46
Turp	50	0,09	50
Havuç	90	0,16	90
TOPLAM	55 700	100,00	-

Kaynak: Anonim, 2001c. Tarım İl Müdürlüğü Proje ve İstatistik Şube Müdürlüğü Kayıtları.

Çizelge 7. Malatya İlinde Yetiştirilen Meyvelerin Üretim Miktarları ve Ağaç Sayıları
(2001 yılı)

Ürünler	Meyve Veren Ağaç Sayısı (Adet)	Üretim Ton
Kayısı	6 668 454	268 434
Elma	387 558	15 236
Armut	207 225	3 378
Ayva	20 295	235
Erik	31 295	651
İğde	4 400	33
Kiraz	83 095	1 355
Kızılcık	6 150	67
Şeftali	60 230	1 071
Vişne	44 365	720
Antepfıstığı	71 640	70
Ceviz	121 045	1 840
Badem	32 385	232
Çilek (hektar)	45	420
Üzüm (hektar)	7 485	17 955
Dut	240 405	5 101
Nar	2 020	8
Trabzon hurması	6 250	-

Kaynak: Anonim, 2001c. Tarım İl Müdürlüğü Proje ve İstatistik Şube Müdürlüğü Kayıtları.

Malatya ilinde meyvecilik, ilin meyve ihtiyacını karşılaması yanında meyve işleyen sanayilere (özellikle kayısı) hammadde açısından önemli bir üretim faaliyeti konumundadır. 2001 yılı itibari ile 6 668 454 adet meyve veren kayısı ağacından 268 434 ton taze kayısı üretimi gerçekleştirilmiştir. Diğer meyveler içerisinde en önemli payı elma ağacı almaktadır (Çizelge 7).

Çizelge 8. Malatya İli Hayvan Varlığı (2001 yılı)

Hayvan Nev'i	Hayvan Sayısı (adet)	Kendi Grubu İçindeki Payı (%)
BÜYÜKBAŞ	108 867	100,00
İnek	67 318	61,84
Dana – Düve	33 262	30,55
Boğa – Öküz	8 287	7,61
KÜÇÜKBAŞ	250 638	100,00
Koyun	211 911	84,55
Keçi	38 727	15,45
İŞ HAYVANI	10 587	100,00
At	2 702	25,52
Katır	1 949	18,41
Eşek	5 936	56,07
KÜMES HAYVANI	220 915	100,00
Tavuk	212 600	96,24
Hindi	5 630	2,55
Ördek – Kaz	2 685	1,21
ARI KOVANI	66 079	100,00

Kaynak: Anonim, 2001c. Tarım İl Müdürlüğü Proje ve İstatistik Şube Müdürlüğü Kayıtları.

Çizelge 9. Malatya İli Hayvansal Üretimi (2001 yılı)

Üretim Cinsi	Birim	Miktarı
Süt	Ton	164 283
Yapağı	Ton	275
Kıl	Ton	15
Bal	Ton	536
Balmumu	Ton	33
Yumurta	Adet	25 131 000
Et	Ton	6 404

Kaynak: Anonim, 2001c. Tarım İl Müdürlüğü Proje ve İstatistik Şube Müdürlüğü Kayıtları.

Malatya ili hayvan varlığında; büyükbaş hayvanlarda %61,84 ile inek ilk sırayı alırken, küçükbaş hayvanlarda %84,55 ile koyun almaktadır (Çizelge 8).

4.4.3. Tarımsal Mekanizasyon

Çizelge 10'da Malatya ilinde tarımsal alet ve makine varlığı verilmiştir. Çizelgeden de görüleceği üzere yörede makinalaşma oranı oldukça yüksektir. Özellikle traktör'ün yörede amacı dışında kullanımı yüksektir.

Çizelge 10. Malatya İlinde Tarımsal Alet-Makine Varlığı (2001 yılı)

Tarımsal Alet ve Makineler	Adet
Traktör	7 588
Römork (Tarım arabası)	7 092
Muhtelif Pulluk	7 846
Hayvan Pulluğu	820
Karasaban	1 707
Kültivatör	5 797
Merdane	250
Muhtelif Tırmık	793
Çapa Makinesi	122
Muhtelif Mibzer	590
Sellektör	30
Kırma Makinesi	2 087
Süt Sağım Makinesi	88
Yağmurlama Tesisi	121
Motopomp (Santrifüj pompa)	747
Pülverizatör (kuyruk milli)	2 176
Pülverizatör (motorlu)	1 022
Pülverizatör (sırt)	2 867
Atomizör	352
Tozlayıcı	88
Harman Makinesi (Patoz)	500
Kendi yürür biçerdöver	13
Döven	356

Kaynak: Anonim, 2001c. Tarım İl Müdürlüğü Proje ve İstatistik Şube Müdürlüğü

4.4.4. Araştırma Bölgesinde Tarıma Dayalı Sanayinin Durumu

Malatya sanayi ve ticaretinde tarıma dayalı sanayilerin oranı son yıllarda kayısı işleme ve değerlendirme tesislerinin artması ile beraber yükselmeye devam etmektedir. Malatya ilinde faaliyetlerini sürdüren 43 adet kayısı işleme değerlendirme fabrikası 1 611 kişiye istihdam sağlamaktadır (Anonim, 2001). Ayrıca 3 adet tarım alet ve makinası üreten, 2 adet et ürünleri sanayi, 29 süt mamülleri, 346 adet un ve unlu mamülleri, 11 adet şekerli mamüller, 1 adet meşrubat, 9 adet tasnif dışı gıda üreten tarıma dayalı sanayi tesisi mevcuttur (**Anonim, 2001c**).

4.4.5. Araştırma Bölgesinde Üretici Organizasyonları

Araştırma yöresinde başlıca kooperatif faaliyetlerini Tarım Kredi Kooperatifi ve Pancar Ekicileri İstihsal Kooperatifi oluşturmaktadır. Yörede bunların dışında 21 adet tarımsal kalkınma kooperatifi, 14 adet sulama kooperatifi, 7 adet su ürünleri kooperatifi faaliyet göstermektedir. Kalkınma kooperatiflerinde üçü halıcılık alanında faaliyet göstermekte olup, her bir kooperatifin 50 adet halı tezgahı bulunmaktadır (**Anonim, 2001c**).

5. ARAŞTIRMA BULGULARI VE TARTIŞMA

5.1. İNCELENEN İŞLETMELERİN SOSYAL VE EKONOMİK DURUMU

5.1.1. Nüfus ve İşgücü Durumu

5.1.1.1. Nüfus ve Eğitim Durumu

Milletlerin ekonomik, siyasi ve sosyal yaşamında, nüfusun nitelik ve nicelik bakımından durumu önemli rol oynar (**Esengün, 1990**). Ekonomik yaşamın yaratıcısı insan olduğu için, nüfusla ekonominin ilişkisi fazladır. Nüfus bir taraftan üretimin önemli unsurlarından birisi olan emek arzını meydana getirmekte, diğer taraftan çeşitli mallara karşı talep oluşturmaktadır. Bu nedenle bir ülkenin ekonomik yapısının oluşmasında nüfusun miktarı ve niteliklerinin önemli fonksiyonu bulunmaktadır (**İnan, 1994**).

Tarım işletmesi ve üretici ailesi arasında sıkı ve yakın ilişkiler bulunması ve özellikle tarım işletmelerinde kullanılan işgücünün asıl kaynağının aile nüfusu oluşu nedeniyle, incelenen işletmelerdeki nüfus özelliklerinin incelenmesi yararlı görülmektedir (**Esengün ve Akay, 1998**).

Bu çalışmada tarımsal etkinlik üzerindeki etkilerinin açığa çıkarılması amacıyla, nüfus özelliklerinin ayrıntılı biçimde açıklanması gerekli görülmüş ve ilgili çizelgeler düzenlenmiştir.

İncelenen işletmelerde nüfus varlığı, nüfusun yaş grupları ve cinsiyet bakımından miktar ve dağılımı çizelge 11'de düzenlenmiştir. Çizelgeden de görüleceği gibi işletme başına düşen nüfus miktarı işletmeler ortalamasında 6,36 kişidir. Bu sonuç 1991 genel tarım sayımı sonuçları ile karşılaştırılacak olursa, Türkiye'de işletme başına ortalama nüfus miktarı 5,84 kişinin üstünde olmaktadır (**Anonim, 1994**).

Çizelge 11: İncelenen İşletmelerde Yaş Grupları ve Cinsiyete Göre Nüfus Durumu (Ortalama Kişi ve %)

Yaş Grupları	İŞLETME GRUPLARI															
	1. Grup (29)				2. Grup (20)				3. Grup (39)				İşl.Ort.(88)			
	E	K	T	%	E	K	T	%	E	K	T	%	E	K	T	%
0-6	0.07	0.14	0.21	3.17	0.15	0.10	0.25	4.07	0.05	0.13	0.18	2.87	0.08	0.13	0.21	3.31
7-14	0.52	0.45	0.97	14.63	0.10	0.10	0.20	3.25	0.18	0.23	0.41	6.53	0.28	0.27	0.55	8.50
15-49	2.55	1.83	4.38	66.06	2.05	2.30	4.35	70.73	2.41	1.77	4.18	66.56	2.37	1.91	4.28	67.40
50- 64	0.38	0.34	0.72	10.86	0.45	0.55	1.00	16.26	0.51	0.46	0.97	15.44	0.45	0.44	0.89	14.02
65- +	0.21	0.14	0.35	5.28	0.25	0.10	0.35	5.69	0.28	0.26	0.54	8.60	0.25	0.18	0.43	6.77
TOPLAM	3.73	2.90	6.63	100.00	3.00	3.15	6.15	100.00	3.43	2.85	6.28	100.00	3.43	2.93	6.36	100.00
Faal Nüfus Oranı (%)	76.92				86.99				82.01				81.46			

E: Erkek , K: Kadın , T: Toplam

Cinsiyet grupları açısından toplam nüfusun dağılımına bakıldığında, erkek nüfusun kadın nüfustan daha fazla olduğu görülmektedir. Nitekim bu oran işletmeler ortalamasında erkek nüfusu için %53,86, kadın nüfus için %46,14'tür. Yine işletmelerdeki faal olan nüfusun oranı incelendiğinde en yüksek faal nüfusa %86,99 ile II. Grup işletmelerin sahip olduğu görülmektedir (Çizelge 12). Faal nüfus oranı, 15-64 yaş grubuna giren aile fertleri sayısının toplam nüfusa bölünmesi ile belirlenmiştir.

Çizelge 12: İncelenen İşletmelerde Nüfusun Cinsiyete Göre Dağılımı (Ortalama ve % Olarak) ve Faal Nüfus Oranı

	İŞLETME GRUPLARI							
	1. Grup (29)		2. Grup (20)		3. Grup (39)		İşl.Ort.(88)	
	Nüfus Miktarı		Nüfus Miktarı		Nüfus Miktarı		Nüfus Miktarı	
	Adet	%	Adet	%	Adet	%	Adet	%
Erkek	3.73	56.26	3.00	48.78	3.43	54.62	3.43	53.86
Kadın	2.90	43.74	3.15	51.22	2.85	45.38	2.93	46.14
Toplam	6.63	100.00	6.15	100.00	6.28	100.00	6.36	100.00
Faal Nüfus Oranı (%)	76.92		86.99		82.01		81.46	

İncelenen işletmelerde yedi ve daha yukarı yaştaki bireylerin okur yazarlık durumu incelendiğinde (Çizelge 13), okur-yazar erkeklerin oranının, okur-yazar kadınların oranından oldukça yüksek olduğu görülmektedir. İşletmeler ortalamasında toplam okur yazarlık oranı %82,76 iken, bu oran erkeklerde %89,90, kadınlarda %74,30'dur. Bununla birlikte incelenen işletmelerdeki okur yazarlık oranının 1990 yılı tarım sayımı sonuçlarına göre Türkiye ortalamasından (%77,29) yüksek olduğu görülmektedir. Ancak son yıllarda Malatya ili okur yazarlık oranının (%92) ise altında olduğu belirtilebilir (Anonim, 2001).

Çizelge 13: İncelenen İşletmelerde Yedi ve Daha Yukarı Yaştaki Nüfusun Okur Yazarlık Oranı (%)

	İŞLETME GRUPLARI			
	1. Grup (29)	2. Grup (20)	3. Grup (39)	İşl.Ort.(88)
Erkek (%)	90.48	92.98	87.88	89.90
Kadın (%)	76.25	77.05	71.43	74.30
Toplam (%)	84.32	84.75	80.59	82.76

5.1.1.2. İşletme Yöneticisinin Yaşı ve Öğrenim Durumu

Tarım iş ve aile yaşantısını bütünleştiren tek sektör, bir yaşam biçimidir.

Herhangi bir işletmeyi yönetme ve yürütme görevini üstlenmiş bir kişi olarak müteşebbis, diğer üretim faktörlerinin uygun kombinasyonunu sağlayarak üretimi gerçekleştirir, elde ettikleri ürünleri pazarda ve işletmesinde değerlendirerek kar sağlar ve yaptığı işin sorumluluğunu yüklenir, riske katlanır. Tarım işletmelerinde kaynakların kullanımındaki etkinliği ve buna bağlı olarak işletme gelirini arttırmada müteşebbis çiftçinin eğitim düzeyi ile tecrübesinin iki önemli etken olduğu anlaşılmıştır. Modern tarımın gerektirdiği hususların başında, şüphesiz müteşebbis çiftçinin eğitilmesi gelmektedir (Karagölge, 1995).

İşletme yöneticilerinin kişisel niteliklerinin veya sosyal özelliklerinin işletmelerin yönetim biçimi, organizasyonu, teknolojik yenilikleri benimseme ve uygulaması gibi tüm işletme faktörleri üzerinde etkisi olduğu düşüncesinden hareketle (Esengün, 1990), işletme yöneticisinin yaş ve eğitim özellikleri saptanmaya çalışılmıştır.

İncelenen işletmelerde işletme yöneticisinin yaşı ile işletme büyüklüğü arasında belirgin bir ilişki görülmemiştir (Çizelge 14). İşletme yöneticisinin yaş ortalaması 55,20 olarak belirlenmiştir. Ayrıca bütün işletme gruplarında işletme yöneticilerinin eğitim düzeyinin birbirine yakın olduğu söylenebilir. İşletme yöneticilerinin eğitim düzeyi ortalama olarak 4,75 yıl'dır. Bu sonuç eğitim düzeyi açısından işletme büyüklüğünün önemli bir etken olmadığı göstermektedir.

Çizelge 14: İncelenen İşletmelerde İşletme Yöneticilerinin Yaşı ve Öğrenim Süresi

	İŞLETME GRUPLARI			
	1. Grup (29)	2. Grup (20)	3. Grup (39)	İşl.Ort.(88)
Yaşı	51.97	54.60	57.90	55.20
Öğrenim. Süresi (yıl)	4.69	5.40	4.46	4.75

5.1.1.3. İşgücü Mevcudu ve Kullanım Durumu

Tarım işletmelerinde enerji veya işgücünü sağlayan iki kaynak bulunmaktadır. Bunlardan birisi işletmeci ve ailesi, diğeri de yabancı işçilerdir (Karagölge, 1995). Tarımsal faaliyet mevsimlik olduğundan, tarım işlerini ancak yılın belirli zamanlarında yapmak gerektiğinden zaman yetersizliği ve iş yoğunluğu nedeniyle iş azamilerinin ortaya çıkması,

bazen kalifiye ve deneyimlerine göre belirli nitelikteki elemana ihtiyaç duyulması ya da gerekli alet – ekipmanın işletmede mevcut olmaması gibi nedenler işletmede ücretli işgücü tutma sorumluluğunu ortaya çıkarmaktadır.

İncelenen işletmelerde işgücü mevcudu belirlenirken önce aile iş gücü potansiyeli tespit edilmiş ve daha sonra potansiyel işgücünün kullanım durumu incelenmiştir. Araştırmanın yöntem kısmında aile işgücü potansiyelinin hesaplanış şekli verildiğinden burada tekrar edilmeyecektir.

İşletmelerde aile işgücü mevcudu ve kullanım durumu ile ücretli işgücü kullanım durumu, işletme grupları itibariyle çizelge 15’te ortaya konulmuştur.

Çizelge 15: İncelenen İşletmelerde İşgücü Mevcudu ve Kullanım Durumu (Ortalama Erkek İşgünü)

		İŞLETME GRUPLARI			
		1. Grup(29)	2. Grup(20)	3. Grup(39)	İşl.Ort.(88)
İşletmede Kullanılabilir Aile İşgücü		1456.03	1338.75	1367.31	1390.06
İşletme Dışında Kullanılan Aile İşgücü	Tarımda	3.10	0.00	12.41	6.52
	Tarım Dışında	290.94	220.13	190.77	230.45
İşletmede Kullanılan Aile İşgücü (A)		305.82	376.38	416.12	370.74
Kullanılmayan (Atıl) Aile İşgücü		856.17	742.24	748.01	782.34
İşletmede Kullanılan Geçici Ücretli İşgücü (B)		35.28	46.23	151.06	89.08
İşletmede Kullanılan Devamlı Ücretli İşgücü (B)		0.00	0.00	0.00	0.00
İşletmede Kullanılan Toplam İşgücü (A + B)		341.10	422.61	567.18	459.82

Çizelgeden de incelenebileceği gibi aile de kullanılabilir işgücü mevcudunun I. Grup işletmelerde, diğer gruplardan daha yüksek olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, II. Grup işletmelerde potansiyel aile işgücünün işletmede kullanılma oranı diğer gruplarda yüksektir. Üzerinde önemle durulacak bulgulardan birisi de tüm işletme gruplarında kullanılmayan (atıl) işgücü potansiyelinin oldukça yüksek olmasıdır.

Çizelge 16 incelendiğinde, işletmede kullanılan aile işgücünün, işletmede kullanılan toplam işgücünün %80,63’ünü teşkil ettiği görülmektedir. Ancak işletmede kullanılan aile işgücünün, işletmede kullanılabilir aile işgücünün ancak %26,02’sini karşıladığını belirtmek gerekir. İşletme ortalaması ele alındığında aile işgücünün %56,93’ünün atıl kaldığı da belirlenmiştir.

Çizelge 16: İncelenen İşletmelerde İşgücü Mevcudu ve Kullanım Durumu (%)

		İŞLETME GRUPLARI			
		1. Grup(29)	2. Grup(20)	3. Grup(39)	İşl.Ort.(88)
İşletme Dışında Kullanılan Aile İşgücü	Tarımda	0.21	0.00	0.91	0.47
	Tarım Dışında	19.98	16.44	13.95	16.58
İşletmede Kullanılan Aile İşgücü		21.00	28.12	30.43	26.02
Kullanılmayan (Atıl) Aile İşgücü		58.81	55.44	54.71	56.93
İşletmede Kullanılabilir Aile İşgücü		100.00	100.00	100.00	100.00
- İşletmede Kullanılan Aile İşgücü		89.66	89.06	73.37	80.63
- İşletmede Kullanılan Geçici Ücretli İşgücü		10.34	10.94	26.63	19.37
İşletmede Kullanılan Toplam İşgücü		100.00	100.00	100.00	100.00

İşletmelerde kullanılan yabancı işgücünün tamamı geçici ücretli olup, daimi ücretli işgücü çalıştıran işletmeye rastlanılmamıştır.

Sonuçta, incelenen işletmelerde işgücünün önemli bir kısmının değerlendirilmediği ifade edilebilir.

Araştırma sonucu bulunan, atıl aile işgücü oranı ile yabancı işgücü çalıştırma oranı, Türkiye'nin değişik yörelerinde yapılan araştırma sonuçları ile karşılaştırılmıştır. Buna göre bazı araştırma sonuçları şöyledir:

Özçelebi (1992), Erzurum ili için yaptığı bir araştırmada, atıl aile işgücü oranının %41.9, yabancı işgücü oranının %11.4, **Esengün ve Akay (1998)**, Tokat ili Artova bölgesi için yaptığı araştırmada atıl işgücü oranının %35.01, yabancı işgücü oranının %9.98 olduğunu ortaya koymuştur. **Selçuk (1991)**, Samsun'un bazı ilçeleri için yaptığı araştırmada atıl işgücü oranının %35.01, yabancı işgücü oranının %9.98 olduğunu ortaya koymuştur.

5.1.2. Sermaye Miktarı ve Bileşimi

Mal ve hizmet üretimi için gerekli işgücü, sermaye, tabiat ve teşebbüs diye adlandırılan dört üretim faktöründen biri olan sermaye; işletmelerin kurulması, faaliyetlerinin sürdürülmesi ve işletmenin amacına ulaşabilmesi için varlığı zorunlu olan para ve malların tümünü ifade etmektedir (**Karacan, 1988**).

Tarımda sermaye, emeğin ve toprağın verimliliğini yükselterek üretici gelirlerini çoğaltan bir unsur olarak her an gereksinim duyulan ve gelişen ekonomi içinde önemi ve ihtiyaç duyulan miktarı gittikçe artan bir faktördür.

Tarımsal üretime katılan sermaye faktörü toprak ve işletme sermayesi olarak iki bölümde incelenebilir. Tarım işletmelerinin rantabl çalışabilmeleri için bu iki sermaye

grubunun işletme türlerine göre belirli bir oransal değerde olması gerekir. Türkiye’de yapılan tüm araştırmalar toprak sermayesini işletme sermayesine oranla toplam sermaye oluşumunda daha büyük payının olduğunu ortaya koymuştur (**Sivashgil, 1990**).

Farklı işletme büyüklük gruplarında tüm sermaye unsurlarının ayrı ayrı incelenmeleri işletmelerin ekonomik yapılarının ve faaliyet sonuçlarının ortaya konulması ve analizi açısından önem arz etmektedir.

Bu itibarla bu araştırmada incelenen işletmelerin sermaye yapıları belirlenirken tarım işletmeciliği araştırmalarında en çok kullanılan sermayenin fonksiyonlarına göre sınıflandırılması esas alınmış ve incelenmiştir.

5.1.2.1. Aktif Sermaye

İncelenen işletmelerde aktif sermaye, arazi ve işletme sermayesinde oluşmakta ve işletmelerin tarımsal üretimde kullandıkları tüm servet unsurlarını içermektedir.

5.1.2.1.1. Arazi Sermayesi

Arazi sermayesi grubunda, çıplak toprak değeri ile toprağa bağlı olan sermaye unsurları incelenmiştir. İncelenen işletmelerde arazi sermayesi sırasıyla; toprak varlığı, arazi ıslah varlığı, bina varlığı, nebat varlığı ve tarla demirbaşından oluşmaktadır.

5.1.2.1.1.1. Toprak Varlığı

İncelenen işletmelerde toprak varlığı; tarla, meyve, sebze ve ağaçlık arazilerin çıplak toprak kıymetleri toplamından meydana gelmektedir.

İşletmelerde büyüklük grupları itibariyle toprak varlığı çizelge 17’de gösterilmiştir. Çizelgeden de izlenebileceği gibi işletmelerde toprak varlığı işletme büyüklüğü ile artan bir seyir göstermektedir. Bununla birlikte toprak varlığı grubu içerisinde meyvelik arazi değeri ilk sırada gelirken bunu tarla arazisi değeri izlemektedir.

Çizelge 17: İncelenen İşletmelerde Toprak Varlığı (Ortalama Olarak Milyon TL) ve Dağılımı (%)

		İŞLETME GRUPLARI			
		1. Grup(29)	2. Grup(20)	3. Grup(39)	İşl.Ort.(88)
		Değeri %	Değeri %	Değeri %	Değeri %
TARLA ARAZİSİ	Sulu	2 482.76 8.53	23 650.00 29.56	87 192.31 46.69	44 835.23 40.56
	Kıraç	172.41 0.59	0.00 0.00	22 352.56 11.97	9 963.07 9.01
	Toplam	2 655.17 9.12	23 650.00 29.56	109 544.87 58.66	54 798.30 49.57
MEYVELİK ARAZİ	Kayısı	23 672.41 81.34	49 750.00 62.18	68 679.49 36.77	49 545.45 44.82
	Diğer Meyve	51.72 0.18	1 362.50 1.70	3 198.72 1.71	1 744.33 1.58
	Bağ	0.00 0.00	0.00 0.00	32.05 0.02	14.20 0.01
	Toplam	23 724.13 81.52	51 112.50 63.88	71 910.26 38.50	51 303.98 46.61
SEBZE ARAZİSİ		2 275.86 7.82	4 037.50 5.05	3 307.69 1.77	3 133.52 2.83
AĞAÇLIK ARAZİ		448.28 1.54	1 212.50 1.52	2 000.00 1.07	1 309.66 1.18
TOPRAK TOPLAMI		29 103.44 100.00	80 012.50 100.00	186 762.82 100.00	110 545.45 100.00
İŞLETME DEKARINA TOPRAK (TL/DA)		2 431.37	2 627.67	2 357.52	2 443.25
ARAZİSİ DÜŞEN SERMAYESİ					

Çizelgeden de izlenebileceği gibi, işletme büyüklüğü arttıkça tarla arazi değeri oransal olarak artmakta, buna karşılık meyvelik arazi değeri de oransal olarak azalmaktadır. Nitekim III. Grup işletmelerde toprak varlığı toplam değeri içerisinde tarla arazisinin payı %58,66 iken, meyvelik arazinin payı %38,50'dir.

Yine çizelgeden de izlenebileceği gibi kayıslık arazinin değeri toprak varlığı değeri içerisinde işletme büyüklüğüyle orantılı olarak artmakla beraber, oransal olarak bir düşüş

gözlenmektedir. III. Grup işletmelerde kayıslık arazi değeri oransal olarak, toplam toprak varlığı değeri içerisinde %36,77'lik bir paya düşmektedir.

İncelenen işletmelerde işletme arazisi dekarına düşen toprak varlığı değeri ile işletme büyüklüğü arasında belirgin bir bağ kurulamamıştır. Ancak II. Grup işletmelerde bu değer, diğer gruplara oranla yüksek çıkmaktadır.

5.1.2.1.1.2. Arazi Islahı Varlığı

İşletmelerin arazi ıslahı varlığı su kuyusu ve sondaj, sulama havuzu, sulama kanalı, kurutma kanalı ile muhafaza duvarı ve çitlerden oluşmaktadır. Bunun yanında devlete ait arazi ıslahı tesisleri yörede bulunmakta ve üreticiler bunlardan yararlanmakla birlikte bu tesislerin değeri işletmelerin arazi ıslahı varlığına dahil edilmemiştir.

Çizelge 18: İncelenen İşletmelerde Arazi Islahı (Meliorasyon) Sermayesi (MilyonTL) ve Dağılımı (%)

İŞLETME GRUPLARI	ARAZİ ISLAH SERMAYESİ						İşletme Arazisi Deakarına Düşen Araziİslahı Serm. (MilyonTL/da)
	Su Kuyusu ve Sondaj	Sulama Havuzu	Sulama Kanalı	Kurutma Kanalı	Muhafaza Duvarı ve Çit	TOPLAM	
	Değeri %	Değeri %	Değeri %	Değeri %	Değeri %	Değeri %	
1.Grup(29)	137.93 80.00	0.00 0.00	34.48 20.00	0.00 0.00	0.00 0.00	172.41 100.00	14.40
2.Grup(20)	525.00 98.59	0.00 0.00	0.00 0.00	0.00 0.00	7.50 1.41	532.50 100.00	17.49
3.Grup(39)	815.38 75.36	256.41 23.70	2.56 0.24	7.69 0.70	0.00 0.00	1082.04 100.00	13.66
İşl.Ort.(88)	526.13 80.03	113.64 17.29	12.50 1.90	3.41 0.52	1.70 0.26	657.38 100.00	14.77

Çizelgeden de izlenebileceği gibi toplam arazi varlığı içerisinde işletmeler ortalaması dikkate alındığında su kuyusu ve sondaj %80,03 ile ilk sırada yer almaktadır.

İşletme arazisi dekarına düşen arazi ıslahı varlığı ortalama olarak 14,77 Milyon TL'dir.

5.1.2.1.1.3. Bina Varlığı

İşletmelerde bina varlığı; ikametgah, ahır, ambar, samanlık, gübrelik ve diğerleri gibi işletme binaları değerleri toplamından oluşmaktadır.

İncelenen işletmelerde bina varlığının çeşitleri ve değerleri itibariyle dağılımı çizelge 19'da verilmiştir. Çizelgeden de görüleceği gibi işletmeler ortalamasında bina varlığının %75,75'ini ikametgah binaları değerleri, %24,25'ini de işletme binaları değerleri oluşturmaktadır. Toplam bina varlığı işletme büyüklüğüne bağlı bir seyir göstermektedir.

Bina varlığının işletme arazisi dekarına düşen değeri, işletme büyüklük grupları itibariyle azalma eğilimi göstermekte ve işletmeler ortalamasında 692,26 milyon TL olduğu tespit edilmiştir.

Çizelge 19: İncelenen İşletmelerde Mevcut Bina Çeşitleri ile Ortalama Bina Varlığı (Milyon TL) ve Dağılımı (%)

	İşletme Binaları												İşletme Binaları Toplamı	İşletme Binaları Toplamı	Bina Varlığı Toplamı	İşletme Arzisi Dekarna Düşen Bina Varlığı (Milyon TL'de)					
	İkametgah Binaları				Ahır				Ambar								Gübrelik ve Diğerleri				
	EV		İkametgah Binaları Toplamı		Ahır		Ambar		Samanlık		Gübrelik ve Diğerleri						İşletme Binaları Toplamı		Bina Varlığı Toplamı		
Beton	Kerpiç	Değer	%	Beton	Taş	Kerpiç	Değer	Beton	Taş	Kerpiç	Değer	Beton	Taş	Kerpiç	Değer	%					
I. Grup (29)	10 738.62	1 827.59	12 566.21	79.65	1 017.24	275.86	851.72	448.28	0.00	0.00	172.41	0.00	301.72	0.00	137.93	0.00	3 215.51	20.35	15 801.72	100.00	1 320.11
II. Grup (20)	9 750.00	3 650.00	13 400.00	77.06	400.00	400.00	1 375.00	0.00	0.00	0.00	750.00	0.00	430.00	0.00	35.00	340.00	3 990.00	22.94	17 390.00	100.00	571.10
III. Grup(39)	11 794.87	4 884.61	16 679.48	73.23	846.15	538.46	2 166.67	397.44	0.00	230.78	102.36	0.00	864.49	0.00	310.26	64.10	6 097.83	26.77	22 777.31	100.00	287.52
İşl. Ort.(88)	10 988.64	3 596.59	14 585.23	75.75	801.13	420.45	1 553.41	323.87	0.00	102.28	102.27	170.46	580.28	0.00	190.91	105.68	4 668.92	24.25	19 254.15	100.00	692.26

5.1.2.1.1.4. Nebat Varlığı ve Tarla Demirbaşı

İşletmelerde nebat varlığı meyveli ve meyvesiz ağaçların değeri ile bağ (omca) değeri toplamından meydana gelmiştir. Yörede meyvelik arazide kayısı önemli ölçüde yer tuttuğundan diğer meyvelerden ayrı tutulmuştur. Ayrıca işletmelerde, gelecek üretim dönemi için tarlaya yapılan harcamaların toplamı da tarla demirbaşı değerini oluşturmaktadır.

İncelenen işletmelerde bitki varlığı ve tarla demirbaşı varlığının işletme büyüklük grupları itibariyle ortalama değerleri çizelge 20’de verilmiştir.

Çizelge 20: İncelenen İşletmelerde Nebat (Bitki) Varlığı (Milyon TL) ve Tarla Demirbaşı Varlığı (Milyon TL) (Ortalama ve % Olarak)

		İşletme Grupları							
		I. Grup (29)		II. Grup (20)		III. Grup (39)		İşl.Ort.(88)	
		Değer	%	Değer	%	Değer	%	Değer	%
Bitki Varlığı	Kayısı Ağaçları	9 631.55	97.43	15 112.50	95.14	32 098.40	96.47	20 834.12	96.40
	Diğ. Meyveli Ağaçlar	20.69	0.21	293.63	1.85	223.08	0.67	172.42	0.80
	Bağ (Omca)	0.00	0.00	0.00	0.00	9.62	0.03	4.26	0.02
	Meyvesiz Ağaçlar	233.15	2.36	477.38	3.01	940.48	2.83	602.13	2.78
	TOPLAM	9 885.39	100.00	15 883.51	100.00	33 271.58	100.00	21 612.93	100.00
İşletme Arazisi Dekarına Düşen Bitki Varlığı (Milyon TL/da)		825.85		521.63		419.99		470.15	
Tarla Demirbaşı Varlığı	Nadas-sürüm	0.00	0.00	0.00	0.00	106.62	26.30	47.25	20.31
	Tarlaya At. Tohum	3.67	4.95	39.96	31.89	94.86	23.40	52.33	22.50
	Tarlaya At. Gübre	70.55	95.05	85.35	68.11	203.95	50.30	133.04	57.19
	TOPLAM	74.22	100.00	125.31	100.00	405.43	100.00	232.62	100.00
İşletme Arazisi Dekarına Düşen Tarla Demirbaşı Varlığı (Milyon TL/da)		6.20		4.12		5.12		5.06	

Çizelgeden de görüleceği gibi bitki varlığı işletme büyüklüğü ile giderek artış göstermektedir. Bununla birlikte işletmeler ortalamasında toplam bitki varlığının %96,40’ını kayısı ağaçları , %0,80’inini diğer meyveli ağaçlar, %2,78’ini meyvesiz ağaçlar. %0,02’sini ise bağ değeri oluşturmaktadır.

Tarla demirbaşı varlığı değeri de işletme büyüklüğüyle orantılı olarak artış göstermektedir. Bu varlıklar içinde tarlaya atılmış gübre %57,19’luk oran ile ilk sırayı almaktadır.

İşletme arazisi dekarına düşen nebat varlığı değeri işletme büyüklüğüyle bir azalış seyri göstermektedir. Tarla demirbaşı varlığında ise en az değeri II. grup ortaya koymaktadır.

5.1.2.1.1.5. Arazi Sermayesinin Toplu Olarak İncelenmesi

İncelenen işletmelerde ortalama arazi sermayesi çizelge 21’de verilmiştir.

Çizelge 21: İncelenen İşletmelerde Ortalama Arazi Sermayesi (Milyon TL) ve Dağılımı (%)

		İŞLETME GRUPLARI							
		I.GRUP (29)		II.GRUP (20)		III.GRUP (39)		İşl.Ort.(88)	
		Değeri	%	Değeri	%	Değeri	%	Değeri	%
A R A Z İ S E R M	Toprak Varlığı	29 103.44	52.88	80 012.50	70.22	186 762.82	76.45	110 545.45	72.58
	Arazi İslahı Varlığı	172.41	0.31	532.50	0.47	1 082.04	0.44	657.38	0.43
	Bina Varlığı	15 801.72	28.71	17 390.00	15.26	22 777.31	9.32	19 254.15	12.64
	Bitki (Nebat) Varlığı	9 885.39	17.96	15 883.51	13.94	33 271.58	13.62	21 612.93	14.19
	Tarla Demirbaşı Varlığı	74.22	0.14	125.31	0.11	405.43	0.17	232.62	0.16
	Toplam	55 037.18	100.00	113 943.82	100.00	244 299.18	100.00	152 302.53	100.00
İşletme Arazisi Dekarına Düşen Arazi Sermayesi (Milyon TL/Da)		4 597.93		3 741.99		3 083.81		3 313.09	

Çizelgeden de görüleceği gibi, toplam arazi sermayesi işletme büyüklüğü ile artan bir seyir göstermektedir. İşletmeler ortalamasında arazi sermayesi içerisinde toprak varlığı %72,58 ile ilk sırada yer alırken, bunu sırasıyla %14,19 ile bitki varlığı, %12,64 ile bina varlığı, %0,43 ile arazi ıslahı varlığı ve %0,16 ile tarla demirbaşı varlığı izlemektedir.

İşletme arazisi dekarına düşen arazi sermayesi işletme büyüklüğüyle azalan bir seyir göstermektedir.

5.1.2.1.2. İşletme Sermayesi

Tarım işletmelerinde işletme sermayesini oluşturan unsurlar alet-makine varlığı, hayvan varlığı, malzeme ve mühimmat varlığı ve para mevcudu varlığıdır. Bu varlıkların payı ne kadar yüksek ise sözü edilen arazi sermayesi unsurları daha üretken olarak kullanılabilir. İşletme sermayesi; sabit işletme sermayesi ve döner işletme sermayesi olarak iki başlık altında incelenmiştir.

5.1.2.1.2.1. Sabit İşletme Sermayesi

İşletmelerde alet-makine varlığı ve hayvan varlığı sabit işletme sermayesini oluşturmaktadır.

5.1.2.1.2.1.1. Alet – Makine Varlığı

İncelenen işletmelerde alet – makine varlığı işletme grupları itibariyle çizelge 22’de verilmiştir.

Çizelge 22: İncelenen İşletmelerde Ortalama Alet Makine Varlığı (Milyon TL) ve Dağılımı (%)

		İŞLETME GRUPLARI							
		I.GRUP (29)		II.GRUP (20)		III.GRUP (39)		İşl.Ort.(88)	
		Değeri	%	Değeri	%	Değeri	%	Değeri	%
Motorlu Makine ve Ekipmanları	Traktör	741.38	82.57	2 275.00	82.37	4 128.21	75.24	2 590.91	77.22
	Traktöre Bağlı Ekipmanlar	124.14	13.82	452.50	16.38	1 316.15	23.99	727.05	21.67
	Toplam	865.52	96.39	2 727.50	98.75	5 444.36	99.23	3 317.96	98.89
Küçük Alet ve Ekipmanlar		32.40	3.61	34.30	1.25	42.22	0.77	37.18	1.11
Toplam Alet Makine Varlığı		897.92	100.00	2 761.80	100.00	5 486.58	100.00	3 355.14	100.00
İşletme Arazisi Dekarına Düşen Alet Makine Varlığı (Milyon TL/Da)			75.01		90.70		69.26		72.99

Çizelgeden de görüleceği gibi alet – makine varlığı, işletme büyüklüğü ile giderek artan bir seyir göstermektedir. Alet – makine varlığı içerisinde traktör ilk sırayı alırken, ikinci sırayı traktöre bağlı ekipmanlar ve üçüncü sırayı ise küçük alet ve ekipmanlar almaktadır. Ayrıca meyvecilik faaliyetinde oldukça yoğun olarak kullanılan ilaç makinaları traktöre bağlı ekipmanlar içerisinde değerlendirilmiştir.

İşletme arazisi dekara düşen alet – makine varlığı işletme grupları itibariyle farklılık göstermekte, en yüksek değere II. Grupta sahip olmaktadır.

5.1.2.1.2.1.2. Hayvan Varlığı

İşletmelerde hayvan varlığı, iş hayvanları ve irat hayvanları değerinden oluşmaktadır. İrat hayvanları olarak; büyükbaş, küçükbaş, kümes hayvanları ve kanatlılar (arı) yer almaktadır.

İncelenen işletmelerde ortalama hayvan varlığı çizelge 23'te verilmiştir. Çizelgeden de görülebileceği gibi, hayvan varlığının tamamına yakını irat hayvanları oluşturmakta, bunlar içerisinde de büyükbaş hayvanlar en yüksek oranda (%91,57) yer almaktadır.

İşletme arazisi dekara düşen hayvan varlığı işletme büyüklüğüyle bir azalış seyri göstermektedir.

Çizelge 23: İncelenen İşletmelerde Ortalama Hayvan Varlığı (Milyon TL) ve Dağılımı (%)

		İŞLETME GRUPLARI							
		I.GRUP (29)		II.GRUP (20)		III.GRUP (39)		İşl.Ort.(88)	
		Değeri	%	Değeri	%	Değeri	%	Değeri	%
İŞ HAYVANLARI		8.61	0.63	0.75	0.04	39.23	1.65	20.39	1.06
İRAT HAYVANLARI	Büyükbaş Hayvanlar	1 318.97	96.09	1 642.50	88.11	2 168.72	91.03	1 769.09	91.57
	Küçükbaş Hayvanlar	24.14	1.76	206.00	11.05	58.46	2.45	80.68	4.18
	Kümes Hayvanları	0.28	0.02	14.90	0.80	26.28	1.10	15.13	0.78
	Kanatlılar (Arı)	20.69	1.51	0.00	0.00	89.74	3.77	46.59	2.41
	Toplam	1 364.08	99.37	1 863.40	99.96	2 343.20	98.35	1 911.49	98.94
TOPLAM HAYVAN VARLIĞI		1 372.69	100.00	1 864.15	100.00	2 382.43	100.00	1 931.88	100.00
İşletme Arazisi Dekarına Düşen Hayvan Varlığı (Milyon TL/Da)		114.68		61.22		30.07		42.02	

5.1.2.1.2.2. Döner İşletme Sermayesi

Döner işletme sermayesi; malzeme-mühimmat varlığı ile kasa mevcudu ve alacaklar toplamından oluşmaktadır.

5.1.2.1.2.2.1. Malzeme – Mühimmat Varlığı

Malzeme ve mühimmat varlığı, işletme de bulunan tohumluk, yem, gübre, ilaç, aile ve işçilere ayrılan gıda maddesi, temizlik maddesi, aydınlatma, ısıtma ve ambarda satılacak ürünlerden oluşmaktadır.

İncelenen işletmelerde malzeme-mühimmat varlığı çizelge 24'te verilmiştir.

Çizelge 24: İncelenen İşletmelerde Ortalama Malzeme Mühimmat Varlığı (Milyon TL) ve Dağılımı (%)

	İŞLETME GRUPLARI							
	I.GRUP (29)		II.GRUP (20)		III.GRUP (39)		İşl.Ort.(88)	
	Değeri	%	Değeri	%	Değeri	%	Değeri	%
Hammadde ve Yardımcı Maddeler Varlığı	178.95	100.00	193.95	35.53	352.56	55.46	259.30	55.79
Satılacak Ürünler	0.00	0.00	352.00	64.47	283.17	44.54	205.50	44.21
TOPLAM MALZEME MÜHİMMAT VARLIĞI	178.95	100.00	545.95	100.00	635.73	100.00	464.80	100.00
İşletme Arazisi Dekarına Düşen Malzeme Mühimmat Varlığı (Milyon TL/Da)		14.95		17.93		8.02		10.11

Çizelgeden de görüleceği gibi malzeme – mühimmat varlığı işletme büyüklüğüyle artan bir seyir göstermektedir. İşletmeler ortalamasına dikkat edildiğinde hammadde ve yardımcı maddeler varlığı %55,79, satılacak ürünler %44,21’lik orana sahiptirler. İşletme arazisi dekarına düşen malzeme – mühimmat varlığı gruplar itibariyle farklılık göstermekte ikinci grupta en yüksek değere ulaşmaktadır.

5.1.2.1.2.2.2. Para Mevcudu ve Alacaklar

Para mevcudu ve alacaklar işletme sermayesi içerisinde likiditesi en yüksek varlık grubudur. İşletmelerdeki mevcut nakit ve alacakların toplamından oluşan bu varlık grubu işletmenin faaliyetlerini sürdürebilmesi için etkin olan bir faktör durumundadır.

İncelenen işletmelerde ortalama para mevcudu ve alacaklar çizelge 25’de verilmiştir. Çizelgeden de izlenebileceği gibi I. Grup işletmelerde nakit para mevcudu ilk sırayı alırken (%58,30), diğer gruplarda alacaklar ilk sırayı almaktadır. Alacaklar içerisinde de şahıslardan olan alacaklar bütün gruplarda ilk sırada yer almaktadır.

Çizelge 25: İncelenen İşletmelerde Ortalama Para Mevcudu ve Alacaklar (Milyon TL) ve Dağılımı (%)

	İŞLETME GRUPLARI								
	I.GRUP (29)		II.GRUP (20)		III.GRUP (39)		İşl.Ort.(88)		
	Değeri	%	Değeri	%	Değeri	%	Değeri	%	
PARA MEVCUDU	312.76	58.30	108.50	43.66	397.95	38.51	304.09	43.99	
ALACAKLAR	Banka	0.00	0.00	12.50	5.03	283.97	27.48	128.69	18.62
	Kooperatif	21.12	3.94	21.88	8.80	58.33	5.64	37.79	5.47
	Şahıslar	202.59	37.76	105.62	42.51	293.21	28.37	220.71	31.93
	Toplam	223.71	41.70	140.00	56.34	635.51	61.49	387.19	56.01
GENEL TOPLAM	536.47	100.00	248.50	100.00	1 033.46	100.00	691.28	100.00	
İşletme Arazisi Dekarına Düşen Para Mevc. ve Alacaklar (Milyon TL/Da)		44.82		8.16		13.05		15.04	

İşletme arazisi dekara düşen para mevcudu ve alacaklar gruplar itibariyle farklılık göstermekte ve I. grup değeri en yüksektir.

5.1.2.1.2.2.3. İşletme Sermayesinin Toplu Olarak İncelenmesi

Sabit ve döner işletme varlığından oluşan işletme sermayesinin toplu olarak görünümü çizelge 26'da verilmiştir. Çizelgeden de görülebileceği gibi işletme sermayesi işletme büyüklüğüyle artan bir seyir izlemektedir. I. grup işletmelerde hayvan varlığı (%45,97), II. grup ve III. Grup işletmelerde ise alet-makine varlığı (%50,95 ve %57,52) ilk sırayı almaktadır. İşletmeler ortalamasında da alet-makine varlığı %52,07'lik oranı ile ilk sırada yer almaktadır.

Çizelge 26: İncelenen İşletmelerde Ortalama İşletme Sermayesi (Milyon TL) ve Dağılımı (%)

		İŞLETME GRUPLARI							
		I.GRUP (29)		II.GRUP (20)		III.GRUP (39)		İşl.Ort.(88)	
		Değeri	%	Değeri	%	Değeri	%	Değeri	%
Sabit İşletme Sermayesi	Alet Makine varlığı	897.92	30.07	2 761.80	50.95	5 486.58	57.52	3 355.14	52.07
	Hayvan varlığı	1 372.69	45.97	1 864.15	34.39	2 382.43	24.98	1 931.88	29.98
Döner İşletme Sermayesi	Malzeme Mühimmat Varlığı	178.95	5.99	545.95	10.07	635.73	6.66	464.80	7.22
	Para Mevcudu -Alacaklar	536.47	17.97	248.50	4.59	1 033.46	10.84	691.28	10.73
TOPLAM İŞLETME SERMAYESİ		2 986.03	100.00	5 420.40	100.00	9 538.20	100.00	6 443.10	100.00
İşletme Arazisi Dekarına Düşen İşletme Sermayesi (Milyon TL/Da)		249.46		178.01		120.40		140.16	

İşletme arazisi dekarına düşen işletme sermayesi işletme büyüklüğüyle azalan bir seyir göstermekte ve I. grupta 249,46 milyon TL ile en yüksek değere ulaşmaktadır.

5.1.2.1.3. Aktif Sermayenin Toplu Olarak İncelenmesi

İncelenen işletmelerin büyüklük grupları itibariyle ortalama aktifi bu sermayeyi oluşturan varlık grupları ile oransal dağılımı çizelge 27'de verilmiştir.

İşletmelerde aktif toplamı işletme büyüklüğü ile giderek artan bir seyir göstermektedir. Bunun yanı sıra aktifi oluşturan arazi sermayesi varlığı ile işletme sermayesi varlığı da işletme büyüklüğü ile artış göstermektedir. Ancak işletme sermayesinin toplam aktif içerisindeki

oranının, arazi sermayesi oranına nazaran oldukça düşük olması işletmelerin başarılı olmalarını engellediği ifade edilebilir.

Çizelge 27: İncelenen İşletmelerde İşletme Başına Düşen Aktif Sermaye (Milyon TL) ve Dağılımı (%)

		İŞLETME GRUPLARI				
		1. Grup (29)	2. Grup (20)	3. Grup (39)	İşl.Ort. (88)	
		Değeri	Değeri	Değeri	Değeri	
ARAZİ SERMA- YESİ	Toprak Varlığı	29 103.44	80 012.50	186 762.82	110 545.45	
	Arazi İslahı Varlığı	172.41	532.50	1 082.04	657.38	
	Bina Varlığı	15 801.72	17 390.00	22 777.31	19 254.15	
	Bitki Varlığı	9 885.39	15 883.51	33 271.58	21 612.93	
	Tarla Demirbaşı Varlığı	74.22	125.31	405.43	232.62	
	Arazi Sermayesi Toplamı	55 037.18	113 943.82	244 299.18	152 302.53	
İŞLETME SERMA- YESİ	Sabit İşletme Varlığı	Alet-Makina Varlığı	897.92	2 761.80	5 486.58	3 355.14
		Hayvan Varlığı	1 372.69	1 864.15	2 382.43	1 931.88
	Döner İşletme Varlığı	Malz.Mühim. Varlığı	178.95	545.95	635.73	464.80
		Para Varlığı	536.47	248.50	1 033.46	691.28
	İşletme Sermayesi Toplamı	2 986.03	5 420.40	9 538.20	6 443.10	
AKTİF SERMAYE TOPLAMI		58 023.21	119 364.22	253 837.38	158 745.63	
İşletme Arazisi Dekarına Düşen Aktif Sermaye (Milyon TL/Da)		4 847.39	3920.01	3 204.21	3 453.24	
		%	%	%	%	
ARAZİ SERMA- YESİ	Toprak Varlığı	50.16	67.03	73.58	69.64	
	Arazi İslahı Varlığı	0.29	0.45	0.42	0.41	
	Bina Varlığı	27.23	14.57	8.97	12.13	
	Bitki Varlığı	17.04	13.31	13.11	13.61	
	Tarla Demirbaşı Varlığı	0.13	0.10	0.16	0.15	
	Arazi Sermayesi Toplamı	94.85	95.46	96.24	95.94	
İŞLETME SERMA- YESİ	Sabit İşletme Varlığı	Alet-Makina Varlığı	1.55	2.31	2.16	2.11
		Hayvan Varlığı	2.37	1.56	0.94	1.22
	Döner İşletme Varlığı	Malz.Mühim. Varlığı	0.31	0.46	0.25	0.29
		Para Varlığı	0.92	0.21	0.41	0.44
	İşletme Sermayesi Toplamı	5.15	4.54	3.76	4.06	
AKTİF SERMAYE TOPLAMI		100.00	100.00	100.00	100.00	

İncelenen işletmelerde tüm işletme gruplarında toplam aktif içerisinde toprak varlığı ilk sırada yer almaktadır, nitekim toprak varlığının toplam aktif içerisindeki oranı %50,16 ile %73,58 arasında değişmekte ve genel ortalama da %69,64 olmaktadır.

İncelenen işletmelerde bitki varlığı, toplam aktif içerisinde ikinci sırayı almakta ve işletmeler ortalamasındaki oranı %13,61 olmaktadır. Bunu sırasıyla bina varlığı %12,13, alet-makine varlığı %2,11, hayvan varlığı %1,22, para varlığı %0,44, arazi ıslahı varlığı %0,41, malzeme - mühimmat varlığı %0,29 ve tarla demirbaşı varlığı %0,15 ile takip etmektedir.

Sonuç olarak, incelenen işletmelerde ortalama değerler olarak varlık gruplarının normal sayılabilecek bir dağılım göstermediği ifade edilebilir.

İşletme arazisi dekarına düşen aktif ise işletme büyüklükleriyle bir azalış seyri göstermektedir.

5.1.2.2. Pasif Sermaye

İncelenen işletmelerde pasif sermaye, yabancı sermaye ile öz varlık toplamı olarak ele alınmış ve incelenmiştir.

5.1.2.2.1. Yabancı Sermaye

Yabancı sermayeyi oluşturan unsurlar, işletmelerin borçları ile kiraya ve ortağa tutulmuş toprak değeri toplamından oluşmaktadır.

5.1.2.2.1.1. Borçlar

İncelenen işletmelerde borçlar, tarımsal üretimi gerçekleştirmek ve yetersiz durumda bulunan sermayeleri tamamlamak amacı ile üçüncü şahıslardan sağlanan nakdi değerlerin toplamından meydana gelmektedir.

İşletmelerde tarımsal üretimle ilgili borç miktarları ve borçların kaynakları çizelge 28'de gösterilmiştir.

Çizelge 28: İncelenen İşletmelerde İşletme Başına Düşen Borç Miktarı (Milyon TL) ve Dağılımı (%)

		İŞLETME GRUPLARI							
		1. Grup (29)		2. Grup (20)		3. Grup (39)		İşl.Ort.(88)	
		Değeri	%	Değeri	%	Değeri	%	Değeri	%
BORCUN KAYNAĞI	TCZB	0.00	0.00	0.00	0.00	173.08	21.49	76.71	6.51
	Kooperatifler	156.10	13.60	1 325.00	68.03	230.77	28.66	454.85	38.62
	Tüccarlar	179.31	15.62	25.00	1.28	39.10	4.86	82.10	6.97
	Şahıslar	398.79	34.74	597.75	30.69	217.85	27.06	363.82	30.89
	Diğer	413.79	36.04	0.00	0.00	144.36	17.93	200.34	17.01
	TOPLAM	1 147.99	100.00	1 947.75	100.00	805.16	100.00	1 177.82	100.00
İşletme Arazisi Dekarına Düşen Borç Miktarı (Milyon TL/Da)		95.91		63.97		10.16		25.62	
Borçlu İşletme Oranı (%)		65.52		60.00		69.23		62.91	
Borçsuz İşletme Oranı (%)		34.48		40.00		30.77		34.09	

Çizelgeden de izlenebileceği gibi işletmelerin borç miktarları II. grup işletmeler hariç giderek azalan bir seyir göstermektedir. Bununla birlikte işletmeler ortalamasında, toplam borç miktarının en büyük kısmını kooperatif borçları oluşturmakta (%38,62), bunu sırasıyla

şahıs borçları (%30,89), diğer kuruluşlara (devlet) olan borçlar (%17,01), tüccarlara olan borçlar (%6,97) ve Ziraat Bankası borçları (%6,51) takip etmektedir.

İşletme arazisi dekarına düşen borç miktarı işletme büyüklüğüyle azalan bir seyir göstermektedir.

İncelenen işletmelerin %62,91'nin borçlu, %34,09'unun ise borçsuz olduğu tespit edilmiştir.

5.1.2.2.1.2. Kiraya ve Ortağa Tutulan Toprak Değeri

İncelenen işletmeler, mülk arazi yanında ortağa tuttuğu arazi üzerinde de tarımsal faaliyette bulunmaktadır. Ancak incelenen işletmelerin hiçbirinde kiraya tutulan araziye rastlanmamıştır. Ortağa tutulan arazi değeri aktif toplamı içinde yer almıştır ve işletmeler gruplar itibariyle pasif dahilinde borçlandırılmıştır.

İncelenen işletmelerde kiraya ve ortağa tutulan toprak değeri çizelge 29'da verilmiştir.

Çizelge 29: İncelenen İşletmelerde Kiraya ve Ortağa Tutulan Toprak Kıymeti (Milyon TL) ve Dağılımı (%)

	Kiraya Tutulan Toprak Kıymeti		Ortağa Tutulan Toprak Kıymeti		TOPLAM		İşletme Arazisi Dekarına Düşen Değeri
	Değer	%	Değer	%	Değer	%	
1.Grup (29)	0.00	0.00	1 103.45	100.00	1 103.45	100.00	92.18
2.Grup (20)	0.00	0.00	3 000.00	100.00	3 000.00	100.00	98.52
3.Grup (39)	0.00	0.00	19 615.39	100.00	19 615.39	100.00	247.61
İşl.Ort.(88)	0.00	0.00	9 738.64	100.00	9 738.64	100.00	211.85

Çizelgeden de görülebileceği ortağa tutulan arazi işletme büyüklüğüyle artan bir seyir izlemektedir. Hiçbir işletme grubunda kiraya tutulan araziye rastlanmamıştır. İşletme arazisi dekarına düşen değerleri de işletme büyüklüğüyle artan bir seyir izlemekte ve III. grup işletmelerde en yüksek değerdedir.

5.1.2.2.2. Özsermaye

Toplam aktiften borçlar ile kiraya ve ortağa tutulan toprak değeri toplamının çıkarılmasıyla elde edilen özsermaye ile işletme arazisi dekarına düşen değerleri ve özsermayenin toplam aktife oranı çizelge 30'da gösterilmiştir.

Çizelge 30: İncelenen İşletmelerde Özsermaye (Milyon TL) ve Aktif Sermayeye Oranı (%)

İŞLETME GRUPLARI	Özsermaye (Milyon TL)	İşletme Arazisi Dekarına Düşen Özsermaye (Milyon TL/Da)	Özsermayenin Aktif Sermayeye Oranı (%)
1.Grup (29)	55 771.77	4 659.30	96.12
2.Grup (20)	114 416.47	3 757.52	95.85
3.Grup (39)	233 416.83	2 946.44	91.96
İşl.Ort.(88)	147 829.17	3 215.77	93.12

İncelenen işletmelerde özsermaye miktarı işletme büyüklüğüne göre giderek artmaktadır. İşletme arazisi dekarına düşen özsermaye miktarı ise işletme büyüklüğüne göre giderek azalan bir seyir göstermektedir.

Özsermayenin toplam aktife oranı %91,96 ile %96,12 arasında değişmekte ve işletmeler ortalamasında %93,12 olmaktadır.

İşletmelerin aktif ve pasifi ortaya konulduktan sonra elde edilen bilgilerin özetlenmesi amacıyla incelenen işletmelere ilişkin bilanço düzenlenerek çizelge 31'de verilmiştir.

Çizelge 31: İncelenen İşletmelere Ait İşletme Bilançosu (Milyon TL)

		İŞLETME GRUPLARI				
		I.GRUP (29)	II.GRUP (20)	III.GRUP (39)	İşl.Ort.(88)	
		Değeri	Değeri	Değeri	Değeri	
AKTİF SERMAYE						
ARAZİ SERMAYESİ	Toprak Varlığı	29 103.44	80 012.50	186 762.82	110 545.45	
	Arazi İslahı Varlığı	172.41	532.50	1 082.04	657.38	
	Bina Varlığı	15 801.72	17 390.00	22 777.31	19 254.15	
	Bitki Varlığı	9 885.39	15 883.51	33 271.58	21 612.93	
	Tarla Demirbaşı Varlığı	74.22	125.31	405.43	232.62	
Arazi Sermayesi Toplamı		55 037.18	113 943.82	244 299.18	152 302.53	
İŞLETME SERMAYESİ	Sabit İşletme Varlığı	Alet-Makina Varlığı	897.92	2 761.80	5 486.58	3 355.14
		Hayvan Varlığı	1 372.69	1 864.15	2 382.43	1 931.88
	Döner İşletme Varlığı	Malz.Mühim. Varlığı	178.95	545.95	635.73	464.80
		Para Mevcudu ve Alacakalar	536.47	248.50	1 033.46	691.28
	İşletme Sermayesi Toplamı		2 986.03	5 420.40	9 538.20	6 443.10
AKTİF TOPLAMI		58 023.21	119 364.22	253 837.38	158 745.63	
PASİF SERMAYE						
BORCUN KAYNAĞI	TCZB	0.00	0.00	173.08	76.71	
	Kooperatifler	156.10	1325.00	230.77	454.85	
	Tüccarlar	179.31	25.00	39.10	82.10	
	Şahıslar	398.79	597.75	217.85	363.82	
	Diğer	413.79	0.00	144.36	200.34	
	Toplam		1 147.99	1 947.75	805.16	1 177.82
KİRAYA VE ORTAĞA TUTULAN ARAZİ DEĞERİ		1 103.45	3 000.00	19 615.39	9 738.64	
ÖZSERMAYE		55 771.77	114 416.47	233 416.83	147 829.17	
PASİF TOPLAMI		58 023.21	119 364.22	253 837.38	158 745.63	

5.1.3. İncelenen İşletmelerde Arazi Mevcudu

Tarımsal üretimde kullanılan en önemli doğal kaynak topraktır. Toprak tarım işletmeleri için sadece kuruluş yeri değil, aynı zamanda tarımsal üretimin yapıldığı alandır (İnan, 1994). Toprak, işletmeyi oluşturan nesnelere egemen durumdadır. Bu nesnelere toprağa bağımlıdır ve varlıkları onun işlevi dolayısıyla anlam kazanır (Aksoy, 1984).

Toplam işletme arazisi, üreticinin çalıştığı ve tarımsal üretimi gerçekleştirdiği arazi parçası ya da parçalarının bütünüdür (Esençün ve Akay, 1998).

Araştırma yöresinde arazi varlıkları, tasarruf şekilleri, arazi neveleri ve dağılımı ile kullanım şekilleri incelenmiş ve tarımsal üretim üzerine etkileri saptanmaya çalışılmıştır.

5.1.3.1. İşletmelerin Arazi Varlığı, Tasarruf Şekli ve Arazinin Parçalılık Durumu

İşletmelerde üretime tahsis edilmiş olan toplam arazi ya da işletme arazisi mülk arazi yanında kira ile tutulan, ortaklıkla veya diğer şekillerde işletilen araziye de kapsamaktadır.

Araştırma sonuçlarına, incelenen işletmelerde işletme başına düşen ortalama işletme arazisi, işletme büyüklük grupları itibarıyla 11,97 dekar ile 79,22 dekar arasında değişmekte ve işletmeler ortalamasında 45,97 dekar olmaktadır. İncelenen işletmelerde arazi varlığı ve tasarruf şekli çizelge 32'de verilmiştir.

Çizelge 32: İncelenen İşletmelerde Ortalama Arazi Mevcudu ve Tasarruf Şekli (Da ve %)

		İŞLETME GRUPLARI							
		I. Grup (29)		II. Grup (20)		III. Grup (39)		İşl.Ort. (88)	
		(Da)	%	(Da)	%	(Da)	%	(Da)	%
MÜLK	Toplam Mülk Arazi	11.69	97.66	29.45	96.72	78.60	99.22	45.38	98.71
ARAZİ	Mülk Araziden Ortağa ve Kiraya Verilen	0.00	0.00	0.00	0.00	5.79	7.31	2.57	5.58
	Bizzat İşletilen Arazi	11.69	97.66	29.45	96.72	72.81	91.91	42.81	93.13
	Kiraya Tutulan Arazi	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
	Ortağa Tutulan Arazi	0.28	2.34	1.00	3.28	6.41	8.09	3.16	6.87
	İŞLETME ARAZİSİ	11.97	100.00	30.45	100.00	79.22	100.00	45.97	100.00

Çizelgeden de anlaşılacağı üzere tüm işletme gruplarında işletme arazisi içerisinde mülk arazi en yüksek oranda yer almaktadır.

Kiraya tutulan arazi olmamasına karşın, ortağa tutulan arazi tüm işletme gruplarında yer almakta ancak oldukça düşük oranlarda bulunmaktadır.

İşletmelerin sahip oldukları işletme arazilerinin dağınık ve toplu oluşu ya da parsel sayısı, işletmelerin başarısını etkileyen önemli bir unsurdur. Bu itibarla incelenen işletmelerde işletme arazisinin parselasyon durumu incelenerek çizelge 33'te verilmiştir.

Çizelge 33: İncelenen İşletmelerde İşletme Arazisinin Parçalılık Durumu (Ortalama Olarak)

	İŞLETME GRUPLARI			
	I. Grup (29)	II Grup (20)	III. Grup (39)	İşl.Ort.(88)
İşletme Arazisi (Da)	11.97	30.45	79.22	45.97
Parsel Sayısı (Adet)	1.28	2.50	3.87	2.71
Ortalama Parsel Alanı (Da)	9.35	12.18	20.47	16.96

İşletme arazisinin parselasyon durumu incelendiğinde tüm işletmeler ortalamasında 2,71 adet parsel olduğu belirlenmiştir. Bu durum araştırma alanındaki arazi parçalılığının az olduğunu ve işletme kaynaklarının daha etkin kullanımı için bir avantaj olduğunu ortaya koymaktadır.

5.1.3.2. İşletmelerin Arazi Nev'ileri ve Dağılımı

İncelenen işletmelerde arazi nev'ileri olarak; tarla arazisi, meyve arazisi, sebze arazisi ve ağaçlık arazi tespit edilmiştir. Ancak yörede var olan çayır-mer'a alanları köylerin orta malı olduğundan işletmelerin bu araziler üzerinde hak iddia etmesi yasal olarak mümkün olmadığından işletme arazileri içerisine dahil edilmemiştir.

İşletmelerde arazi nev'ileri ve dağılımı çizelge 34'de gösterilmiştir. Meyvelik arazi varlığı içerisinde kayıslık arazi ayrı olarak verilmiştir. İncelenen işletmelerde tüm gruplar itibariyle kayıslık arazi ilk sırada yer almaktadır.

Çizelgeden de izlenebileceği gibi işletmeler ortalamasında tarla arazisi oransal olarak %49,17 ile ilk sırayı alırken, bunu sırasıyla meyvelik arazi %46,48, sebze arazisi %2,86 ve ağaçlık arazi %1,49 izlemektedir.

Çizelge 34: İncelenen İşletmelerde Arazi Nev'ileri (Da) ve İşletme Arazisi İçerisindeki Dağılımı (%)

		İŞLETME GRUPLARI							
		I.GRUP (29)		II.GRUP (20)		III.GRUP (39)		İşl.Ort.(88)	
		Da	%	Da	%	Da	%	Da	%
Tarla Arazisi	Sulu	0.83	6.93	9.60	31.53	32.40	40.90	16.81	36.57
	Kıraç	0.17	1.42	0.00	0.00	12.94	16.33	5.79	12.60
	Toplam	1.00	8.35	9.60	31.53	45.34	57.23	22.60	49.17
Meyvelik Arazi	Kayısı	9.76	81.54	18.45	60.59	30.33	38.29	20.85	45.35
	Diğer Meyve	0.02	0.17	0.53	1.74	0.87	1.10	0.51	1.12
	Bağ	0.00	0.00	0.00	0.00	0.01	0.01	0.01	0.01
	Toplam	9.78	81.71	18.98	62.33	31.21	39.40	21.37	46.48
Sebze Arazisi		0.79	6.60	1.20	3.94	1.76	2.22	1.31	2.86
Ağaçlık Arazi		0.40	3.34	0.67	2.20	0.91	1.45	0.69	1.49
TOPLAM İŞLETME ARAZİSİ		11.97	100.00	30.45	100.00	79.22	100.00	45.97	100.00

5.1.3.3. İşletme Arazisinin Kullanışı Şekli

İşletme arazisinin önemli kısmını teşkil etmekte olan tarla arazisinin kullanılış şekli incelendiğinde işletmeler ortalamasında %79,10'nun ekildiği ve %20,90'ının da nadasa bırakıldığı belirlenmiştir. Ancak I. ve II grup işletmelerde nadasa bırakılan alan bulunmamaktadır (Çizelge 35).

Çizelge 35: İncelenen İşletmelerde Tarla Arazisinin Kullanılış Şekli (Da ve %)

	İŞLETME GRUPLARI							
	I.GRUP (29)		II.GRUP (20)		III.GRUP (39)		İşl.Ort.(88)	
	Da	%	Da	%	Da	%	Da	%
Ekili	1.00	100.00	9.60	100.00	34.68	76.49	17.88	79.10
Nadas	0.00	0.00	0.00	0.00	10.66	23.51	4.72	20.90
Toplam	1.00	100.00	9.60	100.00	45.34	100.00	22.60	100.00

Arazinin kullanılış şekli ile ilgili olarak, diğer yaklaşımda işletmelerde yetiştirilen bitkisel ürünlerin gerek ürün grupları itibariyle ve gerekse ürünler itibariyle ekiliş-dikiliş alanları incelenmiş ve çizelgeler halinde sunulmuştur.

Çizelge 36: İncelenen İşletmelerde Çeşitli Ürün Gruplarının Ekiliş-Dikiliş Alanları (Da) ve Toplam Ekiliş-Dikiliş Alanı İçerisindeki Dağılımı (%)

	İŞLETME GRUPLARI							
	I.GRUP (29)		II.GRUP (20)		III.GRUP (39)		İşl.Ort.(88)	
	Da	%	Da	%	Da	%	Da	%
Kayısı	9.76	81.54	18.45	60.59	30.33	44.24	20.85	50.55
Diğer Meyve ve Bağ	0.02	0.17	0.53	1.74	0.88	1.28	0.52	1.25
Tarla Ürünleri	1.00	8.35	9.60	31.53	34.68	50.58	17.88	43.35
Sebzeler	0.79	6.60	1.20	3.94	1.76	2.57	1.31	3.18
Ağaçlık	0.40	3.34	0.67	2.20	0.91	1.33	0.69	1.67
Toplam	11.97	100.00	30.45	100.00	68.56	100.00	41.25	100.00

Çizelgeden de izlenebileceği gibi tüm işletmeler ortalamasında kayısılık arazinin toplam ekiliş-dikiliş alanı içerisinde %50,55'lik bir pay alması dolayısıyla meyvelik arazi

%51,80'lik oranla ilk sırada yer alırken, bunu sırasıyla %43,35 ile tarla ürünleri, %3,18 ile sebzeler ve %1,67 ile ağaçlık alanlar izlemektedir.

İncelenen işletmelerde meyve dikiliş alanları işletme büyüklüğüyle mutlak olarak artmasına karşın, oransal olarak azalmakta, tarla ekiliş alanları ise hem mutlak olarak hem de oransal olarak bir artış seyri göstermektedir.

İncelenen işletmelerde yetiştirilen meyvelerin ortalama dikiliş alanları çizelge 37'de verilmiştir. Çizelgeden de görülebileceği gibi kayısı dikiliş alanları bütün işletme gruplarında işletme dikiliş alanlarının neredeyse tamamını işgal etmektedir. Toplam meyve alanlarının %97,58'ini kayıslık alanlar oluştururken, bağ alanları ancak %0,02 ile sınırlı kalmıştır.

Çizelge 37: İncelenen İşletmelerde Yetiştirilen Kayısı ve Diğer Meyvelerin Ortalama Dikiliş Alanları (Da) ve Toplam Meyve Dikiliş Alanı İçerisindeki Dağılımı (%)

	İŞLETME GRUPLARI							
	I.GRUP (29)		II.GRUP (20)		III.GRUP (39)		İşl.Ort.(88)	
	Da	%	Da	%	Da	%	Da	%
Kayısı	9.76	99.80	18.45	97.21	30.33	97.18	20.85	97.58
Elma	--	--	0.13	0.68	0.38	1.22	0.20	0.93
Ceviz	0.01	0.10	--	--	0.22	0.70	0.10	0.47
Dut	0.01	0.10	0.18	0.94	0.14	0.45	0.10	0.50
Şeftali	--	--	--	--	0.08	0.26	0.03	0.17
Erik	--	--	0.10	0.53	0.05	0.16	0.04	0.21
Kiraz	--	--	0.02	0.11	--	--	0.01	0.02
Ayva	--	--	0.05	0.26	--	--	0.01	0.05
Vişne	--	--	0.02	0.11	--	--	0.01	0.02
Armut	--	--	0.03	0.16	--	--	0.01	0.03
Toplam (A)	9.78	100.00	18.98	100.00	31.20	99.97	21.36	99.98
Bağ (B)	--	--	--	--	0.01	0.03	0.01	0.02
Toplam Meyve Dikiliş Alanı	9.78	100.00	18.98	100.00	31.21	100.00	21.37	100.00

İşletmelerde meyvelerin dikiliş alanlarının yanısıra ağaç sayıları da tespit edilmiş ve çizelge 38'de gösterilmiştir.

Çizelge 38: İncelenen İşletmelerde Yetiştirilen Kayısı ve Diğer Meyvelerin Ortalama Ağaç Sayıları(Adet) ve Toplam Meyve Ağacı İçerisindeki Dağılımı (%)

	İŞLETME GRUPLARI							
	I.GRUP (29)		II.GRUP (20)		III.GRUP (39)		İşl.Ort.(88)	
	Adet	%	Adet	%	Adet	%	Adet	%
Kayısı	123.76	99.56	201.50	95.83	356.36	98.36	244.51	98.07
Elma	--		3.00	1.43	2.67	0.74	1.86	0.75
Ceviz	0.34	0.27	--		1.31	0.36	0.69	0.28
Dut	0.21	0.17	2.40	1.14	1.40	0.38	1.23	0.50
Şeftali	--		--		0.44	0.12	0.20	0.08
Erik	--		1.20	0.57	0.13	0.04	0.27	0.13
Kiraz	--		0.75	0.36	--		0.17	0.07
Ayva	--		0.15	0.07	--		0.03	0.01
Vişne	--		0.50	0.24	--		0.11	0.04
Armut	--		0.75	0.36	--		0.17	0.07
Toplam	124.31	100.00	210.25	100.00	362.31		249.32	100.00
Bağ (Omca sayısı)	--		--			0.51		0.23

Çizelgeden de görülebileceği gibi toplam meyve ağaç sayıları içinde de kayısı ağaçları sayısı tüm işletme gruplarında neredeyse tamamını oluşturmakta ve işletmeler ortalamasında 244,51 adet ağaç ile %98,07'lik bir pay almaktadır.

İncelenen işletmelerde tarla ürünlerinin ürün grupları itibariyle ekiliş alanları ortalama olarak çizelge 39'da ve bunların toplam ekiliş alanları ile toplam ekiliş-dikiliş alanları içerisindeki oransal dağılımı çizelge 40'da gösterilmiştir.

Çizelge 39: İncelenen İşletmelerde Tarla Ürünlerinin Ürün Grupları İtibarı ile Ortalama Ekiliş Alanları (Da)

	İŞLETME GRUPLARI			
	I.GRUP (29)	II.GRUP (20)	III.GRUP (39)	İşl.Ort.(88)
	Da	Da	Da	Da
Tahıllar	0.83	8.45	26.74	14.04
Buğday (s)	0.66	7.35	18.97	10.29
Buğday (k)	0.17	--	4.74	2.16
Arpa	--	1.10	3.03	1.59
Endüstri Bitkileri	0.14	0.95	5.85	2.86
Şeker Pancarı	--	0.95	5.85	2.81
Tütün	0.14	--	--	0.05
Tarla Sebzeleri				
Karpuz	--	--	1.15	0.51
Yem Bitkileri		0.10	0.87	0.42
Mısır	--	0.10	0.18	0.10
Fiğ	--	--	0.13	0.06
Yonca	0.03	--	0.56	0.26
Baklagiller		0.08	0.03	0.03
Nohut	--	0.05	--	0.01
Fasulye	--	0.03	0.03	0.02
Yumru Bitkiler				
Soğan	--	0.02	0.04	0.02
Tarla Ürünleri Ekiliş Alanları Toplamı (Da)	1.00	9.60	34.68	17.88

Çizelge 39 ve 40'dan da izlenebileceği gibi tarla ürünleri ekilişi içerisinde tüm işletme gruplarında tahıllar 1. sırada, endüstri bitkileri 2. sırada yer almaktadır. Diğer tarla ürünlerinde işletme grupları itibariyle farklılıklar görülmekle beraber işletmeler ortalamasında 3. sırayı tarla sebzeleri (karpuz) alırken, bunu yem bitkileri, baklagiller ve yumru bitkiler izlemektedir.

Çizelge 40: İncelenen İşletmelerde Tarla Ürün Grupları Ekiliş Alanlarının Tarla Ekiliş Alanı ile Toplam Ekiliş- Dikiliş Alanı İçerisindeki Dağılımı (%)

	İŞLETME GRUPLARI							
	I.GRUP (29)		II.GRUP (20)		III.GRUP (39)		İşl.Ort.(88)	
	Kendi İçindeki %'si	Toplam İçindeki %'si	Kendi İçindeki %'si	Toplam İçindeki %'si	Kendi İçindeki %'si	Toplam İçindeki %'si	Kendi İçindeki %'si	Toplam İçindeki %'si
Tahıllar	83.00	6.93	88.02	27.75	77.10	39.00	78.55	34.05
Endüstri Bitkileri	14.00	1.17	9.90	3.12	16.87	8.53	15.96	6.92
Tarla sebzeleri	0.00	0.00	0.00	0.00	3.32	1.68	2.85	1.24
Yem Bitkileri	3.00	0.25	1.04	0.33	2.51	1.27	2.34	1.01
Baklagiller	0.00	0.00	0.83	0.26	0.09	0.05	0.18	0.08
Yumru Bitkiler	0.00	0.00	0.21	0.07	0.11	0.06	0.12	0.05
Tarla Ürünleri Ekiliş Alanları Toplamı	100.00	8.35	100.00	31.53	100.00	50.58	100.00	43.35

İncelenen işletmelerde sebzelerin ekiliş alanları ile toplam ekiliş-dikiliş alanları içerisindeki oransal dağılımı çizelge 41'de verilmiştir.

Çizelge 41: İncelenen İşletmelerde Sebze Bahçesinde Yetiştirilen Sebzelerin Ekiliş Alanları (Da) ile Toplam Ekiliş- Dikiliş Alanı İçerisindeki Dağılımı (%)

	İŞLETME GRUPLARI							
	I.GRUP (29)		II.GRUP (20)		III.GRUP (39)		İşl.Ort.(88)	
	Da		Da		Da		Da	
Domates	0.40		0.89		1.20		0.87	
Biber	0.12		0.25		0.44		0.29	
Lahana	0.27		--		--		0.08	
Hıyar	--		0.03		0.05		0.03	
Patlıcan	--		0.03		0.07		0.04	
Sebzeler Ekiliş Alanı Toplamı	0.79		1.20		1.76		1.31	
	%		%		%		%	
	Kendi İçindeki %'si	Toplam İçindeki %'si	Kendi İçindeki %'si	Toplam İçindeki %'si	Kendi İçindeki %'si	Toplam İçindeki %'si	Kendi İçindeki %'si	Toplam İçindeki %'si
Domates	50.63	3.34	74.17	2.92	68.18	1.75	65.95	2.10
Biber	15.19	1.00	20.83	0.82	25.00	0.64	22.19	0.71
Lahana	34.18	2.26	0.00	0.00	0.00	0.00	6.78	0.21
Hıyar	0.00	0.00	2.50	0.10	2.84	0.07	2.20	0.07
Patlıcan	0.00	0.00	2.50	0.10	3.98	0.11	2.88	0.09
Sebzeler Ekiliş Alanı Toplamı	100.00	6.60	100.00	3.94	100.00	2.57	100.0	3.18

Çizelgeden de görülebileceği gibi tüm işletme gruplarında domates ekiliş alanı toplam sebze ekiliş alanı içerisinde ilk sırada yer almaktadır. Bunun yanı sıra işletmeler ortalamasında 2. sırada biber yer almakta ve bunu lahana, patlıcan ve hıyar takip etmektedir.

İşletmelerde toplam ekiliş-dikiliş alanı içerisinde son sırada yer alan ağaçlık arazi de yalnızca kavak yetiştiriciliği yapılmakla beraber bunun çoğunluğunun ticari amaçla yapılmadığı, işletmenin kereste ihtiyacının karşılanması amacıyla yönelik olarak yetiştirildiği belirtilmiştir. İşletmelerde kavak dikiliş alanları ve toplam ekiliş-dikiliş alanları içerisindeki payı çizelge 42'de verilmiştir.

Çizelge 42: İncelenen İşletmelerde Ağaçlık Arazide Dikilen Ağaçların Ortalama Dikiliş Alanı (Da)

	İŞLETME GRUPLARI			
	I.GRUP (29)	II.GRUP (20)	III.GRUP (39)	İşl.Ort.(88)
Kavak Dikiliş Alanı (Da)	0.40	0.67	0.91	0.69
Kendi Dikiliş Alanı İçerisindeki Payı (%)	100.00	100.00	100.00	100.00
Toplam Ekiliş-Dikiliş Alanı İçerisindeki Payı (%)	3.34	2.20	1.33	1.67

Çizelgeden de görülebileceği gibi kavak dikiliş alanıyla işletme grupları arasında belirgin bir ilişki görülmemekle beraber genel eğilim işletme büyüklüğüyle artış yönündedir. Bunun yanı sıra kavak dikiliş alanının toplam ekiliş dikiliş alanı içerisindeki payı işletme büyüklüğüyle azalma eğilimindedir.

5.1.4. İncelenen İşletmelerde Bitkisel ve Hayvansal Ürünler Üretim, Verim Durumu ve Kullanılış (Değerlendiriliş) Şekli

İşletmelerde gerek üretim dalları düzeyinde ve gerekse işletmelerin bir bütün olarak analizi öncesinde, bitkisel ve hayvansal üretimle ilgili fiziki bulguların ortaya konulmasının yararlı olacağı düşünülmüştür. Bu itibarla incelenen işletmelerde bitkisel ve hayvansal ürünlerin üretim miktarları ve verim durumları tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra ayrıca işletme ile aile ve Pazar arasındaki ilişkileri ortaya koymak amacıyla da üretimin kullanılış şekli incelenmiştir.

Bu bulgular ortaya konulurken daha önceki kısımda yer alan ekiliş alanları analizindeki gruplandırılmaya bağlı kalınmış böylece bitkisel ürünlerden önce meyvelerin üretim ve kullanılış şekli incelenmiş ve daha sonra tarla ürünleri ve sebzelerin üretim, verim ve kullanılış şekli incelenerek ortaya konulmuştur. Ayrıca incelenen işletmelerde hayvan

varlığı ile hayvansal ürünler üretim, verim ve kullanılış şekli de bu bölümün son kısmında ele alınmış ve incelenmiştir.

5.1.4.1. Bitkisel Üretim, Verim Durumu ve Kullanılış Şekli

5.1.4.1.1. Kayısı , Diğer Meyve ve Bağ Üretimi, Verim Durumu ve Kullanılış Şekli

İncelenen işletmelerde kayısı üretimi işletmelerin genel yapısı itibariyle en önemli ürün konumundadır. İşletmelerde işletme grupları itibariyle ortalama kayısı ve diğer meyvelerin üretim miktarları çizelge 43'de verilmiştir.

Çizelge 43: İncelenen İşletmelerde Meyve Üretim Miktarları (Kg)

	İŞLETME GRUPLARI			
	I.GRUP (29)	II.GRUP (20)	III.GRUP (39)	İşl.Ort.(88)
	Kg	Kg	Kg	Kg
Kayısı	2053.28	3590.00	4952.56	3687.44
Elma	--	225.00	111.54	100.57
Ceviz	3.45	--	55.90	25.91
Dut	3.45	35.00	33.33	23.86
Şeftali	--	--	21.54	9.55
Erik	--	20.00	7.69	7.95
Kiraz	--	10.00	--	2.27
Ayva	--	18.75	--	4.26
Vişne	--	10.00	--	2.27
Armut	--	30.00	--	6.82
Bağ (Üzüm)	--	--	1.28	0.57

Çizelgeden de görülebileceği gibi incelenen işletmelerde yetiştirilen meyvelerde kayısı üretimi ilk sırada yer almaktadır. Diğer meyvelerin üretimi çok küçük miktarlarda kalmaktadır. Elma kayısından sonra üretim miktarı bakımından ikinci sırayı almaktadır.

İncelenen işletmelerde yetiştirilen meyvelerin dekara verimleri ve dekara düşen ortalama ağaç sayısı ve ağaçların yaşları çizelge 44'de, ağaç başına verim durumu çizelge 45'de sunulmuştur.

Çizelge 44: İncelenen İşletmelerde Yetiştirilen Meyvelerin Ortalama Ağaç Sayıları (Adet), Ağaçların Yaşları ve Verim Durumu (Kg/Da)

	İŞLETME GRUPLARI											
	I.GRUP (29)			II.GRUP (20)			III.GRUP (39)			İşl.Ort.(88)		
	Ağacın Yaşı	DEKARA		Ağacın Yaşı	DEKARA		Ağacın Yaşı	DEKARA		Ağacın Yaşı	DEKARA	
		Ağaç Sayısı (Adet)	Verim (Kg/Da)		Ağaç Sayısı (Adet)	Verim (Kg/Da)		Ağaç Sayısı (Adet)	Verim (Kg/Da)		Ağaç Sayısı (Adet)	Verim (Kg/Da)
Kayısı	13.00	12.42	206.40	8.67	10.30	194.58	11.61	11.75	163.27	11.40	11.64	184.60
Elma	--	--	--	10.00	24.00	1500.00	9.14	7.36	280.65	6.32	8.72	465.29
Ceviz	12.00	20.00	200.00	--	--	--	10.94	10.94	256.47	8.80	11.44	179.57
Dut	12.00	12.00	200.00	10.00	12.00	233.33	10.00	10.00	236.36	10.66	11.11	223.69
Şeftali	--	--	--	--	--	--	10.00	10.00	420.00	4.43	4.43	186.14
Erik	--	--	--	10.00	12.00	200.00	5.00	5.00	300.00	4.49	4.94	178.41
Kiraz	--	--	--	13.00	30.00	400.00	--	--	--	2.95	6.82	90.91
Ayva	--	--	--	10.00	3.00	375.00	--	--	--	2.27	0.68	85.23
Vişne	--	--	--	12.00	20.00	400.00	--	--	--	2.73	4.55	90.91
Armut	--	--	--	10.00	30.00	1200.00	--	--	--	2.27	6.82	272.73
Bağ (Üzüm)	--	--	--	--	--	--	11.00	40.00	100.00	4.88	17.73	44.32

Çizelgelerde elde edilen kayısı ile ilgili üretim ve verim miktarları kuru kayısı miktarlarını ifade etmektedir. Yörede kuru kayısı üretimi taze kayısı üretiminin 1/3'ü ile 1/5'inden elde edilmektedir.

Çizelge 45: İncelenen İşletmelerde Meyve Ağaçlarının Ortalama Yaşları ile Ağaç Başına Ortalama Verim Durumları (Kg/Ağaç)

	İŞLETME GRUPLARI							
	I.GRUP (29)		II.GRUP (20)		III.GRUP (39)		İşl.Ort.(88)	
	Yaşı	Verimi (Kg/Ağaç)	Yaşı	Verimi (Kg/Ağaç)	Yaşı	Verimi (Kg/Ağaç)	Yaşı	Verimi (Kg/Ağaç)
Kayısı	13.00	16.59	8.67	18.89	11.61	13.90	11.40	15.92
Elma	--	--	10.00	62.50	9.14	38.16	6.32	31.12
Ceviz	12.00	0.35	--	--	10.94	23.44	8.80	10.50
Dut	12.00	0.21	10.00	19.40	10.00	23.63	10.66	14.95
Şeftali	--	--	--	--	10.00	42.00	4.43	18.61
Erik	--	--	10.00	16.67	5.00	60.00	4.49	30.38
Kiraz	--	--	13.00	13.33	--	--	2.95	3.03
Ayva	--	--	10.00	125.00	--	--	2.27	28.41
Vişne	--	--	12.00	20.00	--	--	2.73	4.55
Armut	--	--	10.00	40.00	--	--	2.27	9.09
Bağ (Üzüm)	--	--	--	--	11.00	2.50	4.88	1.11

Çizelgeden de izlenebileceği gibi işletme grupları itibariyle ağaç başına verim ağaçların yaşlarına bağlı olarak değişmektedir. Bunun yanısıra, işletme gruplarında meyve ağaçlarının yaşları birbirine nazaran farklılıklar gösterdiğinden ayrıca çeşitlerinin de farklı olacağı düşüncesinden hareketle gruplar itibariyle karşılaştırma yapılmamış ve yorum yapmaktan kaçınılmıştır. 2001 yılı verilerine göre Malatya ili kayısı verimi ağaç başına 13,86 kg olmuştur (Anonim, 2001c).

İşletmelerde meyve üretiminin kullanılış şekli çizelge 46'da verilmiştir.

Çizelge 46: İncelenen İşletmelerde Meyvelerin Kullanılış Şekli (Milyon TL ve % Olarak)

	İŞLETME GRUPLARI							
	I.GRUP (29)		II.GRUP (20)		III.GRUP (39)		İşl.Ort.(88)	
	Değeri	%	Değeri	%	Değeri	%	Değeri	%
Ailede Tüketilen	2.93	0.21	39.38	1.81	46.86	1.42	30.68	1.27
Ortakçı Payı Olarak Ayrılan	--	--	--	--	42.31	1.28	18.75	0.78
Depoya ve Ambara Konulan	--	--	135.95	6.23	250.41	7.58	141.87	5.89
Satılan	1 363.43	99.79	2 006.05	91.96	2 963.53	89.72	2 218.62	92.06
Meyve Üretim Değerleri Toplamı	1 366.36	100.00	2 181.38	100.00	3 303.11	100.00	2 409.92	100.00

Çizelgeden de görülebileceği tüm işletme gruplarında üretimin büyük bir kısmı pazara arz edilmektedir. Nitekim satılan meyvelerin toplam üretim içerisindeki oranı %89,72 ile %99,79 arasında değişmekte ve işletmeler ortalamasında bu oran %92,06 olmaktadır. Ayrıca yörede üretilen meyvelerin (büyük çoğunlukla kayısı) bir miktarı da 2001 yılı fiyatlarının düşük olması nedeniyle ambara konulmuştur.

İncelenen işletmelerde taze kayısının ve diğer meyvelerin pazara arzının az olması, sadece aile tüketimine yönelik olarak yetiştirilmesi diğer önemli bir noktadır.

5.1.4.1.2. Tarla Ürünleri Üretim, Verim Durumu ve Kullanılış Şekli

İncelenen işletmelerde işletme grupları itibariyle işletme başına düşen tarla ürünleri üretim miktarları, ekiliş alanlarına bağlı olarak değişmekte ve ürünlerin bir çoğu da işletme büyüklüğü ile giderek artan bir seyir göstermektedir (Çizelge 47).

Çizelge 47: İncelenen İşletmelerde Tarla Ürünleri Üretim Miktarları (Ortalama Olarak Kg)

	İŞLETME GRUPLARI			
	I.GRUP (29)	II.GRUP (20)	III.GRUP (39)	İşl.Ort.(88)
	Kg	Kg	Kg	Kg
Tahıllar				
Buğday (s)	206.90	1472.50	3856.41	2111.93
Buğday (k)	68.97	--	461.54	227.27
Arpa	--	130.00	611.54	300.57
Endüstri Bitkileri				
Şeker Pancarı	--	4500.00	36153.85	17045.44
Tütün	10.50	--	--	3.46
Tarla Sebzeleri				
Karpuz	--	--	769.23	340.91
Yem Bitkileri				
Mısır	--	20.00	64.10	32.95
Fiğ	--	--	25.64	11.36
Yonca	34.48	--	256.41	125.00
Baklagiller				
Nohut	--	5.00	--	1.14
Fasulye	--	5.00	7.69	4.54
Yumru Bitkiler				
Soğan	--	15.00	24.36	14.21

İşletmelerde üretimi söz konusu olan tarla ürünlerinin dekara verimleri işletme grupları itibariyle çizelge 48'de verilmiştir.

Çizelge 48: İncelenen İşletmelerde Tarla Ürünlerinin Dekara Verimleri (Kg/Da) ⁽¹⁾

	İŞLETME GRUPLARI					
	I.GRUP (29)		II.GRUP (20)		III.GRUP (39)	İşl.Ort.(88)
	Kg		Kg		Kg	Kg
Tahıllar						
Buğday (s)	313.48		200.34		203.29	205.24
Buğday (k)	104.50		--		97.37	105.22
Arpa	--		118.18		201.83	189.04
Endüstri Bitkileri						
Şeker Pancarı	--		4 736.84		6 180.15	6 065.99
Tütün	75.00		--		--	75.00
Tarla Sebzeleri						
Karpuz	--		--		668.90	668.90
Yem Bitkileri						
Mısır	--		200.00		356.11	329.50
Fig	--		--		197.23	189.33
Yonca	1 149.33		--		457.88	480.77
Baklagiller						
Nohut	--		100.00		--	114.00
Fasulye	--		166.67		256.33	227.00
Yumru Bitkiler						
Soğan	--		750.00		609.00	710.50

(1) Verimler Hasat Edilen Alana Göre Hesaplanmıştır.

Çizelgeden de görülebileceği gibi, tarla ürünlerinde verim durumu, işletme grupları itibariyle önemli farklılıklar göstermektedir. Nitekim buğdayda en yüksek verimi I. grup işletmeler elde ederken, tahıllar da işletmeler ortalamasına bakıldığında yine sulu buğdayın en yüksek verimi sağladığı görülmektedir. Tüm bunlarla birlikte, verim hesaplamalarının bir yıllık verilere dayanılarak yapıldığı ve bu nedenle karşılaştırmalarda ihtiyatlı davranılması gerektiği ifade edilmelidir.

İncelenen işletmelerde tarla ürünlerinin değerlendiriliş şekli, işletme grupları itibariyle çizelge 49'da verilmiştir.

Çizelge 49: İncelenen İşletmelerde Tarla Ürünlerinin Kullanılış Şekli (Milyon TL ve % Olarak)

	İŞLETME GRUPLARI							
	I.GRUP (29)		II.GRUP (20)		III.GRUP (39)		İşl.Ort.(88)	
	Değeri	%	Değeri	%	Değeri	%	Değeri	%
Ailede Tüketilen	28.88	36.41	93.70	14.06	150.97	6.14	97.72	7.71
İşletmede Hayvan Yemi Olarak Kullanılan	14.65	18.47	186.38	27.96	413.51	16.82	230.45	18.19
Ortakçı Payı Olarak Ayrılan	6.90	8.70	76.25	11.44	327.71	13.33	164.84	13.01
İşçilere Verilen	1.29	1.63	7.20	1.08	38.37	1.56	19.07	1.50
Tohumluk Olarak Ayrılan	2.59	3.27	18.55	2.78	74.87	3.05	38.25	3.02
Satılan	25.00	31.52	284.55	42.68	1 453.08	59.10	716.89	56.57
Tarla Ürünleri Üretim Değerleri Toplamı	79.31	100.00	666.63	100.00	2 458.51	100.00	1 267.21	100.00

Çizelgeden de izlenebileceği gibi tarla ürünleri üretim faaliyetinin pazara yönelik bir faaliyet olduğu söylenebilir. Nitekim işletmeler ortalamasında tarla ürünlerinin %56,57'si pazara arz edilirken, %18,19'u işletmede hayvan yemi olarak kullanılmakta, %13,01'i ortakçı payı olarak ayrılmakta, %7,71'i ailede tüketilmekte, %3,02'si tohumluk olarak ayrılmakta, %1,50'si ise işçilere verilmektedir. Çizelge 49'da dikkati çeken bir nokta da, tarla ürünleri üretiminin ailede tüketilen miktarının işletme büyüklüğüyle azalan bir seyir göstermesidir.

5.1.4.1.3. Sebze Üretimi, Verim Durumu ve Kullanılış Şekli

İncelenen işletmelerde işletme başına düşen sebze üretim miktarları çizelge 50'de verilmiştir. Çizelgeden de görüleceği gibi, sebze üretim miktarları ekiliş alanına bağlı olarak değişmekte ve işletme gruplarında farklılıklar göstermektedir. Tüm işletme gruplarında sebze üretim miktarı bakımından domates ilk sırada yer alırken işletmeler ortalamasında bunu biber, lahana, patlıcan ve hıyar izlemektedir.

Çizelge 50: İncelenen İşletmelerde Sebzelik Arazide Ortalama Sebze Üretimi (Kg)

	İŞLETME GRUPLARI			
	I.GRUP (29)	II.GRUP (20)	III.GRUP (39)	İşl.Ort.(88)
	Kg	Kg	Kg	Kg
Domates	141.38	735.00	894.87	610.23
Biber	25.86	115.00	130.77	92.61
Lahana	74.46	--	--	24.54
Hıyar	--	20.00	39.74	22.16
Patlıcan	--	10.00	50.00	24.43

İncelenen işletmelerde yetiştirilen sebzelerin dekara verimleri incelendiğinde tüm işletme gruplarında domates en yüksek verimi sağlamaktadır (Çizelge 51).

Çizelge 51: İncelenen İşletmelerde Sebzelik Arazide Yetiştirilen Sebzelerin Dekara Verimleri (Kg/Da)

	İŞLETME GRUPLARI			
	I.GRUP (29)	II.GRUP (20)	III.GRUP (39)	İşl.Ort.(88)
	Kg	Kg	Kg	Kg
Domates	353.45	825.84	745.23	634.66
Biber	215.50	460.00	297.20	307.28
Lahana	275.78	--	--	90.88
Hıyar	--	666.67	794.80	503.76
Patlıcan	--	333.33	714.29	392.32

İşletmelerde sebze üretiminin kullanılış şekli çizelge 52'de verilmiştir. Çizelgeden de görüleceği gibi, işletmeler ortalamasına bakıldığında sebze bahçesindeki sebze üretiminin

pazara yönelik bir nitelik taşıdığı söylenebilir. Toplam üretimin %62,11'i pazara arz edilmekte, %37,49'u ailede tüketilmekte ve %0,40'ı ortakçı payı olarak ayrılmaktadır.

Çizelge 52: İncelenen İşletmelerde Sebzelerin Kullanılış Şekli (Milyon TL ve % Olarak)

	İŞLETME GRUPLARI							
	I.GRUP (29)		II.GRUP (20)		III.GRUP (39)		İşl.Ort.(88)	
	Değeri	%	Değeri	%	Değeri	%	Değeri	%
Ailede Tüketilen	7.24	11.20	33.40	47.84	37.33	49.28	26.52	37.49
Ortakçı Payı Olarak Ayrılan	0.86	1.33	--	--	--	--	0.28	0.40
Satılan	56.55	84.47	36.42	52.16	38.42	50.72	43.94	62.11
Sebze Üretim Değerleri Toplamı	64.65	100.00	69.82	100.00	75.75	100.00	70.74	100.00
							0	0

5.1.4.2. Hayvansal Ürünler Üretim, Verim Durumu ve Kullanılış Şekli

Hayvancılık, tarım işletmelerinde çalışma dengesini ve büyümeyi sağlayarak, riski azalttığı gibi, geliri arttıran önemli bir üretim faaliyetidir. Bu nedenle tarım işletmelerinde bitkisel üretim yanında hayvancılığa da yer verilmektedir.

İşletmelerde öncelikle hayvan varlığı ortaya konulmuş ve daha sonra hayvansal üretim, verim durumu ve kullanılış şekli incelenmiştir.

5.1.4.2.1. Hayvan Varlığı

İşletmelerde işletme büyüklük grupları itibariyle ortalama hayvan sayısını ortaya koymak ve bunları birbirleri ile kıyaslayabilmek için ortak birim olarak Büyükbaş Hayvan Birimi (BBHB) esas alınmıştır. Büyükbaş hayvan birimine çevirmede kullanılan emsaller çizelge 53'de verilmiştir.

Çizelge 53: İncelenen İşletmelerde Mevcut Hayvanların BBHB'ne Çevrilmesinde Kullanılan Emsaller

Hayvanların Cinsi	Emsaller	Hayvanların Cinsi	Emsaller
Öküz	1.20	Koyun	0.10
İnek	1.00	Kuzu	0.05
Buzağı	0.12-0.20	Keçi	0.09-0.10
Dana (1 Yaş)	0.50	At	1.00-1.50
Düve (2 Yaş)	0.70	Eşek	0.50
Toptan Genç Sığırlar	0.50-0.70	Kümes Hayvanı	0.004

Kaynak: Açıl, F., Demirci, R., 1984. Tarım Ekonomisi Dersleri, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayın No: 880, Ankara.

Çizelge 53'deki emsaller kullanılarak işletmelerin sahip oldukları hayvan miktarları, sayı ve BBHB cinsinden çizelge 54'de gösterilmiştir.

Çizelge 54: İncelenen İşletmelerde Ortalama Hayvan Sayısı (Adet ve BBHB Olarak)

		İŞLETME GRUPLARI								
		I.GRUP (29)		II.GRUP (20)		III.GRUP (39)		İşl.Ort.(88)		
		Adet	BBHB	Adet	BBHB	Adet	BBHB	Adet	BBHB	
İŞ HAYVANLARI (A)	At	0.03	0.05	--	--	0.10	0.15	0.05	0.08	
	Eşek	--	--	0.05	0.03	0.05	0.03	0.03	0.02	
	Öküz	--	--	--	--	0.03	0.03	0.01	0.01	
	Toplam	0.03	0.05	0.05	0.03	0.18	0.21	0.09	0.11	
İ R A T	BÜYÜKBAŞ HAYVANLAR	İnek	1.41	1.41	2.00	2.00	2.00	2.00	1.81	1.81
		Buzağı	0.21	0.04	0.05	0.01	0.13	0.03	0.14	0.03
		Dana	1.03	0.52	0.90	0.45	1.56	0.78	1.24	0.62
		Düve-Tosun	0.21	0.15	0.20	0.14	0.59	0.41	0.38	0.26
	Toplam	2.86	2.12	3.15	2.60	4.28	3.22	3.53	2.72	
	KÜÇÜKBAŞ HAYVANLAR	Koyun	0.14	0.01	1.9	0.19	0.54	0.05	0.72	0.07
		Kuzu	0.21	0.01	0.2	0.01	0.15	0.01	0.18	0.01
Toplam		0.35	0.02	2.1	0.20	0.69	0.06	0.90	0.08	
H A Y V	KÜMES HAYV. VE KANATLILAR	Tavuk	0.07	0.0003	4.00	0.02	8.21	0.03	4.57	0.02
		Arı	0.28	--	--	--	1.79	--	0.89	--
	Toplam	0.35	0.0003	4.00	0.02	10.00	0.03	5.46	0.02	
İRAT HAYVANLARI TOPLAMI (B)		3.56	2.14	9.25	2.82	14.97	3.31	9.89	2.82	
GENEL TOPLAM (A+B)		3.59	2.19	9.30	2.85	15.15	3.52	9.98	2.93	

Çizelgeden de görülebileceği gibi incelenen işletmelerde iş hayvanları cinsinden at, eşek ve öküz bulunmaktadır. İşletmelerde iş hayvanları mevcudu genel toplam içerisinde oldukça düşük olduğu gözlenmektedir.

İşletmelerde büyükbaş irat hayvanı olarak; inek, buzağı, dana, düve-tosun bütün gruplarda bulunmaktadır. Küçükbaş hayvan mevcudunu ise koyun ve kuzu varlığı oluşturmaktadır. Kümes hayvanları ve kanatlılar olarak tavuk ve arı yetiştirildiği tespit edilmiştir. Ancak arıcılık uygulamada ender rastlanılan bir faaliyet olmuştur.

İncelenen işletmelerde hayvan varlığı işletme büyüklüğüyle farklılıklar göstermekte ve işletmeler ortalamasında en yüksek değere büyükbaş hayvanlar sahip olmaktadır.

5.1.4.2.2. Hayvansal Ürünler, Verim Durumu ve Kullanılış Şekli

İncelenen işletmelerde hayvansal ürünlerden süt, yumurta, bal, yapağı ve hayvan gübresi üretimi söz konusudur (Çizelge 55).

Çizelge 55: İncelenen İşletmelerde Ortalama Hayvansal Ürünler Üretimi (Kg)

		İŞLETME GRUPLARI			
		I.GRUP (29)	II.GRUP (20)	III.GRUP (39)	İşl.Ort.(88)
		Kg	Kg	Kg	Kg
SÜT	İnek	2 075.86	3 000.00	2 838.46	2 623.86
	Koyun	34.48	300.00	30.77	93.18
	Toplam	2 110.34	3 300.00	2 869.23	2 717.04
Yumurta (Adet)		--	1 100.00	1 582.05	951.14
Bal		3.45	--	2.56	2.27
Yapağı		3.45	21.00	1.03	6.37
Gübre		10 381.10	15 067.20	15 846.42	13 868.34

Çizelgeden de izlenebileceği gibi, işletmelerde hayvansal ürünlerin üretim miktarları hayvan sayılarına bağlı olarak artmaktadır. Ancak işletme büyüklüğüyle bu miktarlar farklılık göstermektedir.

İncelenen işletmelerde hayvansal ürünlerde verim durumu çizelge 56'da gösterilmiştir. Çizelgeden de görülebileceği gibi inek sütü hariç diğer ürünlerin tamamında işletme büyüklüğüyle bir azalış görülmektedir. İşletmeler ortalamasında sağılan inek başına süt veriminin 1 455,06 kg/yıl, tavuk başına yumurta veriminin 147,90 adet/yıl, koyun başına süt veriminin 142,30 kg/yıl, kovan başına bal veriminin 4,69 yıl/kovan, küçükbaş hayvan başına yapağı veriminin ise 11,48 kg/yıl olduğu belirlenmiştir.

Çizelge 56: İncelenen İşletmelerde Hayvansal Ürünler Verim Durumu (Kg/Baş)

		İŞLETME GRUPLARI			
		I.GRUP (29)	II.GRUP (20)	III.GRUP (39)	İşl.Ort.(88)
		Kg/Baş	Kg/Baş	Kg/Baş	Kg/Baş
SÜT	İnek	1472.24	1500.00	1419.23	1455.06
	Koyun	249.29	157.89	56.98	142.30
Yumurta (Adet/Baş))		--	275.00	192.70	147.90
Bal (Kg/Kovan)		12.32	--	1.43	4.69
Yapağı		24.64	11.05	1.91	11.48

Hayvansal ürünlerin değerlendirilme durumu çizelge 57'de, hayvansal ürünlerin kullanılış şekli ise çizelge 58'de sunulmuştur.

Çizelge 57: İncelenen İşletmelerde Üretilen Hayvansal Ürünlerin Değerlendirilme Durumu (Ortalama Kg)

		İŞLETME GRUPLARI							
		I.GRUP (29)		II.GRUP (20)		III.GRUP (39)		İşl.Ort.(88)	
		Kg		Kg		Kg		Kg	
SÜT	Ailede Tüketilen	1 137.93		1 375.00		1 671.79		1 428.41	
	Satılan	972.41		1 925.00		1 197.44		1 288.64	
	Toplam	2 110.34		3 300.00		2 869.23		2 717.05	
YUMURTA	Ailede Tüketilen	--		500.00		607.69		382.96	
	Satılan	--		600.00		974.06		568.18	
	Toplam	--		1 100.00		1 582.05		951.14	
BAL	Ailede Tüketilen	3.45		--		--		1.14	
	Satılan	--		--		2.56		1.13	
	Toplam	3.45		--		2.56		2.27	
YAPAĞI	İşletmede Kullanılan	3.45		21.00		1.03		6.37	
	Satılan	--		--		--		--	
	Toplam	3.45		21.00		1.03		6.37	
GÜBRE	İşletmede Kullanılan	10 381.10		15 067.20		15 846.62		13 868.34	
	Satılan	--		--		--		--	
	Toplam	10 381.10		15 067.20		15 846.62		13 868.34	

Çizelgeler incelendiğinde, hayvanlardan elde edilen sütün işletmeler ortalamasında %51.62'si ailede tüketilmekte, %48,38'i süt veya süt mamülleri olarak satılmaktadır. Yumurta üretiminin %44,11'i ailede tüketilmekte ve %55,89'u satılmaktadır. Çiftlik gübresinin ve yapağı üretiminin tamamı işletmede kullanılırken, bal üretiminin %44,42'si ailede tüketilmekte ve %55,58'i satılmaktadır.

Çizelge 58: İncelenen İşletmelerde Üretilen Hayvansal Ürünlerin Kullanılış Şekli (Ortalama Milyon TL ve %)

		İŞLETME GRUPLARI							
		I.GRUP (29)		II.GRUP (20)		III.GRUP (39)		İşl.Ort.(88)	
		Değeri	%	Değeri	%	Değeri	%	Değeri	%
SÜT	Ailede Tüketilen	286.90	48.48	337.63	33.15	410.67	45.68	353.28	42.80
	Satılan	256.55	43.35	515.25	50.58	292.21	32.47	331.15	40.12
	Toplam	543.45	91.83	852.88	83.73	702.88	78.10	684.43	82.92
YUMURTA	Ailede Tüketilen	--	--	47.75	4.69	57.69	6.41	36.42	4.41
	Satılan	--	--	51.00	5.00	77.95	8.66	46.14	5.59
	Toplam	--	--	98.75	9.69	135.64	15.07	82.56	10.00
BAL	Ailede Tüketilen	13.79	2.33	--	--	--	--	4.54	0.55
	Satılan	--	--	--	--	12.82	1.42	5.68	0.69
	Toplam	13.79	2.33	--	--	12.82	1.42	10.22	1.24
YAPAĞI	İşletmede Kullanılan	3.45	0.58	21.00	2.06	1.03	0.11	6.37	0.77
	Satılan	--	--	--	--	--	--	--	--
	Toplam	3.45	0.58	21.00	2.06	1.03	0.11	6.37	0.77
GÜBRE	İşletmede Kullanılan	31.14	5.26	46.03	4.52	47.66	5.30	41.85	5.07
	Satılan	--	--	--	--	--	--	--	--
	Toplam	31.14	5.26	46.03	4.52	47.66	5.30	41.85	5.07
HAYVANSAL ÜRÜNLER ÜRETİM TUTARI		591.83	100.00	1 018.66	100.00	900.03	100.00	825.43	100.00

5.1.5. İncelenen İşletmelerde Yıllık Faaliyet Sonuçları

Yıllık faaliyet sonuçları, işletmelerin bir üretim döneminde tarımsal üretim sonucu ortaya çıkan ekonomik göstergeleri içermekte ve işletmelerin bu üretim faaliyetlerinde ekonomik anlamda hangi ölçülerde etkinlik sağlayabildiklerini ifade etmektedir. Bu nedenle bu kısımda incelenen işletmelerin ilgili faaliyet sonuçları ortaya konulmuş ve gruplar itibariyle karşılaştırmalar yapılarak genel yorumlara yer verilmiştir.

Araştırmada yıllık faaliyet sonuçları iki farklı yaklaşımla ortaya konulmuştur. Birinci yaklaşımda, üretim dalları düzeyindeki ekonomik bulgular sergilenmiş ve yorumlanmış, ikinci yaklaşımla da işletme bir bütün olarak ele alınarak işletme sonuçları irdelenmiştir.

5.1.5.1. Üretim Dalları İtibariyle Faaliyet Sonuçları

Üretim dalları itibariyle faaliyet sonuçlarının tespiti ve analizinde araştırmanın yöntem bölümünde belirtildiği gibi Brüt Marj analizi tekniği kullanılmıştır. Bu analiz tekniği ile ilgili olarak gerekli açıklamalar yöntem bölümünde yapıldığından burada tekrar edilmeyecektir.

Brüt Marj analiz yöntemi ile ulaşılan bu bulgular, işletmelerin planlanmasında, üretim dallarının seçimine temel olacak verileri sağlamaktadır. Ancak araştırmanın genel amaçları içerisinde planlama yer almadığından bu analizlerin sadece işletmelerin üretim deseninde yer alan ürünlerin birbirlerine göre nisbi karlılık durumunun belirlenmesi amacıyla yapıldığı belirtilmelidir.

İncelenen işletmelerde üretim dalları düzeyindeki analizlerde önce bitkisel ürünlerin ve daha sonra hayvancılık şubesinin Brüt Üretim Değerleri, Değişen Masrafları ve Brüt Marj'ları tespit edilmiş ve bu değerlerin teknik birim başına (Ağaç başına, Ekiliş-Dikiliş alanı dekarına ve Büyükbaş Hayvan Birimi başına) düşen değerleri de hesaplanarak çizelgeler halinde sunulmuştur.

5.1.5.1.1. Bitkisel Üretim Dallarının Brüt Üretim Değerleri, Değişen Masrafları ve Brüt Marj'ları

Bitkisel ürünlerle ilgili bulgular sergilenirken önce meyvelerin daha sonra sırasıyla tarla ürünlerinin, sebze ürünlerinin ve kavak üretim dalının Brüt Üretim Değerleri, Değişen Masrafları ve Brüt Marj'ları ortaya konulmuştur.

5.1.5.1.1.1. Kayısı ve Diğer Meyve Üretim Dallarının Brüt Üretim Değeri, Değişen Masrafları ve Brüt Marj'ı

İncelenen işletmelerde üretim deseni içerisinde oldukça önemli bir yere sahip olan meyvelerin (özellikle kayısı), üretim tutarları ile envanter kıymet artışından oluşan brüt üretim değerleri çizelge 59'da sunulmuştur.

Çizelge 59: İncelenen İşletmelerde Yetiştirilen Meyvelerin Brüt Üretim Değeri (Ortalama Milyon TL)^(*)

	İŞLETME GRUPLARI			
	I.GRUP (29)	II.GRUP (20)	III.GRUP (39)	İşl.Ort.(88)
KAYISI	1 387.56	2 185.45	3 838.20	2 654.98
ELMA	--	16.65	21.13	13.15
CEVİZ	2.51	--	44.60	20.59
TUT	1.16	9.30	18.48	10.69
ŞEFTALİ	--	--	10.02	4.44
ERİK	--	4.17	5.76	3.50
KİRAZ	--	3.15	--	0.72
AYVA	--	5.65	--	1.17
VİŞNE	--	3.15	--	0.72
ARMUT	--	4.65	--	1.06
BAĞ (ÜZÜM)	--	--	0.32	0.14
MEYVELER B.Ü.D. TOPLAMI	1 391.23	2 231.67	3 934.29	2 711.16

*envanter kıymet artışları dahildir.

Çizelgeden de görülebileceği gibi meyvelerin brüt üretim değerleri ağaç sayılarına ve üretim miktarlarına bağlı olarak işletme büyüklükleriyle artan bir eğilim izlemektedir. Bununla beraber toplam brüt üretim değerlerinin tüm işletmelerde neredeyse tamamına yakını kayısı brüt üretim değeri oluşturmaktadır.

İncelenen işletmelerde yetiştirilen meyveler ile bağ (üzüm) için dekara üretim değerleri incelendiğinde, dekara en yüksek brüt üretim değeri sağlayan meyve 1. ve 3. grupta ceviz, 2. grupta ise vişne ve kiraz olduğu görülmektedir (çizelge 60). Ancak burada dikkat edilmesi gereken nokta kayısı dışındaki diğer meyvelerin dikiliş alanlarının çok düşük olmasıdır.

Çizelge 60: İncelenen İşletmelerde Yetiştirilen Meyvelerin Dikiliş Alanı Dekarına Düşen Brüt Üretim Değeri (Ortalama Milyon TL/Da)

	İŞLETME GRUPLARI			
	I.GRUP (29)	II.GRUP (20)	III.GRUP (39)	İşl.Ort.(88)
KAYISI	142.17	118.45	126.55	127.341
ELMA	--	128.08	55.61	65.74
CEVİZ	251.00	--	202.73	205.93
TUT	116.00	51.67	132.00	106.86
ŞEFTALİ	--	--	125.25	148.02
ERİK	--	41.70	115.20	87.51
KİRAZ	--	157.50	--	71.59
AYVA	--	103.00	--	117.05
VİŞNE	--	157.50	--	71.59
ARMUT	--	155.00	--	105.68
BAĞ (ÜZÜM)	--	--	32.00	14.18

*envanter kıymet artışları dahildir.

İncelenen işletmelerde meyve üretim dallarına ait brüt üretim değerinin ağaç başına düşen miktarları da hesaplanmış ve çizelge 61’de gösterilmiştir.

Çizelge 61: İncelenen İşletmelerde Yetiştirilen Meyvelerin Ağaç Başına Düşen Brüt Üretim Değeri (Ortalama Milyon TL/Ağaç)

	İŞLETME GRUPLARI			
	I.GRUP (29)	II.GRUP (20)	III.GRUP (39)	İşl.Ort.(88)
KAYISI	11.21	10.85	10.77	10.86
ELMA	--	5.55	7.91	7.07
CEVİZ	7.38	--	34.05	29.84
DUT	5.52	3.88	13.11	8.69
ŞEFTALİ	--	--	22.77	22.20
ERİK	--	3.48	44.31	12.96
KİRAZ	--	6.30	--	4.21
AYVA	--	34.33	--	39.02
VİŞNE	--	6.30	--	6.51
ARMUT	--	6.20	--	6.22
BAĞ (ÜZÜM)	--	--	0.63	0.28

*envanter kıymet artışları dahildir.

Çizelgeden de izlenebileceği gibi, ağaç başına brüt üretim değeri bakımından işletmeler ortalamasında ayva birinci sırayı alırken, bunu ceviz ve şeftali izlemektedir.

Meyve üretim dallarına ait değişen masraflar çizelge 62’den de izlenebileceği gibi, işletme büyüklüğüyle artan bir seyir izlemektedir. Bunun yanı sıra meyvecilik üretim dallarının değişen masraflarının büyük kısmını yine kayısı üretim dalı oluşturmaktadır.

Çizelge 62: İncelenen İşletmelerde Yetiştirilen Meyvelerin Değişen Masrafları (Ortalama Milyon TL)

	İŞLETME GRUPLARI			
	I.GRUP (29)	II.GRUP (20)	III.GRUP (39)	İşl.Ort.(88)
KAYISI	744.83	972.80	1 543.65	1 150.66
ELMA	--	3.00	3.85	2.39
CEVİZ	0.55	--	1.67	0.92
DUT	0.52	0.78	1.33	0.94
ŞEFTALİ	--	--	1.41	0.62
ERİK	--	1.00	2.64	1.40
KİRAZ	--	0.80	--	0.18
AYVA	--	0.80	--	0.18
VİŞNE	--	0.80	--	0.18
ARMUT	--	0.80	--	0.18
BAĞ (ÜZÜM)	--	--	0.26	0.12
MEYVELER DEĞİŞEN MASRAFLAR TOPLAMI	745.90	980.78	1 554.81	1 157.77

Meyve üretim dallarının dikiliş alanlarına düşen değişen masrafları incelendiğinde çizelge 63'den de görüleceği gibi I. ve II. grupta kayısı, III. grupta ise erik üretim dalının en yüksek değere sahip olduğu belirlenmiştir. İşletmeler ortalamasında ise yine kayısı üretim dalı en yüksek değişen masraflara sahiptir.

Çizelge 63: İncelenen İşletmelerde Yetiştirilen Meyvelerin Dikiliş Alanlarına Düşen Değişen Masrafları (Ortalama Milyon TL/Da)

	İŞLETME GRUPLARI			
	I.GRUP (29)	II.GRUP (20)	III.GRUP (39)	İşl.Ort.(88)
KAYISI	76.31	52.73	50.90	55.19
ELMA	--	23.08	10.13	11.94
CEVİZ	55.00	--	7.59	9.21
DUT	52.00	4.33	9.50	9.38
ŞEFTALİ	--	--	17.63	20.83
ERİK	--	10.00	52.80	34.93
KİRAZ	--	40.00	--	18.18
AYVA	--	16.00	--	18.18
VİŞNE	--	40.00	--	18.18
ARMUT	--	26.67	--	18.18
BAĞ (ÜZÜM)	--	--	26.00	11.52

Meyvelerde ağaç başına düşen değişen masraflar incelendiğinde, işletmeler ortalamasında ağaç başına masrafların ayva üretim dalında olduğu dikkati çekmektedir. Bunu sırayla, erik ve kayısı üretim dalları izlemektedir (Çizelge 64).

Çizelge 64: İncelenen İşletmelerde Yetiştirilen Meyvelerin Ağaç Başına Düşen Değişen Masrafları (Ortalama Milyon TL/Ağaç)

	İŞLETME GRUPLARI			
	I.GRUP (29)	II.GRUP (20)	III.GRUP (39)	İşl.Ort.(88)
KAYISI	6.02	4.83	4.33	4.71
ELMA	--	1.00	1.44	1.28
CEVİZ	1.62	--	1.27	1.33
TUT	2.48	0.33	0.95	0.76
ŞEFTALİ	--	--	3.21	3.12
ERİK	--	0.83	20.31	5.17
KİRAZ	--	1.07	--	1.07
AYVA	--	5.33	--	6.06
VİŞNE	--	1.60	--	1.65
ARMUT	--	1.07	--	1.07
BAĞ (ÜZÜM)	--	--	0.51	0.23

Meyve üretim dallarına ilişkin brüt marj'lar çizelge 65'de verilmiştir. Çizelgeden de görülebileceği gibi meyveler toplam brüt marj'ının tamamına yakını tüm işletme gruplarında kayısı üretim dalı oluşturmaktadır.

Çizelge 65: İncelenen İşletmelerde Yetiştirilen Meyvelerin Brüt Marjı (Ortalama Milyon TL)

	İŞLETME GRUPLARI			
	I.GRUP (29)	II.GRUP (20)	III.GRUP (39)	İşl.Ort.(88)
KAYISI	642.73	1 212.65	2 294.55	1 504.31
ELMA	--	13.65	17.28	10.76
CEVİZ	1.96	--	42.93	19.67
DUT	0.64	8.52	17.15	9.75
ŞEFTALİ	--	--	8.61	3.82
ERİK	--	3.17	3.12	2.10
KİRAZ	--	2.35	--	0.53
AYVA	--	4.35	--	0.99
VİŞNE	--	2.35	--	0.53
ARMUT	--	3.85	--	0.88
BAĞ (ÜZÜM)	--	--	0.06	0.03
MEYVELER TOPLAM BRÜT MARJI	645.33	1 250.89	2 383.70	1 553.37

İncelenen işletmelerde meyvelerin dikiliş alanlarına düşen brüt marj'lar çizelge 67'de sunulmuştur. Çizelgeden de görülebileceği gibi işletmeler ortalaması dikkate alındığında dikiliş alanı dekarına en yüksek brüt marj'ı ceviz üretim dalı gerçekleştirmektedir. Bunu sırasıyla şeftali, ayva, dut ve armut izlemektedir.

Çizelge 66: İncelenen İşletmelerde Yetiştirilen Meyvelerin Dikiliş Alanlarına Düşen Brüt Marjı
(Ortalama Milyon TL/Da)

	İŞLETME GRUPLARI			
	I.GRUP (29)	II.GRUP (20)	III.GRUP (39)	İşl.Ort.(88)
KAYISI	65.85	65.73	75.65	72.15
ELMA	--	105.00	45.47	53.80
CEVİZ	196.00	--	195.14	196.72
DUT	64.00	47.33	122.50	97.48
ŞEFTALİ	--	--	107.63	127.19
ERİK	--	31.70	62.40	52.58
KİRAZ	--	117.50	--	53.41
AYVA	--	87.00	--	98.86
VIŞNE	--	117.50	--	53.41
ARMUT	--	128.33	--	87.50
BAĞ (ÜZÜM)	--	--	6.00	2.66

Meyvelerde ağaç başına düşen brüt marj'lar çizelge 67'den de görüldüğü gibi işletme büyüklüğüyle bir artış göstermektedir. İşletmeler ortalamasında ağaç başına en yüksek brüt marj'ı ayva üretim dalı gerçekleştirmektedir.

Çizelge 67: İncelenen İşletmelerde Yetiştirilen Meyvelerin Ağaç Başına Düşen Brüt Marjı
(Ortalama Milyon TL/Ağaç)

	İŞLETME GRUPLARI			
	I.GRUP (29)	II.GRUP (20)	III.GRUP (39)	İşl.Ort.(88)
KAYISI	5.19	6.02	6.44	6.15
ELMA	--	4.55	6.47	5.78
CEVİZ	5.76	--	32.77	28.51
DUT	3.05	3.55	12.17	7.92
ŞEFTALİ	--	--	19.57	19.08
ERİK	--	2.64	24.00	7.79
KİRAZ	--	5.23	--	3.14
AYVA	--	29.00	--	32.95
VIŞNE	--	4.70	--	4.85
ARMUT	--	5.13	--	5.15
BAĞ (ÜZÜM)	--	--	0.12	0.05

Meyve üretim dallarında, kayısı hariç diğer bütün meyvelerin çok az sayıda üreticinin işletme sonuçlarına dayanması ve bu değerlerin çok yüksek olması işletmeler ortalamasını yükseltmiştir. Bu durum göz önüne alındığında, tarla üretim dallarında olduğu gibi meyveler

(kayısı hariç) üretim dalında da yüksek brüt üretim değeri ve değişen masraf, yüksek brüt marj'a neden olmaktadır.

5.1.5.1.1.2. Tarla Ürünleri Üretim dalları Brüt Üretim Değerleri, Değişen Masrafları ve Brüt Marj'ı

İncelenen işletmelerde tarla ürünleri brüt üretim değerleri çizelge 68'de ve ekiliş alanları dekarına düşen tarla ürünleri brüt üretim değeri de çizelge 69'de verilmiştir.

Çizelge 68: İncelenen İşletmelerde İşletme Başına Düşen Tarla Ürünleri Brüt Üretim Değerleri (Milyon TL)

	İŞLETME GRUPLARI			
	I.GRUP (29)	II.GRUP (20)	III.GRUP (39)	İşl.Ort.(88)
	Kg	Kg	Kg	Kg
Tahıllar				
Buğday (s)	46.38	381.63	820.51	465.65
Buğday (k)	23.43	--	114.05	58.27
Arpa	--	46.50	106.72	57.86
Endüstri Bitkileri				
Şeker Pancarı	--	225.00	1 305.51	629.71
Tütün	7.78	--	--	2.56
Tarla Sebzeleri				
Karpuz	--	--	57.69	25.57
Yem Bitkileri				
Mısır	--	3.40	19.42	9.38
Fiğ	--	--	1.28	0.57
Yonca	1.72	--	31.92	14.71
Baklagiller				
Nohut	--	3.60	--	0.82
Fasulye	--	3.75	0.77	1.19
Yumru Bitkiler				
Soğan	--	2.75	0.64	0.91
Tarla Ürünleri				
B.Ü.D. Toplamı	79.31	666.63	2458.51	1 267.21

Çizelgeden de izlenebileceği gibi tarla ürünleri brüt üretim değerleri, ürünlerin ekiliş alanları ve üretim miktarlarına bağlı olarak genelde işletme büyüklükleriyle artan bir eğilim göstermektedir. İşletmeler ortalamasında brüt üretim değeri bakımından şeker pancarı 1. sırada yer almakta ve bunu buğday (sulu-kuru) ve arpa izlemektedir.

Çizelge 69: İncelenen İşletmelerde Tarla Ürünlerinin Ekiliş Alanları Dekarına Düşen Brüt Üretim Değerleri (Milyon TL/Da)

	İŞLETME GRUPLARI			
	I.GRUP (29)	II.GRUP (20)	III.GRUP (39)	İşl.Ort.(88)
	Kg	Kg	Kg	Kg
Tahıllar				
Buğday (s)	70.27	51.92	43.25	45.25
Buğday (k)	137.82	--	24.06	26.98
Arpa	--	42.27	35.22	36.39
Endüstri Bitkileri				
Şeker Pancarı	--	236.84	223.16	224.10
Tütün	55.57	--	--	51.28
Tarla Sebzeleri				
Karpuz	--	--	50.17	50.13
Yem Bitkileri				
Mısır	--	34.00	107.89	93.79
Fiğ	--	--	9.85	9.45
Yonca	57.33	--	57.00	56.59
Baklagiller				
Nohut	--	72.00	--	81.82
Fasulye	--	125.00	25.67	59.68
Yumru Bitkiler				
Soğan	--	137.50	16.00	45.43

İncelenen işletmelerde tarla ürünlerinin ekiliş alanları dekarına düşen brüt üretim değerinin genelde işletme büyüklükleriyle arttığı (fasulye ve soğan hariç) görülmektedir. Bununla birlikte dekara en yüksek verimi sağlayan ürünler, işletmeler ortalaması dikkate alındığında şeker pancarı, mısır ve nohut'tur (Çizelge 69).

İncelenen işletmelerde tarla üretim dallarına ilişkin değişen masraflar çizelge 70'de ve tarla üretim dallarının ekiliş alanı dekarına düşen değişen masrafı çizelge 71'de verilmiştir.

Çizelge 70: İncelenen İşletmelerde İşletme Başına Düşen Tarla Ürünleri Değişen Masrafları (Milyon TL)

	İŞLETME GRUPLARI			
	I.GRUP (29)	II.GRUP (20)	III.GRUP (39)	İşl.Ort.(88)
	Kg	Kg	Kg	Kg
Tahıllar				
Buğday (s)	26.55	113.25	296.05	165.69
Buğday (k)	8.23	--	37.40	19.29
Arpa	--	18.40	29.31	17.17
Endüstri Bitkileri				
Şeker Pancarı	--	27.75	545.75	248.17
Tütün	5.45	--	--	1.80
Tarla Sebzeleri				
Karpuz	--	--	42.31	18.75
Yem Bitkileri				
Mısır	--	2.50	2.92	1.86
Fiğ	--	--	0.28	0.12
Yonca	0.76	--	6.74	3.24
Baklagiller				
Nohut	--	1.25	--	0.28
Fasulye	--	1.50	0.51	0.57
Yumru Bitkiler				
Soğan	--	1.25	0.18	0.36
Tarla Ürünleri Toplam Değişen Masrafları	40.99	165.90	961.45	477.30

Çizelgeden de görülebileceği gibi tarla ürünleri değişen masrafları dikkate alındığında, işletmeler ortalamasında şeker pancarının ilk sırada yer aldığı bunu sulu buğdayın izmediği görülmektedir.

Çizelge 72: İncelenen İşletmelerde İşletme Başına Düşen Tarla Ürünleri Brüt Marjı (Milyon TL)

	İŞLETME GRUPLARI			
	I.GRUP (29)	II.GRUP (20)	III.GRUP (39)	İşl.Ort.(88)
	Kg	Kg	Kg	Kg
Tahıllar				
Buğday (s)	19.83	268.38	524.46	299.96
Buğday (k)	15.20	--	76.65	38.98
Arpa	--	28.10	77.41	40.69
Endüstri Bitkileri				
Şeker Pancarı	--	197.25	759.76	381.54
Tütün	2.33	--	--	0.77
Tarla Sebzeleri				
Karpuz	--	--	15.38	6.82
Yem Bitkileri				
Mısır	--	0.90	16.50	7.52
Fiğ	--	--	1.00	0.44
Yonca	0.96	--	25.18	11.48
Baklagiller				
Nohut	--	2.35	--	0.53
Fasulye	--	2.25	0.26	0.63
Yumru Bitkiler				
Soğan	--	1.50	0.46	0.54
Tarla Ürünleri Toplam				
Değişen Masrafları	38.32	500.73	1497.06	789.90

İncelenen işletmelerde tarla üretim dallarının ekiliş alanları dekarına düşen Brüt Marj'ları çizelge 73'de verilmiştir. Çizelgeden de görülebileceği gibi, dekara en yüksek brüt marj'ı işletmeler ortalamasında şeker pancarı sağlarken, bunu mısır ve nohut izlemektedir. I. grup işletmeler de kuru buğdayın en yüksek brüt marj'ı sağlaması dikkat çekicidir.

Çizelge 73: İncelenen İşletmelerde Tarla Ürünlerinin Ekiliş Alanı Dekarına Düşen Brüt Marjı (Milyon TL/Da)

	İŞLETME GRUPLARI			
	I.GRUP (29)	II.GRUP (20)	III.GRUP (39)	İşl.Ort.(88)
	Kg	Kg	Kg	Kg
Tahıllar				
Buğday (s)	30.04	36.51	27.64	29.15
Buğday (k)	89.41	--	16.17	18.05
Arpa	--	25.55	25.55	25.59
Endüstri Bitkileri				
Şeker Pancarı	16.64	207.63	129.87	135.78
Tütün	--	--	--	15.36
Tarla Sebzeleri				
Karpuz	--	--	13.38	13.36
Yem Bitkileri				
Mısır	--	9.00	91.67	75.17
Fiğ	--	--	7.69	7.39
Yonca	32.00	--	44.96	44.14
Baklagiller				
Nohut	--	47.00	--	53.41
Fasulye	--	75.00	8.67	31.33
Yumru Bitkiler				
Soğan	--	75.00	11.50	27.24

Çizelge 71: İncelenen İşletmelerde Tarla Ürünlerinin Ekiliş Alanı Dekarına Düşen Değişen Masrafları (Milyon TL/Da)

	İŞLETME GRUPLARI			
	I.GRUP (29)	II.GRUP (20)	III.GRUP (39)	İşl.Ort.(88)
	Kg	Kg	Kg	Kg
Tahıllar				
Buğday (s)	40.23	15.41	15.61	16.10
Buğday (k)	48.41	--	7.89	8.93
Arpa	--	16.73	9.67	10.80
Endüstri Bitkileri				
Şeker Pancarı	--	29.21	93.29	88.32
Tütün	38.93	--	--	35.92
Tarla Sebzeleri				
Karpuz	--	--	36.79	36.77
Yem Bitkileri				
Mısır	--	25.00	16.22	18.62
Fiğ	--	--	2.15	2.07
Yonca	25.33	--	12.04	12.45
Baklagiller				
Nohut	--	25.00	--	28.41
Fasulye	--	50.00	17.00	28.35
Yumru Bitkiler				
Soğan	--	62.50	4.50	18.19

Çizelgeden de izlenebileceği gibi, tarla üretim dallarının ekiliş alanları dekarına düşen değişen masraflarını, işletme büyüklüğüyle azaldığı görülmektedir. Ayrıca dekara düşen değişen masraf açısından en yüksek değere sahip üretim dalının şeker pancarı olması, aynı üretim dalının brüt üretim değeri açısından gösterdiği seyre benzemektedir. Bu gelişme yüksek brüt üretim değerine sahip olan üretim dallarının yüksek değişen masraflara sahip olduğunu ortaya koyabilmektedir.

Tarla ürünlerinin brüt marj'ları, üretim dallarının brüt üretim değerlerine ve değişen masraflarına bağlı olarak, işletme büyüklükleriyle artan bir seyir göstermektedir (fasulye ve soğan hariç). Bununla birlikte 1. ve 2. grupta sulu buğday, 3. grupta şeker pancarı ve işletmeler ortalamasında da yine şeker pancarı en fazla brüt marj sağlayan tarla ürünleridir (Çizelge 72).

5.1.5.1.1.3. Sebze ler Brüt Üretim Değeri, Değışen Masrafı ve Brüt Marj'ı

İşletmelerde sebze bahçesinde yetiştirilen sebzelerin brüt üretim değeri çizelge 74'de verilmiştir. Çizelgeden de görülebileceğ i gibi I. grupta lahana, II. ve III. gruplar ile iş letmeler ortalamasında da domatesin en yüksek brüt üretim değeri ulaştığı tespit edilmiştir. Tüm iş letme gruplarında sebzeler brüt üretim değeri, iş letme büyüklüğüyle bir artış göstermektedir.

Çizelge 74: İncelenen İş letmelerde Sebze Bahçesinde Yetiştirilen Sebzelerin Brüt Üretim Değeri (Ortalama Milyon TL)

	İŞ LETME GRUPLARI			
	I.GRUP (29)	II.GRUP (20)	III.GRUP (39)	İş l.Ort.(88)
Domates	6.43	49.50	53.65	37.15
Biber	4.84	15.82	12.79	10.86
Lahana	53.38	--	--	17.59
Hıyar	--	2.00	4.31	2.36
Patlıcan	--	2.50	5.00	2.78
Sebzeler Brüt Üretim Değeri Toplamı	64.65	69.82	75.75	70.74

Sebzelerin ekiliş alanı dekarına düş en brüt üretim değeri incelendiğ inde iş letme grupları itibariyle farklılıklar görülmekle beraber dekara en yüksek brüt üretim değeri sağ layan üretim dalının iş letmeler ortalamasında lahana olduğu görülmektedir. Bunu sırasıyla hıyar, domates ve biber izlemektedir (Çizelge 75).

Çizelge 75: İncelenen İş letmelerde Sebze Bahçesinde Yetiştirilen Sebzelerin Ekiliş Alanı Dekarına Düş en Brüt Üretim Değeri (Ortalama Milyon TL/Da)

	İŞ LETME GRUPLARI			
	I.GRUP (29)	II.GRUP (20)	III.GRUP (39)	İş l.Ort.(88)
Domates	16.08	55.62	44.71	42.70
Biber	40.33	63.28	29.07	37.44
Lahana	197.70	--	--	219.89
Hıyar	--	66.67	86.20	78.82
Patlıcan	--	83.33	71.43	69.60

Sebze bahçesinde yetiştirilen sebzelere ait değış en masraflar çizelge 76'da ve ekiliş alanları dekarına düş en değış en masrafları da çizelge 77'de sunulmuştur.

Çizelge 76: İncelenen İşletmelerde Sebze Bahçesinde Yetiştirilen Sebzelerin Değişen Masrafı (Ortalama Milyon TL)

	İŞLETME GRUPLARI			
	I.GRUP (29)	II.GRUP (20)	III.GRUP (39)	İşl.Ort.(88)
Domates	4.23	22.15	24.73	17.39
Biber	3.45	6.00	7.37	5.77
Lahana	22.24	-	--	7.33
Hıyar	--	0.44	1.03	0.55
Patlıcan	--	0.50	1.79	0.91
Sebzeler Değişen Masraf Toplamı	29.92	29.09	34.92	31.95

Çizelge 76'dan da izlenebileceği gibi sebze üretim dalları değişen masrafları ekiliş alanlarına bağlı olarak değişmekte ve işletmeler ortalamasında domatesin en yüksek değeri aldığı görülmektedir.

Çizelge 77: İncelenen İşletmelerde Sebze Bahçesinde Yetiştirilen Sebzelerin Ekiliş Alanı Dekarına Düşen Değişen Masrafı (Ortalama Milyon TL/Da)

	İŞLETME GRUPLARI			
	I.GRUP (29)	II.GRUP (20)	III.GRUP (39)	İşl.Ort.(88)
Domates	10.58	24.89	20.61	19.99
Biber	28.75	24.00	16.75	19.89
Lahana	82.37	--	--	91.61
Hıyar	--	14.67	20.60	18.55
Patlıcan	--	16.67	25.57	22.67

Çizelgeden de görülebileceği gibi, sebze üretim dallarının ekiliş alanları dekarına düşen değişen masrafları incelendiğinde işletmeler ortalamasında en yüksek değeri lahananın aldığı ve bunu sırasıyla patlıcan, domates, biber ve hıyar'ın izlediği tespit edilmiştir.

İncelenen işletmelerde sebzelik arazide yetiştirilen sebzelerin üretim dallarına ilişkin brüt marjlar çizelge 78'de ve ekiliş alanları dekarına düşen brüt marj'lar çizelge 79'da gösterilmiştir.

Çizelge 78: İncelenen İşletmelerde Sebze Bahçesinde Yetiştirilen Sebzelerin Brüt Marjı (Ortalama Milyon TL)

	İŞLETME GRUPLARI			
	I.GRUP (29)	II.GRUP (20)	III.GRUP (39)	İşl.Ort.(88)
Domates	2.20	27.35	28.92	19.76
Biber	1.39	9.82	5.42	5.09
Lahana	31.14	--	--	10.26
Hıyar	--	1.56	3.28	1.81
Patlıcan	--	2.00	3.21	1.88
Sebzeler Toplam Brüt Marjı	34.73	40.73	40.83	38.80

Çizelge 78'den de izlenebileceği gibi, sebze üretim dalları brüt marj'ları ile işletme büyüklükleri arasında belirgin bir ilişki kurulamamaktadır. Bununla birlikte brüt marj yönünden en önemli sebze üretim dalının domates olduğu tespit edilmiştir.

Çizelge 79: İncelenen İşletmelerde Sebze Bahçesinde Yetiştirilen Sebze Ekiliş Alanı Dekarına Düşen Brüt Marjı (Ortalama Milyon TL/Da)

	İŞLETME GRUPLARI			
	I.GRUP (29)	II.GRUP (20)	III.GRUP (39)	İşl.Ort.(88)
Domates	5.50	30.73	24.10	22.71
Biber	11.58	39.28	12.32	17.56
Lahana	115.33	--	--	128.28
Hıyar	--	52.00	65.60	60.27
Patlıcan	--	66.67	45.86	46.93

Sebze üretim dallarının ekiliş alanları dekarına düşen brüt marj'ları incelendiğinde, işletmeler ortalamasında dekara en yüksek brüt marj'ı lahana üretim dalı sağlamaktadır. Bunu sırasıyla hıyar, patlıcan, domates ve biber izlemektedir.

5.1.5.1.1.4. Kavak Üretim Dalı Brüt Üretim Değerleri, Değişen Masrafı ve Brüt Marj'ı

İncelenen işletmelerde kavak üretim dalının brüt üretim değeri ile değişen masrafları ve brüt marj'ı işletme grupları itibariyle çizelge 80'de verilmiştir. Çizelgeden de izlenebileceği gibi kavak üretim dalı brüt üretim değeri, değişen masrafları ve brüt marj'ı genel eğilim olarak işletme büyüklüğüyle arttığı gözlenmektedir. İşletmeler ortalaması dikkate alındığında kavak üretim dalının brüt üretim değeri 398,44 milyon TL, değişen masrafı 5,24 milyon ve brüt marj'ı 393,20 milyon TL olmaktadır.

Çizelge 80: İncelenen İşletmelerde Kavak Üretim Dalının B.Ü:D., Değişen Masrafı, Brüt Marjı (Milyon TL)

	İŞLETME GRUPLARI			
	I.GRUP (29)	II.GRUP (20)	III.GRUP (39)	İşl.Ort.(88)
Brüt Üretim Değeri	155.43	318.25	620.26	398.44
Değişen Masraf	3.28	4.85	6.90	5.24
Brüt Marj	152.15	313.40	613.36	393.20

Kavak üretim dalı brüt üretim değerinin, değişen masraflarının ve brüt marj'ının dikiliş alanı dekarına düşen değerleri çizelge 81'de gösterilmiştir.

Çizelge 81: İncelenen İşletmelerde Kavak Üretim Dalının Dikiliş Alanı Dekarına Düşen B.Ü:D., Değişen Masrafı, Brüt Marjı (Milyon TL/Da)

	İŞLETME GRUPLARI			
	I.GRUP (29)	II.GRUP (20)	III.GRUP (39)	İşl.Ort.(88)
Brüt Üretim Değeri	388.58	475.00	681.60	538.08
Değişen Masraf	8.20	7.24	7.58	7.71
Brüt Marj	380.38	467.76	674.02	530.37

Çizelgeden de izlenebileceği gibi, kavak üretim dalının dikiliş alanı dekarına düşen brüt üretim değeri ve brüt marj'ı işletme büyüklüğüyle artış gösterirken, değişen masrafları farklılıklar göstermektedir. İşletmeler ortalamasında brüt üretim değeri 538,08 milyon TL/da, değişen masrafı 7,71 milyon TL/da, brüt marj'ı da 530,37 milyon TL/da olmaktadır.

5.1.5.1.2. Hayvancılık Üretim Dalı Brüt Üretim Değeri, Değişen Masrafı ve Brüt Marj'ı

İncelenen işletmelerde hayvancılık üretim dalına ait brüt üretim değeri ile değişen masrafları ve brüt marj'ı işletme grupları itibariyle çizelge 82'de verilmiştir. Çizelgeden de izlenebileceği gibi, hayvansal ürünler üretim tutarı ile envanter kıymet artışları toplamından oluşan brüt üretim değeri 3. grup işletmeler hariç işletme büyüklüğüyle artarken, değişen masrafları da işletme büyüklüğüyle artmaktadır. Hayvancılık üretim dalına ait brüt marj'lar I. ve II. grup işletmelerde düşük çıkmasına karşın II. grup işletmelerde bu değer yüksek olmuştur.

Çizelge 82: İncelenen İşletmelerde Hayvancılık Üretim Dalı Brüt Üretim Değeri, Değişen Masrafı ve Brüt Marjı (Milyon TL)

		İŞLETME GRUPLARI			
		I.GRUP (29)	II.GRUP (20)	III.GRUP (39)	İşl.Ort.(88)
SÜT	İnek	529.66	747.88	687.49	649.20
	Koyun	13.79	105.00	15.39	35.23
	Toplam	543.45	852.88	702.88	684.43
Yumurta (Adet)		--	98.75	135.64	82.56
Yapağı		3.45	21.00	1.03	6.37
Bal		13.79	--	12.82	10.23
Gübre		31.14	46.03	47.66	41.85
Üretim Tutarı Toplamı		591.83	1 018.66	900.03	825.43
Envanter Kıymet Artışı		151.72	205.00	288.14	224.29
Brüt Üretim Değeri		743.55	1 223.66	1 188.17	1 049.71
Değişen Masraflar		418.69	577.10	894.15	665.41
Brüt Marj		324.86	646.56	294.02	384.31

Hayvancılık üretim dalına ait brüt üretim değerinin, değişen masrafının ve brüt marjının irat hayvanı BBHB başına düşen değerleri çizelge 83’de sunulmuştur.

Çizelge 83: İncelenen İşletmelerde İrat Hayvanı BBHB’ne Düşen B.Ü:D., Değişen Masrafı, Brüt Marjı (Milyon TL/BBHB)

	İŞLETME GRUPLARI			
	I.GRUP (29)	II.GRUP (20)	III.GRUP (39)	İşl.Ort.(88)
Brüt Üretim Değeri	347.45	433.92	358.96	372.21
Değişen Masraf	195.65	204.65	270.14	235.96
Brüt Marj	151.80	229.27	88.82	136.24

İrat hayvanı BBHB’ne düşen brüt üretim değeri 3. grup işletmeler hariç işletme büyüklüğüyle artarken, işletmeler ortalamasında bu değer 372,21 milyon TL/BBHB olmuştur. Değişen masraflar ise işletme büyüklüğüyle bir artış göstermekte ve işletmeler ortalamasında elde edilen değer 235,96 milyon TL/BBHB olmaktadır. Brüt marj’lar ise 2. grupta yüksek çıkarken, diğer gruplarda düşük çıkmıştır. İşletmeler ortalamasında bu değer 136,24 milyon TL/BBHB olmuştur (Çizelge 83).

5.1.5.2. İşletmelerin Bir Bütün Olarak Yıllık Faaliyet Sonuçları

İncelenen işletmelerde ele alınan üretim dönemine ait yıllık faaliyet sonuçlarının sergilenmesinde, ikinci aşama olarak işletmeler bir bütün halinde düşünülmüş ve Brüt Hasıla, İşletme Masrafları, Gerçek Masraflar, Net Hasıla, Tarımsal Gelir (Net Çiftlik Geliri) ve Toplam Aile Geliri gibi ekonomik göstergeler ortaya konularak yorumlanmıştır.

5.1.5.2.1. Brüt Hasıla (Gayrisafi Hasıla)

Bir muhasebe döneminde üretim dönemi faaliyeti sonunda yaratılan nihai mal ve hizmetlerin değer toplamı (Aras, 1988) olarak tanımlanan brüt hasıla, onu meydana getiren unsurlar ile birlikte işletme grupları itibariyle mutlak ve oransal olarak çizelge 84’de verilmiştir. Ayrıca brüt hasılayı oluşturan unsurlar ek çizelge 1’de verilmiştir.

Çizelge 84: İncelenen İşletmelerde Brüt Hasıla (Milyon TL) ve Oransal Dağılımı (%)

	İŞLETME GRUPLARI			
	I.GRUP (29)	II.GRUP (20)	III.GRUP (39)	İşl.Ort.(88)
	Değeri	Değeri	Değeri	Değeri
Bitkisel Ürünler Satış Tutarı	1 444.98	2 327.02	4 455.03	2 979.44
Hayvansal Ürünler Satış Tutarı	256.55	566.25	382.98	382.97
Ailenin Tükettiği Çiftlik Ürünleri	339.74	551.86	703.52	549.17
İşçilere Verilen Çiftlik Ürünleri	1.29	7.20	38.37	19.07
Hizmet Gelirleri	24.83	917.50	1 080.26	695.46
İkametgah Kira Karşılığı	377.59	402.00	500.38	437.56
Envanter Kıymet Artışları	260.67	1 142.53	1 905.82	1 190.19
Brüt Hasıla	2 705.65	5 914.36	9 066.36	6 253.85
	%			
Bitkisel Ürünler Satış Tutarı	53.40	39.35	49.14	47.64
Hayvansal Ürünler Satış Tutarı	9.48	9.57	4.22	6.13
Ailenin Tükettiği Çiftlik Ürünleri	12.56	9.33	7.76	8.78
İşçilere Verilen Çiftlik Ürünleri	0.05	0.12	0.42	0.30
Hizmet Gelirleri	0.92	15.51	11.92	11.12
İkametgah Kira Karşılığı	13.96	6.80	5.52	7.00
Envanter Kıymet Artışları	9.63	19.32	21.02	19.03
Brüt Hasıla	100.00	100.00	100.00	100.00

İşletmelerde brüt hasıla çizelge 84'den de izlenebileceği gibi işletme büyüklüğü ile paralel olarak artan bir seyir göstermektedir. Bunun yanı sıra brüt hasılayı oluşturan unsurlar bakımından durum incelendiğinde, brüt hasılanın büyük bir kısmının bitkisel ürünler satış tutarından oluştuğu dikkat çekmektedir. Nitekim işletmelerde bitkisel ürünler satış tutarının %39,35 ile %53,40 arasında değiştiği ve işletmeler ortalamasında bu değer %47,64 olduğu gözlenmektedir. Bu sonucu ortaya çıkaran en önemli bitkisel üretim dalı ise kayısıdır. Kayısının brüt hasılayı oluşturan unsurlar içerisinde ki payı %32,29 ile %50,39 arasında değişmekte ve işletmeler ortalamasında bu oran %35,03 olmaktadır (Ek çizelge 1).

Yörede edinilen bilgilere göre, 2001 yılı kayısı fiyatları dikkate alındığında, geçmiş yıllara ve özellikle 2002 yılı fiyatlarına göre çok düşük düzeylerde kaldığı görülmüş ve bu durum brüt hasılanın düşük çıkmasına neden olmuştur (2001 yılı kayısı fiyatları 0,5-0,7 USD arasında değişmekte iken, 2002 yılında bu fiyat 2-2.5 USD arasında değişmektedir).

Brüt hasılayı oluşturan 2. önemli gelir unsuru 1. grup işletmeler hariç envanter kıymet artışlarıdır. Envanter değer artışının işletmeler ortalamasındaki oranı %19,03'tür. Brüt hasılayı oluşturan 3. önemli gelir unsuru hizmet gelirleridir. Hizmet gelirleri III. grup işletmeler hariç işletme büyüklüğüyle hem mutlak ve hem de oransal olarak artış göstermektedir.

Brüt hasılayı oluşturan unsurlardan ailenin tükettiği çiftlik ürünleri işletme büyüklüğüyle azalan bir seyir izlemekte ve bu oran işletmeler ortalamasında %8,78 olmaktadır.

İkametgah kira karşılığı da brüt hasılayı meydana getiren önemli unsurlardandır. İkametgah kira karşılığı mutlak olarak işletme büyüklüğüyle artmasına karşın, oransal olarak işletme büyüklüğüyle azalmaktadır.

Brüt hasılayı oluşturan unsurlardan hayvansal ürünler satış tutarı ise 3. grup işletmeler hariç hem mutlak olarak ve hem de oransal olarak işletme büyüklüğüyle artış göstermektedir.

Brüt hasılayı oluşturan unsurlardan işçilere verilen çiftlik ürünlerinin değeri ise hem mutlak ve hem de oransal olarak işletme büyüklüğüyle artış seyri göstermektedir.

İncelenen işletmelerde işletme grupları itibariyle karşılaştırma yapabilmek amacıyla brüt hasılayı oluşturan gelir unsurlarının işletme arazisi dekarına düşen değerleri hesaplanmış ve çizelge 85'de verilmiştir.

Çizelge 85: İncelenen İşletmelerde Brüt Hasılayı Oluşturan Unsurların İşletme Arazisi Dekarına Düşen Değerleri (Milyon TL/Da)

	İŞLETME GRUPLARI			
	I.GRUP (29)	II.GRUP (20)	III.GRUP (39)	İşl.Ort.(88)
	Değeri	Değeri	Değeri	Değeri
Bitkisel Ürünler Satış Tutarı	120.72	76.42	56.24	64.81
Hayvansal Ürünler Satış Tutarı	21.43	18.60	4.83	8.33
Ailenin Tükettiği Çiftlik Ürünleri	28.38	18.12	8.88	11.94
İşçilere Verilen Çiftlik Ürünleri	0.11	0.24	0.48	0.41
Hizmet Gelirleri	2.07	30.13	13.64	15.13
İkametgah Kira Karşılığı	31.54	13.20	6.32	9.52
Envanter Kıymet Artışları	21.78	37.52	24.06	25.89
Brüt Hasıla	226.04	194.23	114.45	136.04

Çizelgeden de görülebileceği gibi, işletme arazisi dekarına düşen brüt hasıla miktarları, işletme büyüklüğüyle azalmaktadır. Brüt hasılayı oluşturan unsurlardan bitkisel ürünler satış tutarı, hayvansal ürünler satış tutarı, ailenin tükettiği çiftlik ürünleri, ikametgah kira karşılığı işletme büyüklüğüyle bir azalış seyri gösterirken, işçilere verilen çiftlik ürünlerinin değeri işletme büyüklüğüyle artmakta, hizmet gelirleri ve envanter kıymet artışları gruplar itibariyle farklılıklar göstermektedir.

Brüt hasılanın çeşitli ölçülere göre karşılaştırılması amacıyla çizelge 86 düzenlenmiştir.

Çizelge 86: İncelenen İşletmelerde Brüt Hasılanın Farklı Birimlere Düşen Miktarları (Milyon TL) ve Aktif Sermayeye Oranı (%)

		İŞLETME GRUPLARI			
		I.GRUP (29)	II.GRUP (20)	III.GRUP (39)	İşl.Ort.(88)
Dekara Brüt Hasıla	İşletme Arazisi	226.04	194.23	114.45	136.04
	Kayısılık Arazi	277.22	320.56	298.92	299.95
	Toplam Meyve Arazisi	276.65	311.61	290.50	292.65
	Sebzelik Arazi	3 424.87	4 928.63	5 151.34	4 773.93
	Tarla Arazisi	2 705.65	616.08	199.96	276.72
Her 100 TL'lik İşletme Masrafına Düşen		100.52	129.84	127.11	123.02
İşletmede Kullanılan ElG'ne Düşen		7.93	13.99	15.98	13.60
Aktif Sermayeye Oranı (%)		4.66	4.95	3.57	3.94

Dekara brüt hasıla incelendiğinde, işletme arazisi ve tarla arazisi dekarına brüt hasıla işletme büyüklüğüyle azalmakta, sebzelik arazi dekarına brüt hasıla ise işletme büyüklüğüyle artmaktadır. Kayısılık ve diğer meyvelik arazilerin dekarına brüt hasılası ise III. grup işletmeler hariç işletme büyüklüğüyle artış göstermektedir.

İşletmelerde her 100 TL'lik işletme masrafına karşılık elde edilen brüt hasıla incelendiğinde, bu değer işletme büyüklüğüyle artmakta ve I. grupta 0,52 milyon TL, II. grupta 29,84 milyon TL, III. grupta 27,11 milyon TL ve işletmeler ortalamasında 23,02 milyon TL brüt hasıla elde etmektedirler (Çizelge 86).

İşletmelerde kullanılan aile ve yabancı işgücü olarak erkek iş gücüne düşen brüt hasıla değeri de işletme büyüklüğüyle artmaktadır (Çizelge 86).

Brüt hasılanın aktif sermayeye oranı ise I. grup işletmeler de %4,66, II. grup işletmeler de %4,95, III. grup işletmeler de %3,57 ve işletmeler ortalamasında %3,94 olmaktadır (Çizelge 86).

5.1.5.2.2. İşletme Masrafları

İşletme masrafları; işçilik (aile işgücü + yabancı işgücü) masrafları, materyal masrafları, pazarlama masrafları, diğer cari masraflar, köy harcamalarına katılım masrafları (salma-koruma), amortismanlar ve envanter kıymet azalışlarından oluşmaktadır.

İncelenen işletmelerde işletme masrafları mutlak ve oransal olarak çizelge 87’de gösterilmiştir. İşletme masraflarını oluşturan unsurların detayları ek çizelge 2’de ayrıntılı olarak verilmiştir.

Çizelge 87: İncelenen İşletmelerde İşletme Masrafları (Milyon TL) ve Oransal Dağılımı (%)

	İŞLETME GRUPLARI			
	I.GRUP (29)	II.GRUP (20)	III.GRUP (39)	İşl.Ort.(88)
	Değeri	Değeri	Değeri	Değeri
İşçilik Masrafları	930.00	1 940.35	2 712.50	1 949.60
Materyal Masrafları	673.42	1 067.85	1 976.77	1 340.68
Pazarlama Masrafları	64.66	121.15	117.69	101.00
Diğer Cari Masraflar	342.93	527.25	739.15	560.42
Köy Harcamalarına Katılım Giderleri (Salma-Koruma Masrafı)	3.70	9.55	32.39	17.74
Amortismanlar	449.22	716.31	1 150.20	820.58
Envanter Kıymet Azalışları	227.80	172.48	404.20	293.40
Toplam İşletme Masrafları	2 691.73	4 554.94	7 132.90	5 083.43
	%			
İşçilik Masrafları	34.55	42.60	38.03	38.35
Materyal Masrafları	25.02	23.44	27.71	26.38
Pazarlama Masrafları	2.40	2.66	1.65	1.99
Diğer Cari Masraflar	12.74	11.57	10.36	11.02
Köy Harcamalarına Katılım Giderleri (Salma-Koruma Masrafı)	0.14	0.21	0.45	0.35
Amortismanlar	16.69	15.73	16.13	16.14
Envanter Kıymet Azalışları	8.46	3.79	5.67	5.77
Toplam İşletme Masrafları	100.00	100.00	100.00	100.00

Çizelgeden de görülebileceği gibi, işletme masrafları işletme büyüklüğüyle paralel olarak bir artış göstermektedir.

İşletme masraflarını oluşturan unsurlar ele alındığında işçilik masrafları tüm işletme gruplarında ilk sırayı almaktadır. İşçilik masraflarının toplam işletme masrafları arasındaki payı %34,55 ile %42,60 arasında değişirken, işletmeler ortalamasındaki payı %38,35 olarak tespit edilmiştir (Çizelge 87). İşçilik masrafları içerisinde de aile işgücü ücret karşılığı bütün

işletme gruplarında ilk sırayı almaktadır. Aile işgücü ücret karşılığı işletme büyüklüğüyle bir artış seyri göstermektedir (Ek çizelge 2).

İşletme masrafları içerisinde ikinci sırayı materyal masrafları oluşturmaktadır. Materyal masrafları işletme büyüklüğüne bağlı olarak, 2. grup işletmeler hariç artış eğilimindedir. Toplam işletme masrafları içerisinde materyal masraflarının payı %23,44 ile %27,71 arasında değişmekte, bu oran işletmeler ortalamasında %26,38 olmaktadır (Çizelge 87). Materyal masrafları içerisinde ise en yüksek değere ve orana yem masrafları sahiptir. Yem masrafları 1. grup işletmelerde en yüksek orandadır (Ek çizelge 2).

İşletme masraflarının diğer önemli bir unsuru amortismanlardır. Amortisman oranları ile işletme büyüklüğü arasında belirgin bir ilişki görülmemesine karşın, I. grup işletmelerde en yüksek, II. grup işletmelerde en düşük bulunmuştur. Toplam işletme masrafları içerisinde amortismanların payı %15,73 ile %16,69 arasında değişmekte ve işletmeler ortalamasında %16,14 olmaktadır (Çizelge 87).

İşletme masrafları içerisinde dördüncü sırada bulunan diğer cari masrafların toplam işletme masrafları içerisindeki payı %10,236 ile %12,74 arasında değişmekte ve işletmeler ortalamasında %11,02 olmaktadır. Diğer cari masraflar işletme büyüklüğüyle azalış göstermektedir (Çizelge 87).

İşletmelerde envanter kıymet eksilişleri ile işletme büyüklüğü arasında bir azalış görülmektedir (3. grup işletmeler hariç). İşletmeler ortalamasında envanter kıymet azalışlarının payı %5,77'dir (çizelge 87).

İşletme masrafları içerisinde yer alan pazarlama masraflarının, toplam işletme masrafları içerisindeki payı %1,65 ile %2,40 arasında değişmekte ve işletmeler ortalamasında bu oran %1,99 olmaktadır (Çizelge 87).

İşletme masraflarının son unsuru olan köy harcamalarına katılım giderleri (salma-koruma), toplam işletme masrafları içerisinde oldukça düşük bir paya sahiptir. Köy harcamalarına katılım giderleri işletmeler ortalamasında %0,35'lik bir orana tekabül etmektedir (Çizelge 87).

İncelenen işletmelerde işletme masraflarını oluşturan unsurların işletme arazisi dekarına düşen değerleri çizelge 88'de verilmiştir. Çizelgeden de görülebileceği gibi toplam

İşletme masraflarının işletme arazisi dekarına düşen değerleri işletme büyüklüğüne bağlı olarak bir azalış seyri göstermektedir.

Çizelge 88: İncelenen İşletmelerde İşletme Masraflarını Oluşturan Unsurların İşletme Arazisi Dekarına Düşen Değerleri (Milyon TL/Da)

	İŞLETME GRUPLARI			
	I.GRUP (29)	II.GRUP (20)	III.GRUP (39)	İşl.Ort.(88)
	Değeri	Değeri	Değeri	Değeri
İşçilik Masrafları	77.69	63.72	34.24	42.41
Materyal Masrafları	56.26	35.07	24.95	29.16
Pazarlama Masrafları	5.40	3.98	1.49	2.20
Diğer Cari Masraflar	28.65	17.31	9.33	12.19
Köy Harcamalarına Katılım Giderleri (Salma-Koruma Masrafı)	0.31	0.31	0.41	0.39
Amortismanlar	37.53	23.52	14.52	17.85
Envanter Kıymet Eksilişleri	19.03	5.66	5.10	6.38
Toplam İşletme Masrafları	224.87	149.59	90.04	110.58

İşletme masraflarını oluşturan unsurların (köy harcamalarına katılım giderleri hariç) tamamının işletme arazisi dekarına düşen değerleri işletme büyüklüğüyle azalmaktadır (Çizelge 88).

Toplam işletme masraflarının farklı birimlere düşen miktarları da ayrı ayrı hesaplanarak çizelge 89'da verilmiştir.

Çizelge 89: İncelenen İşletmelerde İşletme Masraflarının Farklı Birimlere Düşen Miktarları (Milyon TL) ve Aktif Sermayeye Oranı (%)

		İŞLETME GRUPLARI			
		I.GRUP (29)	II.GRUP (20)	III.GRUP (39)	İşl.Ort.(88)
Dekara İşletme Masrafları	İşletme Arazisi	224.87	149.59	90.04	110.58
	Kayısılık Arazi	275.79	246.88	235.18	243.81
	Toplam Meyve Arazisi	275.23	239.99	228.55	237.88
	Sebzelik Arazi	3 407.25	3 795.78	4 052.78	3 880.48
	Tarla Arazisi	2 691.73	474.47	157.32	224.93
İşletmede Kullanılan EİG'ne Düşen		7.89	10.79	12.58	11.06
Aktif Sermayeye Oranı (%)		4.64	3.82	2.81	3.20

Çizelgeden de izlenebileceği gibi, dekara işletme masrafları dikkate alındığında işletme arazisi, kayısılık arazi, toplam meyve arazisi ve tarla arazisi dekarına düşen işletme masrafları işletme büyüklüğüne bağlı olarak bir azalış seyri gösterirken, sebzelik arazi dekarına düşen işletme masrafları işletme büyüklüğüyle artış göstermektedir.

Diğer yandan işletmede kullanılan erkek işgücüne düşen işletme masrafları işletme büyüklüğüyle bir artış seyri göstermektedir.

İşletme masraflarının aktif sermayeye oranı ise %2,81 ile %4,64 arasında değişirken, işletmeler ortalamasında bu oran %3,20 olmaktadır (Çizelge 89).

5.1.5.2.3. Gerçek Masraflar

İşletmelerde Tarımsal Geliri (Net Çiftlik Geliri) hesaplayabilmek amacıyla gerçek masraflar tespit edilmiş ve çizelge 90'da sunulmuştur. Gerçek masraflar, işletme masraflarından aile işgücü ücret karşılığı çıkarılmak ve bulunan değere arazi kirası ile ortakçı payı ve ödenen borç faizleri eklenmek suretiyle hesaplanmıştır.

Çizelge 90: İncelenen İşletmelerde Gerçek Masraflar (Milyon TL ve % Olarak)

	İŞLETME GRUPLARI			
	I.GRUP (29)	II.GRUP (20)	III.GRUP (39)	İşl.Ort.(88)
MİLYON TL				
İşletme Masrafları Toplamı (A)	2 691.73	4 554.94	7 132.90	5 083.43
Aile İşgücü Ücret Karşılığı (B)	736.90	1 581.25	1 862.31	1 427.56
Arazi Kirası ve Ortakçı Payı (C)	21.55	157.25	932.44	456.08
Ödenen Borç Faizleri (D)	21.98	91.87	87.29	66.81
Gerçek Masraflar (A-B)+(C+D)	1 998.36	3 222.81	6 290.32	4 178.76
%				
İşletme Masrafları Toplamı (1)	97.82	92.27	83.79	87.49
Arazi Kirası ve Ortakçı Payı	1.08	4.88	14.82	10.91
Ödenen Borç Faizleri	1.10	2.85	1.39	1.60
Gerçek Masraflar	100.00	100.00	100.00	100.00

(1) Aile işgücü ücret karşılığı çıkarıldıktan sonra kalan işletme masrafları oranını ifade eder

Çizelgeden de görülebileceği gibi gerçek masrafların çok büyük bir kısmını aile işgücü ücret karşılığında arındırılmış işletme masrafları oluşturmaktadır. Gerçek masraflar işletme büyüklüğüne bağlı olarak bir artış göstermektedir.

İncelenen işletmelerde bazı sonuçları daha kolay tartışabilmek amacıyla gerçek masrafların farklı birimlere düşen miktarları da hesaplanmış ve çizelge 91'de sunulmuştur.

Çizelge 91: İncelenen İşletmelerde Gerçek Masrafların Farklı Birimlere Düşen Miktarları (Milyon TL) ve Aktif Sermayeye Oranı (%)

		İŞLETME GRUPLARI			
		I.GRUP (29)	II.GRUP (20)	III.GRUP (39)	İşl.Ort.(88)
Dekara Gerçek Masraflar	İşletme Arazisi	166.95	105.84	79.40	90.90
	Kayıslık Arazi	204.75	174.68	207.40	200.42
	Toplam Meyve Arazisi	204.33	170.07	201.55	195.54
	Sebzelik Arazi	2 529.57	2 685.68	3 574.05	3 189.90
	Tarla Arazisi	1 998.36	335.71	138.74	184.90
İşletmede Kullanılan EİG'ne Düşen		5.86	7.63	11.09	9.09
Aktif Sermayeye Oranı (%)		3.44	2.70	2.48	2.63

Dekara gerçek masraflar incelendiğinde, işletme arazisi ve tarla arazisi dekarına düşen gerçek masraflar işletme büyüklüğüyle azalırken, sebzelik arazi dekarına düşen gerçek masraflar işletme büyüklüğüne bağlı olarak artmaktadır. Kayıslık ve toplam meyve arazisi dekarına düşen gerçek masraflar ile işletme büyüklüğü arasında belirgin bir ilişki kurulamamıştır. Ancak kayıslık arazide III. grup, toplam meyve arazisinde ise I. grup işletmeler dekara en yüksek gerçek masraf değerlerine sahiptirler.

İşletme kullanılan erkek işgücüne düşen gerçek masraflar işletme büyüklüğüne bağlı olarak bir artış seyri gösterirken, gerçek masrafların aktif sermayeye oranı işletme büyüklüğüyle bir azalış göstermekte ve %2,48 ile %3,44 arasında değişmekte. İşletmeler ortalamasında %2,63 olmaktadır (Çizelge 91).

5.1.5.2.4. Net Hasıla

Net hasıla, brüt hasıla ile işletme masrafları farkını ifade etmektedir. Borçsuz ve kirasız bir işletmenin işe yatırılmış bulunan toplam aktifine karşılık elde edilen faiz geliri, müteşebbis payı ve kardan oluşmaktadır. Net hasıla, işletme analizlerinde, elde edilen başarı bakımından işletmelerin karşılaştırılmasında kullanılan güvenilir bir başarı ölçütüdür (Araş, 1988).

İncelenen işletmelerde elde edilen net hasıla ve net hasılanın farklı birimlere düşen miktarları çizelge 92'de verilmiştir.

Çizelge 92: İncelenen İşletmelerde Net Hasıla ve Net Hasılanın Farklı Birimlere Düşen Miktarları (Milyon TL) ve Aktif Sermayeye Oranı (%)

		İŞLETME GRUPLARI			
		I.GRUP (29)	II.GRUP (20)	III.GRUP (39)	İşl.Ort.(88)
Brüt Hasıla (A)		2 705.65	5 914.36	9 066.36	6 253.85
İşletme Masrafları (B)		2 691.73	4 554.94	7 132.90	5 083.43
Net Hasıla (A-B)		13.92	1 359.42	1 933.46	1 170.42
Dekara	İşletme Arazisi	1.16	44.64	24.41	25.46
Net	Kayıslık Arazi	1.43	73.68	63.75	56.14
Hasıla	Toplam Meyve Arazisi	1.42	71.62	61.95	54.77
	Sebzelik Arazi	17.62	1 132.85	1 098.56	893.45
	Tarla Arazisi	13.92	141.61	42.64	51.79
İşletmede Kullanılan EİG'ne Düşen		0.04	3.22	2.94	2.55
Aktif Sermayeye Oranı (%)		0.02	1.14	0.76	0.74
100 TL'lik Brüt Hasılaya Düşen		0.51	22.99	21.33	18.72
100 TL'lik İşletme Masrafına Düşen		0.52	29.84	27.11	23.02

Çizelgeden de izlenebileceği gibi, net hasıla işletme büyüklüğüne bağlı olarak bir artış seyri izlemektedir. Ancak 3. grup işletmelerde oldukça düşük değerde kalmaktadır. Net hasıla aslında işletmelerin aktiflerine karşılık elde ettikleri bir gelir niteliğindedir. Bu gelirin en azından aktifin normal faiz karşılığına denk gelmesi istenilen bir durumdur. Ancak incelenen işletmelerde elde edilen net hasıla, aktifin normal faiz karşılığının bile çok altında kalmaktadır. I., II. ve III. grup işletmelerde elde edilen net hasıllar (13,92 milyon TL, 1359,42 milyon TL ve 1933,46 milyon TL), aktif sermayenin normal faiz karşılığının (2901,16 milyon TL, 5968,21 milyon TL ve 12691,87 milyon TL) çok gerisinde kalmıştır.

Çizelge 92 incelendiğinde, net hasıla farklı birimlere düşen miktarları ve aktif sermayeye oranı görülebilecektir. Dekara net hasıla bütün arazi neveleri itibariyle 3. grup işletmeler hariç bir artış eğilimindedir. 100 TL'lik brüt hasılayı ve 100 TL'lik işletme masrafına karşılık da aynı ifadeler kullanılabilir. Net hasılanın aktif sermayeye oranı ise %0,02 ile %1,14 arasında değişmekte olup, işletmeler ortalamasında bu oran %0,74 olmaktadır.

Sonuç olarak işletmelerin başarılarını ölçmede kullanılan önemli kriterlerden olan net hasılaya bakılarak, işletmelerin tarımsal faaliyetlerinin istenilen düzeyde olmadığı ifade edilebilir.

5.1.5.2.5. Net Çiftlik Geliri (Tarımsal Gelir)

Ekonomik bir ünite olan tarım işletmelerinde, gösterilen tüm çabalar üretim dönemi sonunda en yüksek gelir elde etme amacına yöneliktir. İşletmecinin, işletmesine tahsis etmiş olduğu öz sermayesinin faizi ile kendisinin ve aile bireylerinin işletmede çalışmaları karşılığında elde ettikleri ücretleri toplamı şeklinde tanımlanan tarımsal gelir, bu amaca ne ölçüde ulaşılabilirliğini belirlemeye yarayan en önemli göstergelerden birisidir (Esengün, 1990).

Tarımsal gelir; brüt hasıladan gerçek masrafların çıkarılmasıyla elde edilmektedir (Aras, 1988).

İncelenen işletmelerde tarımsal gelir ve tarımsal gelirin farklı birimlere düşen miktarları, işletme büyüklük grupları itibarıyla çizelge 93'de verilmiştir.

Çizelge 93: İncelenen İşletmelerde Tarımsal Gelir ve Tarımsal Gelirin Farklı Birimlere Düşen Miktarları (Milyon TL)

	İŞLETME GRUPLARI			
	I.GRUP (29)	II.GRUP (20)	III.GRUP (39)	İşl.Ort.(88)
Brüt Hasıla (A)	2 705.65	5 914.36	9 066.36	6 253.85
Gerçek Masraflar (B)	1 998.36	3 222.81	6 290.32	4 178.76
Tarımsal Gelir (A-B)	707.29	2 691.55	2 776.04	2 075.09
Kayıp Arazisi Dekarına Düşen Tarımsal Gelir	72.47	145.88	91.53	99.52
İşletme Arazisi Dekarına Düşen Tarımsal Gelir	59.09	88.39	35.04	45.14
İşletmede Çalışan Aile ElİGB'ne Düşen Tarımsal Gelir	145.83	603.49	608.78	448.18
Tarımsal Gelirin Özsermaye'ye Oranı (%)	1.27	2.35	1.19	1.40
Tarımsal Gelirin Aktife Oranı (%)	1.22	2.25	1.09	1.31

Çizelgeden de görülebileceği gibi, işletme başına düşen tarımsal gelir, işletme büyüklüğüyle artış göstermektedir. Bununla birlikte 2. grup işletmelerin işletme arazisi dekarına ve kayıslık arazi dekarına düşen tarımsal gelirlerinin daha yüksek olduğu görülmektedir.

İşletmede çalışan aile erkek işgücü birimine düşen tarımsal gelir ise işletme büyüklüğüyle bir artış göstermektedir ve işletmeler ortalamasına 448,18 milyon TL'lik tarımsal gelir ettikleri görülmektedir (Çizelge 93).

Tarımsal gelirin öz sermayeye oranı ise %1,19 ile %2,35 arasında değişmekte ve işletmeler ortalamasında bu oran %1,40 olmaktadır. II. grup işletmeler %2,35'lik oran ile en yüksek değere ulaşmışlardır. Yine tarımsal gelirin aktife oranı ise %1,09 ile %2,25 arasında değişmekte olup, işletme ortalamasında %1,31 olmaktadır. Bu kritere göre de II. grup işletmeler en yüksek oranı elde etmişlerdir (Çizelge 93).

Sonuç olarak II. grup işletmelerin diğer işletmelere göre daha rantabl oldukları görülmektedir.

Çizelge 94'de tarımsal gelirin yeterlilik durumu sunulmuştur.

Çizelge 94: İncelenen İşletmelerde Tarımsal Gelirin Yeterlilik Durumu (Milyon TL)

	İŞLETME GRUPLARI			
	I.GRUP (29)	II.GRUP (20)	III.GRUP (39)	İşl.Ort.(88)
Aile İşgücü Ücret Karşılığı	736.90	1 581.25	1 862.31	1 427.56
Özsermaye'nin Reel Faiz Karşılığı (*)	2 788.59	5 720.82	11 670.84	7 391.46
Toplam	3 525.49	7 302.07	13 533.15	8 819.02
Tarımsal Gelir	707.29	2 691.55	2 776.04	2 075.09
FARK	2 818.20	4 610.52	10 757.11	6 743.93

(*) Reel Faiz % 5 Alınmıştır.

Tarım işletmelerinde üretim dönemi sonunda elde edilen tarımsal gelirin en azından işletmeci ve ailesinin işçilik karşılığı ile işletmeye yatırılan öz sermayenin normal faiz karşılığı toplamını karşılaması istenen durumdur. Hatta sağlanan tarımsal gelirin yeni yatırımlara imkan verebilmesi bakımından öz sermaye faiz karşılığı ile çalışan aile fertleri için hesaplanan ücret toplamından daha fazla olması gerekmektedir. Konuya bu açıdan bakıldığında ya da elde edilen tarımsal gelirin yeterlilik durumu incelendiğinde I. grup işletmelerde elde edilen tarımsal gelirin işletmeci ve ailesinin ücret karşılığını dahi karşılayacak düzeyde olmadığı görülmektedir. Ancak II. ve III. grup işletmelerde tarımsal gelir, işletmeci ve ailesinin ücret tutarını karşılamakta ve öz sermayesine karşılık olarak da az bir miktarda da olsa bir gelir elde etmektedir (Çizelge 94).

Sonuç olarak incelenen işletmelerde elde edilen tarımsal gelir düzeyinin çok küçük olduğu ve işletmelerin tarımsal faaliyetleri için yeterli olmadığı ifade edilebilir.

İncelenen işletmelerde elde edilen tarımsal gelir miktarları gerçek (reel) tarımsal gelirlerini ortaya koymaktadır. Tarımsal gelir işletmelerin başarılarını belirlemekle beraber, pratikte işletmeciler açısından diğer önemli bir husus da tarımsal gelirin ne kadarının aile ihtiyaçları için harcanabileceğidir. Gerçek tarımsal gelir içerisinde yer alan envanter kıymet artışları bir anlamda işletmelerin malları ile ilgili tarımsal gelirini ifade etmektedir. Bu nedenle işletmecilerin harcayabilecekleri tarımsal gelirleri, envanter kıymet artışlarından arındırılmış tarımsal gelirlerdir.

İncelenen işletmelerde harcanabilir tarımsal gelir ve işletme arazisi dekarına düşen değeri çizelge 95’de verilmiştir. Çizelgeden de izlenebileceği gibi, II. grup işletmelerde harcanabilir tarımsal gelir en yüksektir. Ancak bütün işletme grupları itibariyle harcanabilir tarımsal gelir miktarının çok küçük olduğu ve bu değerlerin işletmecinin ihtiyaçlarının ne kadarını sağlayabileceği düşündürücüdür.

İşletme arazisi dekarına düşen harcanabilir tarımsal gelir ise II. grup işletmelerde en yüksek değere ulaşmaktadır.

Çizelge 95: İncelenen İşletmelerde Harcanabilir Tarımsal Gelir (Milyon TL ve % Olarak) ve İşletme Arazisi Dekarına Düşen Harcanabilir Tarımsal Gelir (Milyon TL/Da)

	İŞLETME GRUPLARI			
	I.GRUP (29)	II.GRUP (20)	III.GRUP (39)	İşl.Ort.(88)
	Değeri %	Değeri %	Değeri %	Değeri %
Reel Tarımsal Gelir (A)	707.29	2 691.55	2 776.04	2 075.09
	100.00	100.00	100.00	100.00
Envanter Kıymet Artışları (B)	260.67	1 142.53	1 905.82	1 190.19
	36.85	42.45	68.65	57.36
Harcanabilir Tarımsal Gelir (A-B)	446.62	1 549.02	870.22	884.90
	63.15	57.55	31.35	42.64
İşletme Arazisi Dekarına Düşen Harcanabilir Tarımsal Gelir (Milyon TL/Da)	37.31	50.87	10.98	19.25

5.1.5.2.6. Toplam Aile Geliri

Toplam aile geliri, işletmelerin tarımsal gelirleri ile tarım sektörü dışından elde ettikleri gelirlerin toplanmasıyla bulunmuştur. Tarım sektörü dışı gelir; aile işgücünün tarım sektörü dışında çalışmasından elde edilen gelirler, kiraya verilen arazi karşılığı sağlanan gelir ve diğer servet gelirleri (kira geliri, emekli maaşı vb) toplamından oluşmaktadır.

Toplam aile geliri, işletmeci ve ailesinin geçimi, işletme masraflarının karşılanması, tasarruf ve yatırımlar için işletmecinin eline geçen para miktarını ifade etmektedir.

İncelenen işletmelerde toplam aile geliri ve bu geliri oluşturan unsurlar çizelge 96’da sunulmuştur. Çizelgeden de görülebileceği gibi toplam aile geliri işletme büyüklüğüne bağlı olarak artmaktadır.

Çizelge 96: İncelenen İşletmelerde Toplam Aile Geliri (Milyon TL ve %) ve Kişi Başına Düşen Aile Geliri (Milyon TL)

		İŞLETME GRUPLARI			
		I.GRUP (29)	II.GRUP (20)	III.GRUP (39)	İşl.Ort.(88)
		Milyon TL			
TARIMSAL GELİR (A)		707.29	2 691.55	2 776.04	2 075.09
TARIM DIŞI GELİR	Tarım Sektörü Dışında Çalışan Aile İşgücü Geliri	1 520.55	1 114.00	1 041.54	1 215.98
	Kiraya Verilen Arazi Geliri	--	--	114.75	50.86
	Diğer Servet Gelirleri	853.10	1 138.80	1 714.46	1 299.77
	Toplam (B)	2 373.65	2 253.30	2 870.75	2 566.61
TOPLAM AİLE GELİRİ (A+B)		3 080.94	4 944.85	5 646.79	4 641.70
Kişi Başına Düşen Aile Geliri		464.70	804.04	899.17	729.83
		%			
TARIMSAL GELİR		22.96	54.43	49.16	44.71
TARIM DIŞI GELİR	Tarım Sektörü Dışında Çalışan Aile İşgücü Geliri	49.35	22.54	18.44	26.20
	Kiraya Verilen Arazi Geliri	--	--	2.03	1.20
	Diğer Servet Gelirleri	27.69	23.03	30.37	27.89
	Toplam	77.04	45.57	50.84	55.29
TOPLAM AİLE GELİRİ		100.00	100.00	100.00	100.00

İşletmeler ortalaması dikkate alındığında toplam aile gelirin %55,29'unu tarım dışı gelir, %44,71'ini tarımsal gelirin oluşturduğu görülmektedir. Bu da tarım işletmelerinin tarımsal faaliyetlere yeterli önemi vermediklerini ve tarımsal ürün fiyatlarının düşük oranlarda olması, tarımsal girdi fiyatlarının ise devamlı artış göstermesinden kaynaklandığı söylenebilir.

Kişi başına düşen aile geliri işletme büyüklüğüyle artış göstermektedir. Ancak 1999 yılı verilerine göre Malatya ilinde kişi başına düşen milli gelir 1972 USD (Anonim, 1999a) iken, incelenen işletmelerde kişi başına düşen milli gelir oranı bu değer çok altında kalmaktadır.

6. İNCELENEN İŞLETMELERDE KAYISI ÜRETİCİLERİNİN KARŞILAŞTIKLARI ÜRETİM VE PAZARLAMA SORUNLARI

6.1. Üretim Sorunları

6.1.1. Teknik Sorunlar

6.1.1.1. Toprak Yapısı

Toprak meyve ağaçlarının sadece büyüme ve verimliliğine değil aynı zamanda meyve kalitesi üzerine de önemli etki yapmaktadır. Taban ve nemli topraklarda yetiştirilen kayısı ağaçlarının sulu, iri ve kuru miktarı düşük olduğundan bunlar sofralık olarak değerlendirilmeye uygundur. Buna karşılık kıraç topraklarda yetiştirilen kayısı ağaçlarının meyveleri ufak olup, yüksek kuru madde ve düşük su içeriğine sahip olduklarından bu gibi meyveler daha ziyade kurutmalık olarak değerlendirilir (Asma, 2000).

Meyve ağaçları uzun ömürlü bitkiler olduğundan dikildikleri toprakta senelerce kalmaktadır. Bu nedenlerden dolayı meyve yetiştirilen toprakların verim durumunun iyi olması gerekir (Soylu, 1985).

Buna göre, incelenen işletmelerde kayısı yetiştirilen arazilerin toprak yapısının verim durumu çizelge 97'de verilmiştir.

Çizelge 97. İncelenen İşletmelerde Kayısı Yetiştirilen Toprakların Verim Durumu

	İşletme Sayısı (Adet)	% Dağılımı
İyi	50	56.82
Kötü	20	2.27
Orta	36	40.91
Toplam	88	100.00

Çizelgeden de anlaşılacağı üzere üreticilerin %56,82'si kayısı yetiştirilen toprakların verim durumunun iyi olduğunu, %2,27'sinin kötü ve %40,91'inin ise orta düzeyde olduğunu belirtmişlerdir.

Araştırma bölgesindeki topraklar üzerinde kayısıcılık faaliyet alanı önemli yer tutmasına karşın, bu faaliyet kolu ile birlikte yürütülen başkaca bitkisel ve hayvansal üretim alanları da mevcuttur.

Kayısıcılık ile birlikte yürütülen diğer tarımsal faaliyetler çizelge 98'de verilmiştir.

Çizelge 98. İncelenen İşletmelerde Kayıscılık İle Birlikte Yürütülen Üretim Faaliyetlerinin Dağılımı

	İşletme Sayısı (Adet)	% Dağılımı
Meyvecilik	16	18.18
Meyvecilik -Hayvancılık	19	21.59
Meyvecilik -Sebzecilik	5	5.68
Meyvecilik-Tarla Ürünleri	4	4.55
Meyvecilik-Tarla Ürünleri-Sebzecilik	7	7.95
Meyvecilik -Sebzecilik-Hayvancılık	2	2.27
Meyvecilik-Tarla Ürünleri -Hayvancılık	9	10.23
Meyvecilik-Tarla Ürünleri-Sebzecilik-Hayvancılık	26	29.55
Toplam	88	100.00

İncelenen işletmelerde üreticilerin %18,18'i sadece kayısı yetiştiriciliği yaptıklarını, %21,59'u kayıscılık ile birlikte hayvancılıkla uğraş verdiklerini, %5,68'i kayıscılık ve sebzecilik, %4,55'i kayıscılık ve tarla ürünleri, %7,95'i kayıscılık, sebzecilik ve tarla ürünleri, %2,27'si kayıscılık, sebzecilik ve hayvancılık, %10,23'ü kayıscılık, tarla ürünü, hayvancılık, %29,55'i meyvecilik, tarla ürünleri, sebzecilik ve hayvancılık faaliyetlerini birlikte yürüttüklerini beyan etmişlerdir.

Çizelge 99'da üreticiler kayıscılık yapma nedenlerini ortaya koymuşlardır.

Çizelge 99. İncelenen İşletmelerde Üreticilerin Kayıscılık Yapmayı Gerektiren Nedenlere Göre Dağılımı

	İşletme Sayısı (Adet)	% Dağılımı
Arazi ve İklim Koşulları	40	43.48
Ürün Çeşitlemesi	5	5.43
Aile İşgücünü Değerlendirme	10	10.87
Karlı Olması	37	40.22
Aile Tüketimi	0	--
Toplam	92	100.00

- Bu soruya birden fazla cevap verilmiştir.

Buna göre üreticilerin %43,48'i arazi ve iklim koşullarından dolayı, %5,43'ü ürün çeşitlemesi ihtiyacından, %10,87'si aile işgücünü değerlendirme, %40,22'si ise karlı olduğundan kayıscılık faaliyetlerini yürüttüklerini belirtmişlerdir.

Bütün tarımsal faaliyetler gibi kayısı yetiştiriciliğinde de yetiştiricilik ile ilgili güçlüklerin olduğu muhakkaktır. Çizelge 100'de yetiştiricilikte karşılaşılan güçlüklerin üreticiler arasında dağılımı verilmiştir.

Çizelge 100. İşletmelerin Yetiştiricilikte Karşılaştıkları Güçlüklerle Göre Dağılımı

	İşletme Sayısı (Adet)	% Dağılımı
Girdilerin Pahalı Olması	27	25.47
Hastalık ve Zararlılar	13	12.26
Finansman Yetersizliği	10	9.44
Teknik Bilgi Eksikliği	11	10.38
Pazarlama Sorunu	45	42.45
Toplam	106	100.00

- Bu soruya birden fazla cevap verilmiştir.

İncelenen işletmelerde üreticilerin %25,47'si üretimde kullanılan girdilerin pahalı olması, %12,26'sı hastalık ve zararlılar. %9,44'ü finansman yetersizliği, %10,38'i teknik bilgi eksikliği ve %42,45'i pazarlamada sorunlar yaşadıklarını belirtmişlerdir.

Üreticiler sorunlarının çözümünde yararlandıkları kaynaklar çizelge 101'de verilmiştir.

Çizelge 101. Üreticilerin Sorunların Çözümünde Yararlandığı Kaynaklar

	İşletme Sayısı (Adet)	% Dağılımı
Kendi Tecrübesi	51	48.10
Tarım Kuruluşları	27	25.47
Üniversite ve Diğer Ziraî Okullar	0	--
Diğer	10	9.43
Toplam	88	100.00

Çizelgeden de görülebileceği gibi üreticilerin %48,10'u kendi tecrübeleriyle, %25,47'si tarım kuruluşlarından, %9,43'ü ise sorunlarının çözümü için başkaca kaynaklardan yararlandıklarını ortaya koymuşlardır.

6.1.1.2. Fidan Seçimi

Pazar değeri yüksek tür ve çeşitlerden kayısı üretebilmek için bunların iyi yetiştirilmiş, sağlıklı ve standart ölçülere uygun ve ismine doğru fidanlarına ihtiyaç duyulmaktadır. Bugün

için böyle fidanların Tarım ve Köyişleri Bakanlığına bağlı kuruluşlarda veya bakanlığın devamlı kontrolü altında bulunan tanınmış özel sektör fidanlıklarından temin edilmesi tavsiye edilmektedir.

Ancak çizelge 102'den de görüleceği gibi üreticilerin yalnızca %2.27'si kayısı fidanlarını devlet kuruluşlarından temin etmektedir. Üreticilerin %65,91'i kayısı fidanlarını şahıslardan temin etmektedirler.

Çizelge 102. İşletmelerin Fidanlarını Tercih Ettikleri Kaynaklara Göre Dağılımı

	İşletme Sayısı (Adet)	% Dağılımı
Kendi İşletmesi	13	14.77
Şahıslar	58	65.91
Devlet Kuruluşu	2	2.27
Kendi İşletmesi-Devlet Kuruluşu	3	3.41
Şahıslar-Devlet Kuruluşu	10	11.37
Kendi İşletmesi-Devlet Kuruluşu-Şahıslar	2	2.27
Toplam	88	100.00

İncelenen işletmelerde üreticiler fidan seçimi yaparken %40,91'i sertifikalı ve standartlara uygun olmasına, %53,41'i belirli çeşit olmasına, %5,68'i ucuz olmasına dikkat etmektedirler (Çizelge 103).

Çizelge 103. Üreticilerin Fidan Alırken Dikkat Ettikleri Kriterler

	İşletme Sayısı (Adet)	% Dağılımı
Sertifikalı ve Standartlara Uygun Olması	36	40.91
Belirli Çeşit Olması	47	53.41
Ucuz Olması	5	5.68
Toplam	88	100.00

Çizelge 104'de üreticilerin fidan alırken karşılaştıkları sorunlar gösterilmiştir. Buna göre üreticilerin %42,05'i herhangi bir sorun yaşamadıklarını, %25'i ise fidanın kalitesine güvenmediklerini belirtmişlerdir. Bu tür fidan seçiminde fidanların hastalıklı olup olmadıklarını gösteren bir belgeyi satıcıdan alamadıklarını ve sadece kendi tecrübeleriyle fidanların hastaliksız olduklarını anladıklarını belirtmişlerdir.

Çizelge 104. Üreticilerin Fidan Temininde Karşılaştıkları Sorunlar

	İşletme Sayısı (Adet)	% Dağılımı
İstediği Çeşidi Bulamıyor	7	7.95
Çeşitler Genelde Pahalı	8	9.09
Fidanın Kalitesine Güveni Yok	22	25.00
Çeşit İsminin Doğruluğundan Emin Değil	14	15.91
Herhangi Bir Sorunu Yok	37	42.05
Toplam	88	100.00

6.1.1.3. Gübreleme İle İlgili Bulgular

Meyve üretiminde gübreleme işlemi oldukça önemlidir. Ancak meyve parsellerine verilmesi gereken gübre miktarı toprağın yapısı, ağaçların yaşı, verim ve iklim koşullarına göre değişmektedir. Bu nedenle en iyi gübreleme toprak analiz sonuçlarına göre yapılandır (Anameriç, 1986).

İncelenen işletmelerin %13,64'ü yalnızca çiftlik gübresi kullandıklarını, %2,27'si yalnızca kimyevi gübre kullandıklarını ve %84,09'u ise her iki gübreyi de kullandıklarını belirtmişlerdir (Çizelge 105).

Çizelge 105. İşletmelerin Kayısı Üretiminde Kullandıkları Gübre Türlerine Göre Dağılımı

	İşletme Sayısı (Adet)	% Dağılımı
Çiftlik Gübresi	12	13.64
Kimyevi Gübre	2	2.27
Her İkisi	74	84.09
Toplam	88	100.00

Çiftlik gübresi sonbaharda dekara 2-3 ton yanmış olarak verilmelidir. Çiftlik gübresi ile gübrelemede gübrenin yanmış (1 yıl bekletilmiş) olmasına özellikle dikkat edilmelidir. Gübre verildikten sonra mutlaka toprakla karıştırılmalıdır.

Azotlu gübrelerin Malatya yöresi için en iyi uygulama zamanı ağaç başına verilecek miktarın Mart ve Mayıs ayları ortalarında olmak üzere iki defa da verilmesidir.

Fosforlu ve potasyumlu gübreler ise sonbaharda veya Mart ayında ağaç taç izdüşümüne açılan şeritlere bant halinde veya çukurlara bir defada uygulanmalıdır.

Mikrobesin elementleri yaprakların tam büyüklüğünü almasından sonraki dönemde yaprak gübrelemesi şeklinde diğer mücadele ilaçlarına karıştırılarak veya yalnızca verilmelidir. Gerekiyorsa birkaç uygulama yapılabilir (Baş, 1994).

Kimyasal gübre ağacın yaşına göre verilmektedir. 1 yaşındaki bir ağaç 100-150 gr kimyevi gübre ihtiyacı hissetmektedir. Normal şartlardaki bir ağaca 1500-2000 gr kimyevi gübre verilmelidir.

İncelenen işletmelerde üreticilerin %18,42'si gübreyi Tarım Kredi Kooperatiflerinden, %69,74'ü ilaç bayiinden, %11,84'ü ise diğer kaynaklardan temin ettiklerini belirtmişlerdir (Çizelge 106).

Çizelge 106. İşletmelerin Gübre Temin Ettikleri Kaynaklara Göre Dağılımı

	İşletme Sayısı (Adet)	% Dağılımı
T.K.K	14	18.42
İlaç Bayii	53	69.74
Diğer	9	11.84
Toplam	76	100.00

- Yalnız Çiftlik Gübresi Kullananlar Çıkarılmıştır.

Üreticilerin gübre miktarını ve türünü uygulamada yararlanırken başvurdukları kaynaklar çizelge 107'de verilmiştir.

Çizelge 107. Üreticilerin Gübre Miktarını ve Türünü Uygulamada Yararlandıkları Kaynaklar

	İşletme Sayısı (Adet)	% Dağılımı
Kendi Tecrübesi	61	69.31
Satıcının Tavsiyesi	4	4.55
Toprak Analizine Göre	4	4.55
Komşu-arkadaş Tavsiyesi	8	9.09
Teknik Eleman Tavsiyesi	11	12.50
Gübre Fiyatları	--	--
Toplam	88	100.00

Üreticilerin %69,31'i kendi tecrübelerine göre, %4,55'i satıcının tavsiyesine, %4,55'i toprak analizine göre, %9,09'u komşu arkadaş tavsiyesine göre, %12,50'si ise teknik eleman tavsiyesine göre gübre miktarını ve türünü uyguladıklarını belirtmişlerdir.

6.1.1.4. Kayısı Bahçesinde Yıllık Bakım İşleri İle İlgili Bulgular

6.1.1.4.1. Toprak İşleme

Meyve bahçelerinde toprak işleme, toprağı havalandırmak, toprağın yüzeyinde yağmurlardan ve sulamalardan meydana gelen kaymak tabakasını kırarak buharlaşmasını sağlamak, yabancı otları yok etmek ve toprakta bulunan besin maddelerinin parçalanarak bitkilerin işine yarar duruma gelmelerini sağlaması bakımından oldukça önemli bir işlemdir (Ecevit, 1986).

Kayısı bahçeleri sonbaharda toprak tavında iken Ekim-Kasım aylarında 15-20 cm derinliğinde pulluk ile sürülür veya bel ile bellendir. İlkbaharda yabancı otları yok etmek ve sulamadan sonra meydana gelen kaymak tabakasını kırmak amacıyla diskaro, kültivatör veya çapa makinalarıyla toprak 8-10 cm derinliğinde işlenir (Asma, 2000).

Üreticilerin %70,45'i sürüm işlemini yaptıklarını, %29,55'i ise yapmadıklarını belirtmişlerdir. Kayısı bahçelerinde sürüm yapan üreticilerin %62,90'ı yılda 1 kez, %33,87'si 2 kez, %3,23'ü ise 3 kez sürüm yaptıklarını belirtmişlerdir (Çizelge 108).

Çizelge 108. İşletmelerde Sürüm İşleminin Uygulama Durumu

	İşletme Sayısı (Adet)	% Dağılımı
Evet	62	70.45
Hayır	26	29.55
Toplam	88	100.00
Cevap Evet İse		
Uygulama sayısı	İşletme Sayısı (Adet)	% Dağılımı
1	39	62.90
2	21	33.87
3	2	3.23
Toplam	62	100.00

Çizelge 109'da üreticilerin %89,77'sinin çapalama işlemini yaptıkları, %10,23'ünün ise yapmadıkları görülmektedir. Çapalama yapan üreticilerin %78,48'i 1 kez, %20,25'i 2 kez, %1,27'si 3 kez çapalama işlemini yaptıklarını belirtmişlerdir.

Çizelge 109. İşletmelerde Çapalama İşleminin Uygulama Durumu

	İşletme Sayısı (Adet)	% Dağılımı
Evet	79	89.77
Hayır	9	10.23
Toplam	88	100.00
Cevap Evet İse		
Uygulama sayısı	İşletme Sayısı (Adet)	% Dağılımı
1	62	78.48
2	16	20.25
3	1	1.27
Toplam	79	100.00

6.1.1.4.2. Sulama İle İlgili Bulgular

Kayısı ağaçları diğer meyve türlerine göre fazla su istememekle birlikte gerektiğinde ve zamanında yapılan sulama meyve kalitesi ve verimi artırmaktadır (Asma, 2000). Sulama sayısı ise yılda en az 5 olmak üzere, yörenin iklim şartlarına göre daha fazla sayıda su verilebilmektedir.

İncelenen işletmelerde sulama yapılırken %64,77'si devletin açmış olduğu kanallardan, %7,95'i akarsu ve derelerden, %13,64'ü baraj-göletlerden, %13,64'ü ise kuyu suyundan faydalandıklarını belirtmişlerdir (Çizelge 110).

Çizelge 110. İşletmelerin Sulama Suyunu Temin Ettikleri Kaynaklara Göre Dağılımı

	İşletme Sayısı (Adet)	% Dağılımı
Kanal suyu	57	64.77
Akarsu-Dere	7	7.95
Baraj-Gölet	12	13.64
Kuyu Suyu	12	13.64
Toplam	88	100.00

Çizelge 111'de üretim yılında yapılan sulama adedi verilmiştir. Buna göre üreticilerin %18,18'i 4 kez, %42,05'i 5 kez, %39,77'si 6 veya daha fazla sayıda sulama yaptıklarını belirtmişlerdir.

Çizelge 111. İşletmelerin Sulama Suyu İle İlgili Sorunları

	İşletme Sayısı (Adet)	% Dağılımı
Su Kaynağı Yetersiz	43	44.33
Su ücretleri Pahalı	19	19.59
Sulama Suyu Sırası Beklemek	20	20.62
Herhangi Bir Sorunu Yok	15	15.46
Toplam	97	100.00

- Bu soruya birden fazla cevap verilmiştir

Çizelge 112'de ise sulama suyu ile ilgili sorunları ortaya konulmuştur. Üreticilerin %44,33'ü su kaynağının yetersiz olduğunu, %19,59'u su ücretlerinin pahalı olduğunu, %20,62'si sıra beklemekten kaynaklanan sorunları olduğunu belirtmişler, %15,46'sı ise herhangi bir sorun yaşamadıklarını ortaya koymuşlardır.

Çizelge 112. İşletmelerin Üretim Yılında Yaptıkları Sulama Adedi

	İşletme Sayısı (Adet)	% Dağılımı
4	16	18.18
5	37	42.05
6-+	35	39.77
Toplam	88	100.00

6.1.1.4.3. Budama İle İlgili Bulgular

Meyve yetiştiriciliğinde istenen sonuçları alabilmek için budama yapılması gerekir. Diğer meyvelerde olduğu gibi kayısıda da budama, dikim, şekil ve mahsul budaması olmak üzere üç tür budama mevcuttur (Asma, 2000).

İncelenen işletmelerde üreticilerin tamamı budama yaptıklarını belirtmişlerdir.

Çizelge 113. İşletmelerde Budama Yapılma Durumu

	İşletme Sayısı (Adet)	% Dağılımı
Budama Yapanlar	88	100.00
Budama Yapmayanlar	--	--
Toplam	88	100.00

Üreticilerin %53,41'i dikim budaması, %22,73'ü şekil budaması, %23,86'sı ise ürün (mahsul) budaması yaptıklarını belirtmişlerdir (Çizelge 114).

Çizelge 114. İşletmelerde Uygulanan Budama Türleri

	İşletme Sayısı (Adet)	% Dağılımı
Şekil Budaması	20	22.73
Ürün (Mahsul) Budaması	21	23.86
Dikim Budaması	47	53.41
Toplam	88	100.00

Çizelge 115'de üreticilerin %65,91'inin budamaya ilişkin herhangi bir sorunu bulunmadığını, %23,86'sının teknik bilgi eksikliğinden, %10,23'ü ise kalifiye eleman eksikliğinden kaynaklanan sorunlara sahip olduklarını belirtmişlerdir.

Çizelge 115. Üreticilerin Budama İle İlgili Sorunları

	İşletme Sayısı (Adet)	% Dağılımı
Kalifiye eleman Eksikliği	9	10.23
Teknik Bilgi Eksikliği	21	23.86
Herhangi Bir Sorunu Yok	58	65.91
Toplam	88	100.00

6.1.1.4.4. Seyreltme İle İlgili Bulgular

Meyve yetiştiriciliğinde önemli bakım faaliyetlerinden birisi de seyreltme işlemidir. Bir çok durumda meyve ağaçları istenilenden daha çok meyve bağlarlar. Bu nedenle meyvelerin seyreltilmesi gerekir. Seyreltme, dalların kırılmasını önlemek, meyve renginin ve kalitesinin artmasını sağlaması bakımından oldukça önemli bir işlemdir (Kütevin, 1990).

İncelenen işletmelerin %84,09'u seyreltme yaptıklarını, %15,91'i ise yapmadıklarını belirtmişlerdir (Çizelge 116).

Çizelge 116. İşletmelerde Seyreltme Uygulama Durumu

	İşletme Sayısı (Adet)	% Dağılımı
Seyreltme Yapanlar	74	84.09
Seyreltme Yapmayanlar	14	15.91
Toplam	88	100.00

6.1.1.4.5. Zirai Mücadele İle İlgili Bulgular

Tarımsal mücadele ihmal edilmemesi gereken bakım işlerinden birisidir. Kayısı ağaçlarında görülen hastalık ve zararlılarla mücadele verim ve kaliteyi önemli oranlarda arttırmaktadır.

Çizelge 117'de kayısı ağaçlarında görülen hastalık ve zararlılar ile bunlar ile mücadelede kullanılan ilaç ve zamanları görülmektedir.

Çizelge 117. Kayısı Yetiştiriciliğinde En Fazla Karşılaşılan Hastalık ve Zararlılar İle Bunlara Karşı Kullanılan Mücadele İlaçları ve Zamanları

Hastalık Adı	Kullanılan İlaçlar	Zamanı	Sayısı
Yaprak Delen (Çil) Hastalığı	Bordo bulamacı %1'lik	Sonbahar-İlkbahar	3
Monilya Hastalığı	Benomyl 50 WPL Carbendazim 50 WP	Mart-Mayıs	2 2
Cyospora Kanseri ve Geriye Ölüm	Bordo Bulamacı %2'lik Benomyl %0,2	Mayıs İlkbahar	1 1
Zamk Hastalığı	Bordo Bulamacı %2'lik Benomyl %0,2	İlkbahar	1 1
Sürgün ve Dal Yanıklığı Hastalığı	Bordo Bulamacı %3'lük Bordo Bulamacı %1'lik	Sonbahar İlkbahar	1 1
Zararlı Adı	Kullanılan İlaçlar	Zamanı	Sayısı
Tomurcuk Tırtılları	Azinphos Methyl 20 EC Malathion 20-60	İlkbahar ..	1 1
Küçük Kabuk Yazıcı Böcekleri	Carboryl 50 WP Azinphos Methyl 25 WP	Mayıs-Ağustos	4
Fidan Dip Kurtları	Dimethoate 40 EC Azinphos Methyl 20 EC	Haziran-Temmuz-Ağustos	15 günde 1
Kahverengi Koşnil	Yazlık yağ 97 EC Methidation 40 EC	Mayıs-Haziran	2
Yaprak Biti	Malathion 20-60 EC Feathion 50 EC	Kış-Yaz	2

Kaynak: Asma, B.M., 2000. "Kayısı Yetiştiriciliği", İnönü Üniversitesi Yayınları No: AFS

99/12, Evin Ofset, Malatya

Çizelge 118. Kuru Kayısıda Görülen Önemli Ambar Zararlıları ve Mücadeleleri

Zararlı Adı	Kullanılan İlaçlar
Kuru Meyve Güvesi	Malathion 25 WP
Eksilik Böceği	Malathion 19 EM
Kuru Meyve Akarı	Bromophos 36 EC
	Methyl 23,5
	Methyl Bromide 98 sıvılaştırılmış gaz
	Hidrojen Fosfür tablet 33

Kaynak: Asma, B.M., 2000. "Kayısı Yetiştiriciliği", İnönü Üniversitesi Yayınları No: AFS 99/12, Evin Ofset, Malatya

Çizelge 119'da incelenen işletmelerin tamamının zirai mücadele yaptıkları görülmektedir.

Çizelge 119. İşletmelerin Zirai Mücadele Yapıp-Yapmama Durumlarına Göre Dağılımı

	İşletme Sayısı (Adet)	% Dağılımı
Evet	88	100.00
Hayır	--	--
Toplam	88	100.00

Üreticilerin %34,35'i kendi bilgi ve tecrübesine dayanarak, %14,89'u diğer üreticilerden, %22,34'ü tarım kuruluşlarından, %28,72'si ise mücadele yaparken ilaç bayiiinden yararlandıklarını belirtmişlerdir (Çizelge 120).

Çizelge 120. Üreticilerin Zirai Mücadele Konusunda Yararlandıkları Kaynaklara Dağılımı

	İşletme Sayısı (Adet)	% Dağılımı
Kendi Tecrübesi	32	34.05
Komşu-Arkadaş Tavsiyesi	14	14.89
Tarım Kuruluşları	21	22.34
İlaç Bayii	27	28.72
Toplam	94	100.00

- Bu soruya birden fazla cevap verilmiştir.

Yine üreticilerin %69,32'si ilaçlama öncesi kalibrasyon yaptıklarını ve %30,68'i ise yapmadıklarını çizelge 121'de ortaya koymuşlardır.

Çizelge 121: İlaçlama Öncesi Kalibrasyon Yapılma Durumu

	İşletme Sayısı (Adet)	% Dağılımı
Kalibrasyon Yapanlar	61	69.32
Kalibrasyon Yapmayanlar	27	30.68
Toplam	88	100.00

Çizelge 122. Üreticilerin İlaç Temini ve İlaçlamada Karşılaştıkları Sorunların Dağılımı

	İşletme Sayısı (Adet)	% Dağılımı
Aranan İlaç Bulunamıyor	2	2.10
İlaç Fiyatları Yüksek	46	48.42
İlaçlar Etkili Değil	26	27.37
Bilgi Eksikliği	21	22.11
Toplam	95	100.00

- Bu soruya birden fazla cevap verilmiştir.

Çizelge 122’de üreticilerin tarımsal mücadelede karşılaştıkları sorunlara yer verilmiştir. İncelenen işletmelerin %48,42’si ilaç fiyatlarının yüksek olduğunu ve bu durumun öncelikli sorun olduğunu belirtmişlerdir.

6.1.2. Kredi Sorunları

Türkiye’de tarım sektöründe, aile işletmeleri başına düşen işlenen toprak miktarı azlığı fazla nüfus, altyapı eksiklikleri, üretim tekniklerinin geri oluşu ve sabit sermaye oranının işletme sermayesine göre yüksek olması gibi nedenlerle sermaye biriktirme olanaklarının sınırlı olması bu işletmelerin krediye olan ihtiyaçlarını artırmaktadır (**Karacan, 1991**).

Tarım İşletmelerinin büyük çoğunluğunun krediye ihtiyacı olduğu açıktır. Ancak tarım kesimi milli gelire yaptığı katkı oranında krediden yararlanamamaktadır (**Eraktan, 1983**).

Çizelge 123’de incelenen işletmelerin krediye ihtiyaç duyulma durumu ortaya konmuştur. İşletmelerin %51,14’ü krediye ihtiyaç duyduklarını, %48,86’sı duymadıklarını belirtmişlerdir.

Çizelge 123. İşletmelerin Krediyeye Olan İhtiyaç Durumları

	İşletme Sayısı (Adet)	% Dağılımı
Evet	45	51.14
Hayır	43	48.86
Toplam	88	100.00

6.1.2.1. Kredi Kullanma Durumu

Üreticilerin %11,36'sı kredi kullandıklarını, %88,64'ü de kredi kullanmadıklarını belirtmişlerdir (Çizelge 124).

Çizelge 124. Üreticilerin Kredi Kullanıp-Kullanmama Durumları

	İşletme Sayısı (Adet)	% Dağılımı
Evet	10	11.36
Hayır	78	88.64
Toplam	88	100.00

Üreticilerin tamamı krediyi üretim faaliyeti için kullandıklarını belirtmişlerdir (Çizelge 125).

Çizelge 125. Kredi Kullanan Üreticilerin Krediyi Hangi Amaçla Kullandıkları

	İşletme Sayısı (Adet)	% Dağılımı
Üretim Faaliyeti	10	100.00
Pazarlama	--	--
Diğer	--	--
Toplam	10	100.00

Üreticilerin %70'i Tarım Kredi Kooperatiflerinden, %30'u ise şahıslardan kredi temin ettiklerini belirtmişlerdir (Çizelge 126).

Çizelge 126. İşletmelerde Kredi Temin Edilen Kaynaklar

	İşletme Sayısı (Adet)	% Dağılımı
T.K.K	7	70.00
T.C.Z.B.	--	--
Şahıslar	--	--
Devlet Kuruluşu-Şahıslar	3	30.00
Toplam	10	100.00

İncelenen işletmelerin %88.64'ü krediden hiç faydalanmadıklarını, %2,27'si yeterli düzeyde kullandıklarını, %9,09'u ise orta düzeyde faydalandıklarını belirtmişlerdir (Çizelge 127).

Çizelge 127. Üreticilerin Kredi Kaynaklarından Faydalanabilme Durumu

	İşletme Sayısı (Adet)	% Dağılımı
Yeterince Faydalanıyorum	2	2.27
Orta Düzeyde Faydalanıyorum	8	9.09
Hiç Faydalanamıyorum	78	88.64
Toplam	88	10.00

Çizelge 128'de işletmelerin kredi kaynaklarından yeterince faydalanamama nedenleri verilmiştir. Buna göre işletmelerin %9,09'u kredi miktarlarının düşük olduğunu, %65,91'i faiz oranlarının yüksek olduğunu, %14,77'si teminat göstermenin zor olduğunu, %10,23'ü ise diğer sorunlardan dolayı krediden faydalanamadıklarını belirtmişlerdir.

Çizelge 128. Üreticilerin Kredi Kaynaklarından Faydalanamama Nedenlerine Göre Dağılımı

	İşletme Sayısı (Adet)	% Dağılımı
Kredi Miktarları Düşük	8	9.09
Kredi Faizleri Yüksek	58	65.91
Teminat Göstermek Zor	13	14.77
Diğer	9	10.23
Toplam	88	10.00

6.2. Pazarlama Sorunları

Türkiye’de üretilen kuru kayısının yaklaşık %90-95’lik bölümü ihraç edilmektedir. İç tüketim son yıllarda bir artış göstermekle birlikte 3-5 bin ton gibi çok küçük düzeydedir. Kuru kayısı sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin büyük çoğunluğu üretimin yapıldığı Malatya ve ihracatın yapıldığı İzmir’de toplanmıştır. Kuru kayısı, tüccar tarafından Malatya’da “Sire Pazarı” da denilen Ticaret Borsasının pazarında veya üreticinin kendi deposundan direkt veya aracılar vasıtasıyla alınmaktadır. Pazarda Ağustos ayından itibaren başlayan kuru kayısı satışının çok önemli bölümü Eylül-Aralık döneminde gerçekleşmektedir (Asma, 2000).

Özellikle meyve suyu sanayinin ilerlemesi ile birlikte kayısının yaş olarak değerlendirilmesi de son yıllarda artmaya başlamıştır. İnsan sağlığı açısından çok büyük faydalara sahip bu ürünün tüketiminin de yurt içinde artması için gerekli adımların atılması gerekmektedir.

6.2.1. Pazar Araştırması

Pazarlama ile ilgili sorunlar çok iyi bir Pazar bilgisine sahip olmakla çözümlenebilir.

Çizelge 129’da incelenen işletmelerde üreticilerin Pazar araştırması yapıp yapmadıkları ile ilgili bilgilere yer verilmiştir. Buna göre üreticilerin %60,23’ü Pazar araştırması yaptıklarını, %39,77’si ise yapmadıklarını belirtmişlerdir.

Çizelge 129. Üreticilerin Pazar Araştırması Yapıp-Yapmama Durumlarına Göre Dağılımı

	İşletme Sayısı (Adet)	% Dağılımı
Evet	53	60.23
Hayır	35	39.77
Toplam	88	100.00

6.2.2. Pazar ve Ulaşım Durumu

İncelenen işletmelerde üreticilerin %5,68’i Pazar durumunun iyi olduğunu, %64,77’si kötü olduğunu, %29,55’i ise iyi olduğunu belirtmişlerdir.

Çizelge 130. Üreticilerin Pazar Durumu Hakkındaki Görüşleri

	İşletme Sayısı (Adet)	% Dağılımı
İyi	5	5.68
Kötü	57	64.77
Orta	26	29.55
Toplam	88	100.00

Çizelge 131’de üreticilerin %55,68’i pazara ulaşım durumunun iyi olduğunu, %14,77’si kötü olduğunu, %29,55’i ise orta olduğunu belirtmişlerdir.

Çizelge 131. İncelenen İşletmelerin Pazara Ulaşım Durumu

	İşletme Sayısı (Adet)	% Dağılımı
İyi	49	55.68
Kötü	13	14.77
Orta	26	29.55
Toplam	88	100.00

6.2.3. Depolama

Malatya ilinde taze kayısının ihracı çok az miktarlarda olduğu için depolama konusunda hiç bir işletmeye rastlanılmamıştır. Taze kayısı hasattan hemen sonra soğuk hava depolu araçlarla ihraç edilmektedir.

Çizelge 132’de üreticilerin %95,45 ürünlerini kuru olarak sattıklarını, %4,55’i hem kuru hem de taze kayısı satışı yaptıklarını belirtmişlerdir.

Çizelge 132. Üreticilerin Elde Ettikleri Kayısı Yaş veya Kuru Olarak Satma Durumu

	İşletme Sayısı (Adet)	% Dağılımı
Yaş	--	--
Kuru	84	95.45
Her İkisi	4	4.55
Toplam	88	100.00

Üreticilerin tamamı ürünlerini soğuk hava deposunda bekletmediklerini beyan etmişlerdir (Çizelge 133).

Çizelge 133. Hasat Sonrası Taze Kayısının Soğuk Hava Deposunda Bekletilme Durumu

	İşletme Sayısı (Adet)	% Dağılımı
Bekletiliyor	--	--
Bekletilmiyor	88	100.00
Toplam	88	100.00

Çizelge 134. İşletmelerde Hasat Sonrası Ürün Kaybının Olup-Olmadığı Durumu

	İşletme Sayısı (Adet)	% Dağılımı
Evet	66	75.00
Hayır	22	25.00
Toplam	88	100.00
Cevap Evet İse		
Toplam Üretim % 1-5'i	38	57.57
Toplam Üretim % 6-10'u	19	28.79
Toplam Üretim % 11-15'i	4	6.06
Toplam Üretim % 16-20'si	3	4.55
Toplam Üretim % 21-+	2	3.03
Toplam	66	100.00

Çizelgeden de izlenebileceği gibi işletmelerin %75'i hasat sırasında ürün kaybı olduğunu, %25'i de olmadığını belirtmişlerdir. Ürün kaybına uğradıklarını belirten işletmelerin %57,57'si toplam üretimin %1-5'nin hasat sırasında kaybolduğunu, %28,79'u ise %6-10 arasında ürün kaybı meydana geldiğini belirtmişlerdir.

Çizelge 135'de işletmelerin tamamının kayısını doğal yollardan kurutmayı (güneşe bırakarak kurutma) tercih ettiklerini belirtmişlerdir.

Çizelge 135. İşletmelerin Kayısında Kullandıkları Kurutma Yöntemleri

	İşletme Sayısı (Adet)	% Dağılımı
Tabii	88	100.00
Suni	--	--
Toplam	88	100.00

6.2.4. Boylama

Pazarlama faaliyetinde yer alan işlemlerden biri de boylamadır. Çünkü gerek tüketici ve gerekse pazarlama zincirinde yer alan araçların istekleri genellikle satın aldıkları meyvelerin aynı boy ve kalitede olması yönündedir (Somera, 1999).

İncelenen işletmelerde üreticilerin tümü boylama yaptıklarını belirtmişlerdir (çizelge 136).

Çizelge 136. İşletmelerin Kayıtsız Boylama Yapıp Yapmama Durumlarına Göre Dağılımı

	İşletme Sayısı (Adet)	% Dağılımı
Evet	88	100.00
Hayır	--	--
Toplam	88	100.00

Çizelge 137. İşletmelerin Boylama Yapmasını Gerektiren Nedenler

	İşletme Sayısı (Adet)	% Dağılımı
Alıcıların Tercihini	32	36.36
Fiyatı Yükseltmesi	40	45.46
İhracata konu Olması	16	18.18
Diğer	--	--
Toplam	88	100.00

Üreticilerin %36,36'sı alıcıların tercihinden, %45,46'sı fiyatı yükseltmesinden, %18,18'i ihracata konu olmasından dolayı boylama yaptıklarını belirtmişlerdir.

6.2.5. Ambalajlama

Ambalajlama, ürünün tüketiciye ulaşıncaya kadar kalitesini ve özelliğini koruyan bir faktördür. Kayıtsız da ambalajlama genellikle kuru kayıtsız işleme tesisinde yapılmaktadır. Ancak üreticiler, ürünlerini elden çıkarana kadar bunları bir ambalaj kullanarak saklamakta veya taşımaktadır. İncelenen işletmelerde üreticilerin %95,45'i ambalaj malzemesi olarak çuval kullandıklarını, %4,55'i ise plastik kasa tercih ettiklerini belirtmişlerdir (Çizelge 138).

Çizelge 138. İşletmelerin Kullandıkları Ambalaj Materyalleri

	İşletme Sayısı (Adet)	% Dağılımı
Çuval	84	95.45
Tahta Kasa	--	--
Plastik Kasa	4	4.55
Kağıt	--	--
Diğer	--	--
Toplam	88	100.00

6.2.6. Ürünlerin Satışı

Çizelge 139. İşletmelerin Ürünlerini Pazarladıkları Yerlere Göre Dağılımı

	İşletme Sayısı (Adet)	% Dağılımı
İl İçi	88	100.00
İl dışı	--	--
İl İçi-İl dışı	--	--
İl İçi-Yurt Dışı	--	--
Yurt Dışı	--	--
Toplam	88	100.00

Çizelgeden de görüleceği üzere üreticilerin tamamı ürünlerini il içinde pazarlamaktadır.

Çizelge 140. İşletmelerin Ürünlerini Pazarlama Noktalarına Göre Dağılımı

	İşletme Sayısı (Adet)	% Dağılımı
Çiftlik Avlusunda	12	13.64
Pazarda	42	47.73
Bir Kısmı Çiftlik Avlusunda Bir Kısmı Pazarda	34	38.63
Toplam	88	100.00

Üreticilerin %13,64'ü çiftlik avlusunda, %47,73'ü pazarda, %38,63'ü ürünün bir kısmını çiftlikte, bir kısmını da pazarda sattıklarını belirtmişlerdir.

Çizelge 141. İşletmelerin Ürünlerini Satım Şekilleri

	İşletme Sayısı (Adet)	% Dağılımı
Peşin	43	48.86
Vadeli	12	13.64
Karışık	33	37.50
Toplam	88	100.00

Çizelgeden de izlenebileceği gibi üreticilerin %48,86'sı ürünü peşin olarak sattıklarını, %13,64'ü vadeli olarak sattıklarını, %37,50'si ise bir kısmını peşin, bir kısmını da vadeli olarak sattıklarını belirtmişlerdir.

Çizelge 142'de üreticilerin vadeli olarak sattıkları ürünlerinin bedellerinin alınma zamanı verilmiştir. Buna göre %8,89'u 1-15 gün içerisinde, %20'si 1 ayda, %26,67'si 2 ayda, %31,11'i 3 ayda, %13,33'ü de 6 ayda ürün bedellerini almaktadırlar.

Çizelge 142. Vadeli Satılan Ürünlerin Bedellerinin Alınma Süresi

	İşletme Sayısı (Adet)	% Dağılımı
1-15 Gün	4	8.89
1 Ay	9	20.00
2 Ay	12	26.67
3 Ay	14	31.11
6 Ay	6	13.33
Toplam	45	100.00

6.2.7. Pazarlama Kanalları

Çizelge 143. Üreticilerin Tercih Ettikleri Pazarlama Kanalları

	İşletme Sayısı (Adet)	% Dağılımı
Kayısbirlik	20	22.73
Toptancı	24	27.27
Aracı	21	23.86
Komisyoncu	3	3.41
Aracısız	20	22.73
Toplam	88	100.00

Çizelge incelendiğinde %22,73'ü pazarlama kanalı olarak Kayısibirlik'i, %27,27'si toptancıları, %23,86'sı aracılıları, %3,41'i komisyoncuları, %22,73'ü ise aracısız olarak ürünlerini pazarladıkları görülmektedir.

Çizelge 144'de üreticilerin %67,05'inin Kayısibirliğe üye oldukları, %32,95'inin olmadığı görülmektedir.

Çizelge 144. Üreticilerin Kayısibirlik'e Üye Olup Olmama Durumu

	İşletme Sayısı (Adet)	% Dağılımı
Evet	59	67.05
Hayır	29	32.95
Toplam	88	

Kayısibirliğe üye olan üreticilerden %8,47'si ürünlerinin tamamını birliğe verdiklerini, %16,95'i ürünlerinin %1-50'sini, %74,58'i ise birliğe hiç ürün vermediklerini belirtmişlerdir (Çizelge 145).

Çizelge 145. Üreticilerin Kayısibirlik'e Verdikleri Ürün Miktarına Göre Dağılımı

	İşletme Sayısı (Adet)	% Dağılımı
% 100	5	8.47
% 51-100	--	--
% 1-50	10	16.95
% 0	44	74.58
Toplam	59	100.00

Üreticilerin %14,63'ü fiyatların düşük olmasından, %50'si idari yapının zayıf olmasından, %28,05'i ödemelerin zamanında yapılmamasından, %7,32'si ise diğer nedenlerden dolayı ürünlerini kayısibirliğe vermemeyi tercih ettiklerini belirtmişlerdir (Çizelge 146).

Çizelge 146. Üreticilerin Kayısbirlik'e Ürün Vermeme Nedenlerine Göre Dağılımı

	İşletme Sayısı (Adet)	% Dağılımı
Fiyatları Düşük	12	14.63
İdari Yapı Zayıf	41	50.00
Ödemeleri Zamanında Yapmıyor	23	28.05
Diğer	6	7.32
Toplam	82	100.00

Çizelge 147'de üreticilerin pazarlama aşamasında karşılaştıkları sorunlar verilmiştir. Üreticilerin %19,32'si istenildiği zaman alıcı bulamamakta, %60,23'ü Pazar yapısının düzensiz olmasından, %11,36'sı ürün işleme ve değerlendirme tesislerinin yetersizliğinden, %9,09'u kurumsal ilişkinin zayıf olmasından şikayet etmektedirler.

Çizelge 147. Üreticilerin Pazarlama İle İlgili Sorunları

	İşletme Sayısı (Adet)	% Dağılımı
İstenildiği Zaman Alıcı Bulunamıyor	17	19.32
Pazar Yapısı Düzensiz	53	60.23
Ürün İşleme Ve Değerlendirme Tesisleri Yetersiz	10	11.36
Kurumsal İlişki Zayıf	8	9.09
Toplam	88	100.00

7. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırma Malatya ili Merkez ilçede kayısı yetiştiriciliğinin yoğun olarak yapıldığı tarım işletmelerini kapsamaktadır. Söz konusu işletmelerin yapısal özelliklerinin belirlenmesi, üretim dönemi sonuçlarının ortaya konulması ile üretimi ve pazarlamayı etkileyen nedenlerin ortaya konulması amaçlanmıştır.

Yörede kayısı yetiştiriciliği, işletmelerin gelirlerinin büyük çoğunluğunu oluştururken, diğer bitkisel ve hayvansal ürünler üretimi de yoğun olarak gerçekleştirilmektedir.

Araştırma tabakalı tesadüfi örnekleme yöntemi ile belirlenen 88 adet kayısıcılık işletmesini kapsamaktadır. 2001 – 2002 üretim dönemine ilişkin işletme verileri anket yoluyla toplanmıştır. İşletmeler arazi genişlikleri itibariyle 1-15 dekar, 16-50 dekar, 51 dekar ve daha büyük araziye sahip olanlar şeklinde üç gruba ayrılmıştır. İşletmelerin örnek hacmi belirlenmiş (I. grup için 29, II. grup için 20, III. grup için 39 adet işletme) ve her grup için ayrı ayrı analiz yapılmıştır.

Analiz aşamasında öncelikle; nüfus, işgücü, eğitim gibi demografik özellikleri incelenmiş, daha sonra sermaye yapıları ile arazi varlıkları ve kullanım durumları ayrıntılı bir şekilde ortaya konulmuştur. Bunun yanı sıra üretim dalları itibariyle faaliyet sonuçları Brüt Marj yöntemi ile analiz edilmiş, ayrıca işletmeler bir bütün olarak ele alınarak işletme sonuçları belirlenmiştir. Son olarak kayısı yetiştiriciliğinde üretim ve pazarlama sorunlarına ilişkin veriler analiz edilerek yorumlanmıştır.

Bu şekilde özctlenen çalışmanın önemli sonuçları aşağıda sıralanmıştır;

- İncelenen işletmelerde ortalama aile nüfusu 6,36 kişi olarak belirlenmiştir. Bu nüfusun işletmeler ortalamasında %53,86'sını erkek, %46,14'ünü kadın nüfusu oluşturmaktadır. Faal nüfus oranı işletmeler ortalamasında %81,46 olmaktadır. İşletmelerde yedi ve daha yukarı yaştaki nüfusun okur-yazarlık oranı işletmeler ortalamasında %82,76'dır. İşletme yöneticilerinin yaşı ve eğitim süreleri işletmeler ortalamasında sırasıyla 55,20 ve 4,20 yıldır.
- İşletmelerde potansiyel işgücü ile işletme büyüklüğü arasında belirgin bir ilişki görülmemiştir. Buna karşılık işletmede atıl işgücünün tüm işletme gruplarında işgücü mevcudunun önemli bir kısmını teşkil ettiği görülmüş olup bu oran işletmeler

ortalamasında %56,93'tür. İşletmelerin tümünde geçici ücretli işgücü kullanımı sözkonusu iken, daimi işçiye rastlanmamıştır.

- İşletmelerin sermaye yapıları incelendiğinde, toplam aktif içerisinde arazi sermayesinin büyük oranda yer aldığı belirlenmiştir. Arazi sermayesinin toplam aktif içerisindeki oranı %94,85 ile %96,24 arasında değişmekte ve işletmeler ortalamasında %95,94 olmaktadır. Bunun yanı sıra işletme sermayesinin toplam aktif içerisindeki oranı da %3,76 ile %5,15 arasında değişmekte ve işletmeler ortalamasında %4,06 olmaktadır. İşletmeler genel ortalamasında toprak varlığı %69,64'lük oranla ilk sırada yer almaktadır.

İşletmelerde öz sermaye miktarı da işletme büyüklüğüne bağlı olarak artış göstermekte ve işletmeler ortalamasında 147 829,17 milyon TL olmaktadır. Özsermayenin toplam aktife oranı ise %91,96 ile %96,12 arasında değişmekte ve işletmeler ortalamasında %93,12 olmaktadır.

- İncelenen işletmelerde arazi genişliği I. grupta 11,97 dekar, II. grupta 30,45 dekar, III. grupta 79,22 dekar ve işletmeler ortalamasında 45,97 dekar olmaktadır. Tüm işletme gruplarında mülk arazi ilk sırada yer almaktadır. İncelenen işletmelerde ortağa tutulan arazi miktarı işletme büyüklüğüyle artış gösterirken, kiraya tutulan araziye rastlanılmamıştır. Diğer taraftan işletmelerin parçalılık durumu normal sayılabilecek değerlerdedir. Nitekim işletmeler ortalamasında, ortalama parsel sayısı 2,71 ve ortalama parsel genişliği 16,96 bulunmuştur.

Arazi nev'i olarak, işletme arazisi içerisinde tarla arazisi işletmeler ortalamasında ilk sırayı alırken, bunu meyve (büyük kısmı kayısılık) arazisi izlemektedir. Kayısılık arazinin işletme arazisi içerisindeki oranı işletme büyüklüğüyle azalma göstermektedir.

Tarla arazisinin kullanım durumuna bakıldığında büyük kısmın ekili olduğu (%79,10) ve bir kısmının da nadasa (%20,90) bırakıldığı gözlenmiştir.

- Yetiştirilen ürünlerde verim durumuna bakıldığında, meyve ağaçlarının veriminin ağaçların yaşlarına ve yetiştirilen meyve türlerine göre farklılık gösterdiği, tarla ürünlerinin de ürünlere göre farklılık gösterdiği, hayvansal ürünlerde ise verim ile işletme büyüklüğü arasında belirgin bir ilişki göstermediği tespit edilmiştir.

- Bitkisel ve hayvansal üretimin kullanılış şekli incelendiğinde, bitkisel üretimin büyük çoğunlukla pazara yönelik yapıldığı, hayvansal üretimin ise hem aile tüketimine yönelik hem de pazara yönelik olarak yapıldığı söylenebilir.
- Üretim dalları itibariyle işletmelerin brüt marjları şu şekilde tespit edilmiştir. Meyve üretiminde kayısı üretim dalının brüt marj'ın neredeyse tamamına yakınına oluşturduğunu, tarla ürünleri üretiminde ise işletmeler ortalamasında şeker pancarının en yüksek brüt marj'ı gerçekleştirdiği, sebzelerde domates üretim dalının 1. grup hariç diğer bütün gruplarda en yüksek brüt marj'ı sağladığı görülmüştür. Hayvancılık üretim dalının brüt marj'ı ise 2. grup işletmelerde en yüksek çıkmıştır.
- İşletmelerde yıllık faaliyet sonuçlarından Brüt Hasılanın, işletmeler ortalaması dikkate alındığında %47,64'ünü bitkisel ürünler satış tutarı, %6,13'ünü hayvansal ürünler satış tutarı, %8,78'ini ailede tüketilen çiftlik ürünleri, %0,30'u işçilere verilen çiftlik ürünleri, %11,12'sinin hizmet gelirlerinin, %19,03'ünün envanter artışlarından oluştuğu görülmektedir. Bunun yanı sıra toplam brüt hasılanın işletme büyüklüğüyle bir artış eğiliminde olduğu tespit edilmiştir.
- İşletme masraflarını oluşturan unsurlar içerisinde işçilik masraflarının en yüksek payı aldığı ve bunu sırasıyla materyal masraflarının, amortismanların, diğer cari masrafların, envanter kıymet azalışlarının, pazarlama masraflarının ve köy harcamalarına katılım masraflarının izlediği saptanmıştır.
İncelenen işletmelerde gerçek masrafların işletme büyüklüğüne bağlı bir artış gösterdiği tespit edilmiştir.
- İncelenen işletmelerde tarımsal gelir de işletme büyüklüğüne bağlı bir artış göstermiştir. Ancak bu gelir miktarının I. grup işletmelerde aile işgücü ücret karşılığını bile sağlamadığı, II. ve III. grup işletmelerde ise bu miktarı karşıladığı ancak çok az miktar gelir elde edildiği belirlenmiştir.
- İşletme büyüklüğüyle artış gösteren toplam aile gelirinin işletmeler ortalamasında %55,29'unun tarım dışı gelirden oluştuğu ve tarımsal gelirin düşük olduğu belirlenmiştir.

Bu durumda yörede faaliyet gösteren tarım işletmelerinin yukarıdaki sonuçlara bakılarak karlı çalışmadıkları, ancak bunun bazı ekonomik ve sosyal nedenlerden kaynaklandığı söylenebilir.

Öncelikle yörede hemen her işletmenin en büyük gelir kaynağı olan kayısı üretiminin ekolojik koşullara oldukça fazla bağımlı olması, dış pazar olanaklarının sınırlı olması, üretimin geleneksel yöntemlere bağlı kalınarak gerçekleştirilmesi gibi nedenler üretici gelirlerinin dolaylı ve dolaysız olarak azalmasına neden olmaktadır.

Malatya ilinde yetiştirilen kayısının %60-70'i kurutulmakta ve kuru kayısı olarak ihraç edilmektedir. Kayısının taze olarak yurt içi ve yurt dışında tüketilmesi için çalışmalar yapılmalı ve teknolojiler geliştirilmelidir. Kayısının taze olarak pazara sunulması üreticilerin masraflarını da düşürecek ve gelirine olumlu yansıtacaktır. Bunun nedenle, insan sağlığı için oldukça faydalı bir ürün olan kayısının sağlık ve beslenmedeki yararları bütün tüketicilere ulaştırılabilecek şekilde anlatılmalıdır.

Oldukça geniş bir kayısı üretimi potansiyeline sahip Malatya ilinde bir takım teknik ve ekonomik problemlerin de olduğu gerçektir. Kayısıcılık faaliyetinden beklenen faydaların artırılması ve üretimde kalitenin artırılması için geliştirilebilecek bazı somut öneriler şu şekilde özetlenebilir.

- Üreticilerin modern kayısı yetiştiriciliğinde üretim tekniği konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıkları görülmektedir. Yetiştiricilerin öncelikle bu konuda eğitilmeleri gerekir.
- Birim masrafı azaltıcı, elde edilen ürünü iyi değerlendirici ve ürün kaybını azaltıcı önlemler alınmalıdır.
- Fidan üretimi ve temininde özel sektör teşvik edilmelidir. Standartlara uygun, sertifikalı, fidan üretimi ve kullanımı özendirilmelidir.
- Üreticilere kayısı bahçesi tesisi ve donatımı için cazip kredilendirme yapılmalıdır.
- Kayısıcılıkta doğa şartlarının olumsuz etkileri özellikle ilkbahar geç donlarına karşı tarımsal sigortanın bu sektöre uygulanması gerekmektedir.
- Taze kayısı pazar imkanlarının geliştirilmesi için yörede soğuk hava depoları ve paketleme evleri ile uygun taşıma altyapıları oluşturulmalıdır.

- Kayısbirlik'in üreticilerle diyalogu güçlendirilmeli, sağlam ve güçlü bir idare yapısı oturtulmalı, üreticilerin mağduriyetine çare olacak bir takım önlemler alınmalıdır.
- Gerek kuru kayısı, gerekse taze kayısının iyi bir şekilde pazarlanabilmesi için etkili bir iç ve dış Pazar organizasyonu kurulmalıdır.
- Araştırmacı-yayımcı ve üretici arasındaki koordinasyon daha etkin bir şekilde sağlanmalıdır. Üreticiye daha etkin bir yayım hizmetinin götürülmesi için yayım kuruluşları kredi ve benzeri nitelikleriyle donatılarak daha aktif hale getirilmelidir.
- Kayısı üretimi, pazarlaması, sorunları konularında yapılan çalışmalar oldukça azdır. Yapılan mevcut çalışmaların tarımsal kuruluşlarca değerlendirilip, üreticilerin bilinçlendirilmesi gerekmektedir.

Sonuç olarak, dünya kayısı üretiminin büyük çoğunluğunu karşılayan Malatya ilinde üreticilerin kayısı üretimi yanında diğer tarımsal faaliyetlerle de uğraştığı gerçektir. Yörede üreticilerin modern tarımın gereklerini kullanarak üretim gerçekleştirmeleri hem üreticiye hem de ülke ekonomisine yarar sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

- AÇIL, F., 1956.** Samsun İli Tütün işletmelerinde Rantabilite, Ankara Üniversitesi Basımevi, s:19, Ankara
- AÇIL, F., DEMİRCİ, R., 1984.** Tarım Ekonomisi Dersleri, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları, No: 880, Ders Kitabı No: 245, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.
- AKSOY, S, 1984.** Tarım Hukuku, Ankara Üniversitesi Ziraat fakültesi Yayınları No: 907, Ders Kitabı No: 254, Ankara.
- ANAMERİÇ, M., 1986.** Genel Meyvecilik, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, İdari ve Mali İşler Daire Başkanlığı Basımevi, Yayın No: 4, Ankara.
- ANONİM, 1983.** “Malatya İli Verimlilik Envanteri ve Gübre İhtiyaç Raporu”, Topraksu Genel Müdürlüğü Yayınları. Tovep Yayın No: 05. Genel yayın No: 733, Ankara.
- ANONİM, 1994.** Türkiye İstatistik Yıllığı, Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları, (www.die.gov.tr), Ankara.
- ANONİM, 1999a.** Malatya Valiliği, Nüfus Müdürlüğü Kayıtları, (www.malatya.gov.tr/nufus), Malatya.
- ANONİM, 1999b.** Türkiye İstatistik Yıllığı , T.C.Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Kayıtları (www.die.gov.tr/istatistik), Ankara.
- ANONİM, 2001a.** İl Meteoroloji Müdürlüğü Kayıtları, Malatya.
- ANONİM, 2001b.** Malatya Valiliği, Nüfus Müdürlüğü Kayıtları, (www.malatya.gov.tr/nufus), Malatya.
- ANONİM, 2001c.** Malatya Tarım İl Müdürlüğü Proje ve İstatistik Şube Müdürlüğü Kayıtları, Malatya.
- ANONİM, 2002a.** İl Devlet İstatistik Enstitüsü Müdürlüğü Kayıtları, Malatya.
- ANONİM, 2002b.** Karayolları İl Müdürlüğü Kayıtları, Malatya.
- ANONİM, 2002c.** Ticaret ve Sanayi Odası Kayıtları, Malatya.
- ARAS, A., 1988.** Tarım Muhasebesi, Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları, No: 486, Bornova, İzmir.
- ARTUKOĞLU, M., 1986.** Kemalpaşa İlçesi Yukarıkızılcı Köyünde Seçilmiş Bir Grup Bağcılık İşletmesinin ekonomik Analizi, Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İzmir.

- ASMA, B.M., 2000.** “ Kayısı Yetiştiriciliği”, İnönü Üniversitesi Yayınları No: AFS 99/12, Evin , Ofset, Malatya.
- ATALAN, C., 1995.** Malatya’da Kuru Kayısı İhracat Pazarlaması ve Sorunları. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Malatya.
- BAŞ, M., 1994.** Kayısı Yetiştiriciliğinde Gübreleme, Standart Dergisi Kayısı Özel Sayısı Mayıs 1994, s: 28-30, Ankara.
- DEMİRTAŞ, B., 2000.** İçel İlinde Kayısı Üretim Ekonomisi, Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Ana Bilim Dalı, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Adana.
- ÇİÇEK, A., ERKAN, O.,1996.** Tarım Ekonomisinde Araştırma ve Örneklemeye Yöntemleri, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Yayınları, No: 12, Ders Notları Serisi No:6, Tokat.
- DİLMEN, B., 1976.** Gaziantep Merkez Yöresinde Antep Fıstığı Üretiminin Ekonomik Analizi, Atatürk Üniversitesi Yayınları No: 447, Ziraat Fakültesi Yayınları No: 210, Araştırma Serisi No: 136, Erzurum.
- DİZDAROĞLU, T., 1987.** İzmir İli Menemen İlçesinde Şeftali, Kayısı ve Erik Yetiştiriciliğinin Ekonomik Açısından Değerlendirilmesi, (Basılmamış Doktora Tezi), İzmir.
- ECEVİT, F.M., 1986.** Bahçe Bitkileri, Selçuk Üniversitesi Yayınları No: 20, Ziraat Fakültesi Yayınları No: 1, Konya.
- ESENGÜN, K., 1990.** Tokat İlinde Meyve Yetiştiriciliği Yapan İşletmelerin Ekonomik Durumu ve İşletme Sonuçlarını Etkileyen Faktörlerin Değerlendirilmesi Üzerine Bir Araştırma, Ege Üniv. Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı (Basılmamış Doktora Tezi), Bornova, İzmir.
- ESENGÜN, K., AKAY, M., 1998.** Tokat İli Artova Bölgesi Tarım İşletmelerinin Yapısal Analizi ve Faaliyet Sonuçları, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları No: 24, Araştırma Serisi No: 4, Tokat.
- ERAKTAN, G., 1983.** Tarım Politikası I, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları, Ders Notu: 114, Ankara.

- ERTÜRK, A., 1976.** Yalova İlçesi Elma İşletmelerinin Ekonomik Yapısı ve Faaliyet Sonuçları . Üzerine Bir Araştırma, Atatürk Bahçe Kùltürleri Araştırma Enstitüsü Yayınları No: 127, Yalova.
- İNAN, İ.H., 1994.** Tarım Ekonomisi, Trakya Üniversitesi Ziraat Fakùltesi Yayınları No: 30, Tekirdağ.
- İNCE, Z., 1999.** Türkiye Kayısı Üretimi ve Kayısının Türkiye İktisadındaki Yeri, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Ana Bilim Dalı, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.
- KARACAN, A.R., 1980.** İzmirde Satsuma Mandarinini Yetiştiren İşletmelerin Ekonomik Analizi, İşletmelerde Ürün Pazarlaması ve Dışsatım, Ege Üniversitesi Uluslar Arası Ekonomik İlişkiler Enstitüsü Yayınları No: 4, İzmir.
- KARACAN, A.R., 1988.** Tarımsal İşletmelerin Finansmanı, Ege Üniversitesi Ziraat Fakùltesi Teksir Yayın No: 54-II, İzmir.
- KARACAN, A.R., 1991.** Tarım İşletmelerinin Finansmanı ve Tarımsal Kredi, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir.
- KARAGÖLGE, C., 1995.** Tarım Ekonomisi Temel İlkeleri, Atatürk Üniversitesi Yayınları No: 801, Ziraat Fakùltesi Yayınları No: 324, Ders Kitapları Serisi No: 73, Erzurum.
- KARAKAYIŞ, Ö., 1998.** Malatya Kayısıcılığı, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Ana Bilim Dalı, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.
- KARALAR, F., 1966.** Aydın İli İncir İşletmelerinin Ekonomik Yapısı, Problemleri ve İncir İle Bölgenin Diğer Ova Mahsulleri Arasındaki Münasebetlerinin Karşılaştırılması, (Basılmamış Doktora Tezi), İzmir.
- KARKACIER, O., 1991.** Tokat Turhal Sığır Besiciliği İşletmelerinin Ekonomik Analizi, Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü (Basılmamış Doktora Tezi), İzmir.
- KÜTEVİN, Z., 1990.** Genel Meyvecilik Tarımı ve Pratik Meyvecilik Yöntemleri, Ankara Üniv. Ziraat Fakùltesi Yayınları No: 2, Ankara.
- MANİSALI, B., 1974.** Sofralık (Taze) ve Kuru Kayısı İhracatının Geliştirilmesi Hakkında Rapor. İGEME Yayınları No: 42, İzmir.

- ÖZÇELEBİ, İ., 1992.** Erzurum Merkez İlçesi Tarım İşletmelerinde Hayvancılığı Geliştirme, Kredisinin Etkinliği Üzerine Bir Araştırma, Atatürk Üniv. Ziraat Fakültesi Yayınları No: 2, Erzurum.
- SELÇUK, E., 1991.** Samsunun Bazı İlçelerinde Hayvancılığın Genel Yapısının Analizi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları No:4, Samsun.
- SESLİ, Z.D., 1996.** Malatya Kayısının Ulusal Uluslararası Pazarlama Sorunları, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir.
- SİVASLIGİL, C., 1990.** Tokat İli Kazova Yöresinde Bulunan Tarım İşletmelerinin Yapısal Özelliklerinin Saptanması, İşletme Sonuçlarının Ortaya Konulması ve Yöre Koşullarına Uygun İşletme Planlarının Geliştirilmesi Üzerine Bir Araştırma, Ege Üniv. Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı (Basılmamış Doktora Tezi), İzmir.
- SOMERAN, H., 1999.** Tokat İli Merkez İlçede Meyve Yetiştiriciliği Yapan İşletmelerin Ekonomik Analizi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Tokat.
- SOYLU, A., 1985.** Meyve Yetiştirme İlkeleri, Uludağ Üniversitesi Ziraat Fakültesi Notları, No: 20. Bursa.
- ŞAFAK, A., 1983.** Bursa Yöresinde Seçilmiş Bir Grup Şeftali Üreticisinin Üretim ve Pazarlama Sorunları İle Çözüm Yolları Üzerine Bir Araştırma, Atatürk Bahçe Kültürleri Araştırma Enstitüsü Yayınları, Yalova.
- WILFRID, J.D., MASSEY, P.J., 1969.** Introduction to Statistical Analysis, Student Ed, Mc Grow-Hill Book Company, Kogakosha.
- YAKUT, Y., 1979.** Giresun İli Bulancak İlçesi Fındık Aile İşletmelerinin Ekonomik Analizi ve Kredi Durumlarının İncelenmesi Üzerine Bir Araştırma, Fındık Araştırma Enstitüsü Yayınları No: 175, Giresun.
- YANG, W.Y., (Çeviren: M. Talim), 1964.** Zirai İşletmecilikte Teknik ve Araştırma Metotları, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir.
- YÜCEL, A., 1974.** Türkiye’de ve Dünyada Taze Erik Üretim, Tüketim ve Ticareti, Yalova Bahçe Kültürleri Araştırma Enstitüsü Yayınları, Yalova

Çizelge 1: İncelenen İşletmelerde Brüt Hasılayı Oluşturan Unsurlar İtibarı ile Brüt Hasıla (Milyon TL) ve Oransal Dağılımı (%)

		İŞLETME GRUPLARI							
		I.GRUP (29)		II.GRUP (20)		III.GRUP (39)		İşl.Ort.(88)	
		Değeri	%	Değeri	%	Değeri	%	Değeri	%
BITKİSEL ÜRÜNLER SATIŞ TUTARI	Kayısı	1 363.43	50.39	1954.50	33.05	2927.63	32.29	2190.99	35.03
	Diğer Meyve	--	--	51.55	0.87	35.90	0.40	27.62	0.44
	Tarla Ürünleri	25.00	0.92	284.55	4.81	1453.08	16.03	716.89	11.46
	Sebzeler	56.55	2.09	36.42	0.62	38.42	0.42	43.94	0.71
	Toplam	1 444.98	53.40	2327.02	39.35	4455.03	49.14	2979.44	47.64
HAYVANSAL ÜRÜNLER SATIŞ TUTARI		256.55	9.48	566.25	9.57	382.98	4.22	382.97	6.13
AİLEDE TÜKETİLEN ÇİFTLİK ÜRÜNLERİ	Kayısı	--	--	--	--	--	--	--	--
	Diğer Meyve	2.93	0.11	39.38	0.67	46.86	0.52	30.68	0.49
	Tarla Ürünleri	28.88	1.07	93.70	1.58	150.97	1.66	97.72	1.56
	Sebzeler	7.24	0.27	33.40	0.56	37.33	0.41	26.52	0.42
	Hayvansal Ürünler	300.69	11.11	385.38	6.52	468.36	5.17	394.25	6.31
Toplam	339.74	12.56	551.86	9.33	703.52	7.76	549.17	8.78	
ŞİÇİLERE VERİLEN ÇİFTLİK ÜRÜNLERİNİN DEĞERİ	Kayısı	--	--	--	--	--	--	--	--
	Diğer Meyve	--	--	--	--	--	--	--	--
	Tarla Ürünleri	1.29	0.05	7.20	0.12	38.37	0.42	19.07	0.30
	Sebzeler	--	--	--	--	--	--	--	--
	Hayvansal Ürünler	--	--	--	--	--	--	--	--
Toplam	1.29	0.05	7.20	0.12	38.37	0.42	19.07	0.30	
KAMETGAH KİRA KARŞILIĞI		377.59	13.96	402.00	6.80	500.38	5.52	437.56	7.00
HİZMET GİREMLERİ	Aile İşgücünün Çalışmasıyla Sağlanan	24.83	0.92	--	--	62.31	0.69	35.80	0.57
	Alet Makine Kiraya Verilmesiyle	--	--	917.50	15.51	1017.95	11.23	659.66	10.55
	Toplam	24.83	0.92	917.50	15.51	1080.26	11.92	695.46	11.12
ENVANTER DEĞERLERİ	Tarla Demirbaşı	63.05	2.33	108.83	1.84	364.75	4.02	207.16	3.31
	Bitki (nebat) Varlığı	24.87	0.92	50.92	0.86	636.40	7.02	301.81	4.83
	Hayvan Varlığı	151.72	5.61	205.00	3.47	288.14	3.18	224.29	3.58
	Malz.-Müh. Varlığı	21.03	0.77	777.78	13.15	616.53	6.80	456.93	7.31
	Toplam	260.67	9.63	1142.53	19.32	1905.82	21.02	1190.19	19.03
RÜT HASILA		2 705.65	100.00	5914.36	100.00	9066.36	100.00	6253.85	100.00

Ek Çizelge 2: İncelenen İşletmelerde İşletme Masraflarını Oluşturan Unsurlar İtibarı ile İşletme Masrafları (Milyon TL) ve Oransal Dağılımı (%)

		İŞLETME GRUPLARI							
		I.GRUP (29)		II.GRUP (20)		III.GRUP (39)		İşl.Ort.(88)	
		Değeri	%	Değeri	%	Değeri	%	Değeri	%
İşçilik Masrafları	Aile İşgücü Ücret Karşılığı	736.90	27.38	1581.25	34.72	1 862.31	26.11	1 427.56	28.08
	Yabancı İşçi Ücretleri	193.10	7.17	359.10	7.88	850.19	11.92	522.04	10.27
	Toplam	930.00	34.55	1 940.35	42.60	2 712.50	38.03	1 949.60	38.35
İnateryal Masrafları	Tohum-Fide Masrafı	4.76	0.18	17.65	0.39	69.45	0.98	36.36	0.72
	İlaç Masrafı	153.69	5.71	181.00	3.97	276.13	3.87	214.16	4.21
	Gübre Masrafı	54.59	2.03	195.35	4.29	417.11	5.85	247.24	4.86
	Su Masrafı	33.76	1.25	107.05	2.35	151.47	2.12	102.58	2.02
	Yem Masrafı	392.14	14.57	456.80	10.03	807.74	11.32	591.02	11.63
	Akaryakıt Masrafı	34.48	1.28	110.00	2.41	254.87	3.57	149.32	2.94
	Toplam	673.42	25.02	1 067.85	23.44	1 976.77	27.71	1 340.68	26.38
Azaralama Masrafları	İpi Çuval, Kasa v.b. Masrafı	25.52	0.95	45.15	0.99	61.28	0.86	45.83	0.90
	Taşıma Masrafı	39.14	1.45	76.00	1.67	56.41	0.79	55.17	1.09
	Toplam	64.66	2.40	121.15	2.66	117.69	1.65	101.00	1.99
İğeri Masrafları	Alet Makine Kirası	48.45	1.80	54.75	1.20	49.49	0.69	50.34	0.99
	Alet Makine Tamir-Bakım Mas.	10.69	0.40	110.00	2.41	200.69	2.81	117.47	2.31
	Bina Yıllık Tamir-Bakım Mas.	205.17	7.62	282.50	6.20	402.56	5.65	310.23	6.10
	Veteriner, Aşı, Budama v.b Mas.	76.55	2.84	80.00	1.76	86.41	1.21	81.70	1.61
	Diğer Cari Giderler	2.07	0.08	--	--	--	--	0.68	0.01
	Toplam	342.93	12.74	527.25	11.57	739.15	10.36	560.42	11.02
Amortisman	Alet Makine Amortismanı	94.65	3.52	281.33	6.18	554.99	7.78	341.09	6.41
	Bina Amortismanı	345.95	12.85	408.35	8.97	541.11	7.59	446.62	8.79
	Arazi İslahı Amortismanı	8.62	0.32	26.63	0.58	54.10	0.76	32.87	0.64
	Toplam	449.22	16.69	716.31	15.73	1 150.20	16.13	820.58	16.14
İvanter Yıynet Masrafları	Nebat (Bitki) ve Tarla Demirbaşı	--	--	--	--	5.13	0.07	2.27	0.04
	Hayvan Varlığı	39.66	1.47	25.65	0.56	115.21	1.62	69.96	1.38
	Malzeme-Mühimmat Varlığı	188.14	6.99	146.83	3.23	283.86	3.98	221.17	4.35
	Toplam	227.80	8.46	172.48	3.79	404.20	5.67	293.40	5.77
İyöy Harcamalarına Katılım Giderleri (Salma-Koruma)		3.70	0.14	9.55	0.21	32.39	0.45	17.74	0.35
OPLAM İŞLETME MASRAFLARI		2 691.73	100.00	4 554.94	100.00	7 132.90	100.00	5 083.43	100.00

ÖZGEÇMİŞ

1973 yılında Malatya’da doğdu. İlk, Orta ve Liseyi Malatya’da bitirdi. 1996 yılında Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümünde yüksek öğrenime başladı. Aynı bölümden 2000 yılında mezun oldu. 2000 yılı Eylül ayında Gaziosmanpaşa Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Ana Bilim Dalında Yüksek Lisans öğrenimine başladı. 2000 yılı Aralık ayında Gaziosmanpaşa Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Ana Bilim Dalında Araştırma Görevlisi olarak göreve başladı.

